

සංයුත්තනිකායෙ

සළායතනවග්ගටීකා

1. සළායතනසංයුත්තං

1. අනිච්චවග්ගො

1. අප්ඤ්ඤානිච්චසුත්තවණ්ණනා

1. චක්ඛතීති චක්ඛු, ඤාණං, යථාසභාවතො ආරම්මණස්ස ජානනෙන සමච්ඡමං ආචික්ඛන්තං විය පවත්තතීති අත්ථො. තථා මංසවක්ඛු. තම්පි හි රූපදස්සනෙ චක්ඛතීති චක්ඛු. බුද්ධානංයෙව චක්ඛති බුද්ධචක්ඛු, අසාධාරණතො හි සත්තසන්තානෙසු සස්සතුවිෂෙදදිට්ඨි අනුලොමිකඤාණයථාභූතඤාණානඤ්චෙව කාමරාගානුසයාදීනඤ්ච යාථාවතො විභාවිතඤාණං ආසයානුසයඤාණං ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණඤ්ච. හෙට්ඨිමා තයො මග්ගා චතුසච්චධම්මෙසු චුත්තාකාරෙන පවත්තියා ධම්මෙ චක්ඛති ධම්මචක්ඛු, තථා තෙසං ඵලානි තංතංපටිපක්ඛෙසු පටිප්පස්සද්ධිපභානවසෙන පවත්තනතො. සමන්තතො සබ්බධම්මෙසු චක්ඛතිච්චසාධනතො සමන්තචක්ඛු, සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණං. දිබ්බවිහාරසන්තිස්සයෙන ලද්ධබ්බතො දෙවානං දිබ්බචක්ඛු වියාති තං දිබ්බචක්ඛු, අභිඤ්ඤාවිසෙසො. ආලොකං වඩ්ඪෙත්වා රූපදස්සනතො “ආලොකඵරණෙනා”ති චුත්තං. “ඉදං දුක්ඛං අරියසච්චන්ති මෙ, හික්ඛෙවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදී”තිආදිනා (සං. නි. 5.1081; මහාව. 15) නයෙන ආගතත්තා චතුසච්චපරිවිෂෙදකඤාණං “පඤ්ඤාචක්ඛු”ති චුත්තං. තදිදං “විපස්සනාඤාණ”න්ති වදන්ති, “විපස්සනාමග්ගඵලපච්චවෙක්ඛණඤාණානී”ති අපරෙ.

පච්චයභූතෙහි එතෙහි අභිසම්භරීයන්තීති සම්භාරා, උපත්ථම්භභූතා චතුසමුට්ඨානිකරූපා. සහ සම්භාරෙහීති සසම්භාරං. මහාභූතානං උපාදාය පසිදතීති පසාදො. අක්ඛිකූපකෙ අක්ඛිපටලෙහීති උගොහි අක්ඛිදලෙහි. සම්භවොති ආපොධාතූමෙව සම්භවභූතමාහ. ඉධ “තෙරස සම්භාරා”ති චුත්තං. අට්ඨසාලිනියං (ධ. ස. අට්ඨ. 596) පන සණ්ඨානෙන සද්ධිං “චුද්දස සම්භාරා”ති ආගතං. තත්ථ සණ්ඨානන්ති වණ්ණායතනමෙව පරිමණ්ඩලාදිසණ්ඨානභූතං. විසුං වචනං පන නෙසං තථාභූතානං අතථාභූතානඤ්ච ආපොධාතුවණ්ණායතනානං යථාචුත්තෙ මංසපිණ්ඩෙ විජ්ජමානත්තා. සම්භවස්ස චතුර්ධාතූනිස්සිතෙහි සහ චුත්තස්ස ධාතුත්තයනිස්සිතතා යොජෙතබ්බා. දිට්ඨිමණ්ඩලෙති අභිමුඛං ධිතානං පටිබ්බිඤ්ඤාසනට්ඨානභූතෙ චක්ඛුසඤ්ඤිතාය දිට්ඨියා පවත්තිට්ඨානභූතෙ

මණ්ඩලය. සන්නිවේදනයන්හි එතෙත වක්ෂ්‍යසාදස්ස අනෙකකලාපගතභාවෝ දස්සිතෝ. තථා හි සො සත්ත අක්ඛිපටලානි අභිබ්‍යාපෙත්වා වත්තති. යස්මා සො සත්ත අක්ඛිපටලානි බ්‍යාපෙත්වා ධීතෙහි අත්තනෝ නිස්සයභූතෙහි කතුපකාරං තංනිස්සිතෙහෙව ආයුචණ්ණාදිහි අනුපාලිතපරිවාරිතං තිසන්තතිරූපසමුට්ඨාපකෙහි උතුචිත්තභාරෙහි උපත්ථමිහියමානං හුත්වා තිට්ඨති. රූපදස්සනසමත්ථන්ති අත්තානං නිස්සය පචත්තවිඤ්ඤාණස්ස වසෙන රූපායතනදස්සනසමත්ථං. විත්ථාරකථාති තස්ස වක්ඛුතො සොතාදීනඤ්ච හෙතුපච්චයාදිවසෙන චෙව ලක්ඛණාදිවසෙන ච විත්ථාරකථා.

සම්මසනවාරචිත්තන්ති විපස්සනාය පචත්තිට්ඨානභූතං විපස්සිතබ්බං චිත්තං. කෙචි “විපස්සනුපගතකිරියමයචිත්ත”න්ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං. තිණි ලක්ඛණානි දස්සෙත්වා විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා අරහත්තස්ස පාපනවසෙන දෙසනාය පචත්තත්තා.

අප්ඤ්ඤානිවචසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2-3. අප්ඤ්ඤානිවචසුත්තවණ්ණනා

2-3. ද්වෙ ලක්ඛණානීති දුක්ඛානත්තලක්ඛණානි. එකං ලක්ඛණන්ති අනත්තලක්ඛණං. සෙසානීති චුත්තාවසෙසානි ලක්ඛණානි. තෙහීති යෙහි දුතියතනියානි සුත්තානි දෙසිතානි, තෙහි. සල්ලක්ඛිතානීති සම්මදෙව උපධාරිතානි. එත්තකෙනානි ද්විත්තං එකස්සෙව චා ලක්ඛණස්ස කථනෙන.

අප්ඤ්ඤානිවචසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4-6. බාහිරානිවචසුත්තවණ්ණනා

4-6. චුත්තසදිසොවාති “ද්වෙ ලක්ඛණානී”තිආදිනා චුත්තසදිසො එව. නයොති අතිදෙසනයො.

බාහිරානිවචසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7-12. අප්ඤ්ඤානිවචසුත්තවණ්ණනා

7-12. සල්ලක්ඛෙත්වාති අතීතානාගතානං අවිජ්ජමානත්තා ගාහස්ස දළ්භතාය සල්ලක්ඛෙත්වා. පච්චුප්පන්තෙසු විජ්ජමානත්තා බලවතා තණ්හාදිගාහෙන විපස්සනාවිථිං පටිපාදෙතුං කිලමන්තානං විනෙය්‍යානං වසෙන.

අප්ඤ්ඤානිවචසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනිවච්චග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. යමකවග්ගො

1-4. පයමපුබ්බෙසම්බොධසුත්තාදිවණ්ණනා

13-16. ද්විසුපි සුත්තෙසු ආයතනානං වසෙන දෙසනා එකරසාවාති “පයමදුතිසෙසු”ති එකජ්ඣං පද්දධාරො කතො. ආභිතො අභංමානො එත්ථාති අත්තා, අත්තභාවො. අත්තානමධි අජ්ඣත්තං, තජ්ජරියාපන්නත්තා තත්ථ භවාති අජ්ඣත්තිකාති, තෙසං අජ්ඣත්තිකානං. අජ්ඣත්තඤ්ච නාම අජ්ඣත්තජ්ඣත්තං, නියකජ්ඣත්තං, ගොවරජ්ඣත්තං, විසයජ්ඣත්තන්ති චතුබ්බිධං. තත්ථ අජ්ඣත්තජ්ඣත්තං අජ්ඣත්තෙ භවන්ති අජ්ඣත්තිකන්ති ආභ “අජ්ඣත්තජ්ඣත්තවසෙන අජ්ඣත්තිකාන”න්ති. තෙසං චක්ඛාදීනං අජ්ඣත්තෙසුපි අජ්ඣත්තිකභාවො අධිකසිනෙභවත්ථුතායාති ආභ “ජන්දරාගස්ස අධිමත්තබලවතායා”ති. ඉදාති තත්ථ තමත්ථං පටියොගිතා සද්ධිං උදාහරණවසෙන දස්සෙන්තො “මනුස්සානං භී”තිආදිමාභ. තං උත්තානමෙව. බාහිරානීති අජ්ඣත්තිකතො බහි භවාති.

පයමපුබ්බෙසම්බොධසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5-6. පයමනොවෙඅස්සාදසුත්තාදිවණ්ණනා

17-18. නික්ඛන්තාති ලොකතො නික්ඛන්තා. විසංයුත්තා සංයොගහෙතුනං කිලෙසානං පභීනත්තා නො සංයුත්තා. නො අධිමුත්තාති න උස්සුක්කජාතා. විමරියාදී...පෙ.... වෙනසාති විගතකිලෙසවට්ඨමරියාදතාය නිම්මරියාදීකතෙන විත්තෙන. චතුසච්චමෙව කථිතං චක්ඛාදීනං අස්සාදාදිතො කථිතත්තා.

පයමනොවෙඅස්සාදසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7-10. පයමාභිනන්දසුත්තාදිවණ්ණනා

19-22. චට්ඨච්චට්ඨමෙව කථිතං අභිනන්දනානං උජ්ජාදනිරොධානඤ්ච වසෙන දෙසනාය පවත්තත්තා. අනුපුබ්බකථාති ආදිතො පටියාය පදත්ථවණ්ණනා. නෙසන්ති සුත්තානං.

පයමාභිනන්දසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

යමකවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සබ්බවග්ගො

1. සබ්බසුත්තවණ්ණනා

23. සබ්බ-සද්දො පකරණවසෙන කත්ථවි සප්පදෙසෙපි පවත්තතීති තතො නිවත්තනත්ථං අනවසෙසවිසයෙන සබ්බ-සද්දෙන විසෙසෙත්වා වුත්තං “සබ්බසබ්බ”න්ති, සබ්බමෙව හුත්වා සබ්බන්ති අත්ථො. ආයතනභාවං සබ්බං ආයතනසබ්බං, සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො.

තස්ස අවිසයාභාවතො න අද්දිට්ඨමිධත්ථි කිඤ්චිති. ඉධාති නිපාතමත්තං, ඉධ වා සදෙවකෙ ලොකෙ, දස්සනභූතෙන ඤාණෙන අදිට්ඨං නාම කිඤ්චි නත්ථිති අත්ථො. යදි එවං අනුමානවිසයං නු බො කථන්ති ආහ “අථො අවිඤ්ඤාත”න්ති. අඤ්ඤෙසං අපච්චක්ඛමිපි අවිඤ්ඤාතං තස්ස කිඤ්චි නත්ථිති අදිට්ඨං අවිඤ්ඤාතං නත්ථි. පච්චුප්පන්නං අතීතමෙව ඤෙය්‍යං ගහිතං, අනාගතං නු බො කථන්ති ආහ – “අජානිතබ්බ”න්ති, තස්ස කිඤ්චි නත්ථිති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. ජානිතුං ඤාතුං අසක්කුණෙය්‍යං නාම තස්ස කිඤ්චි නත්ථිති දස්සෙන්නො ආහ “සබ්බං අභිඤ්ඤාසි”තිආදි.

සකලස්ස සක්කායධම්මස්ස පරිග්ගහිතත්තා සක්කායසබ්බං. සබ්බධම්මෙසුති පඤ්චන්තං ද්වාරානං ආරම්මණභූතෙසු සබ්බෙසු ධම්මෙසු. යස්මා ඡසුපි ආරම්මණෙසු ගහිතෙසු පදෙසසබ්බං නාම න භොති, තස්මා “පඤ්චාරම්මණමත්ත”න්ති වුත්තං. පදෙසසබ්බං සක්කායසබ්බං න පාපුණාති තස්ස තෙභූමකධම්මෙසු එකදෙසස්ස අසඬගණ්හනතො. සක්කායසබ්බං ආයතනසබ්බං න පාපුණාති ලොකුත්තරධම්මානං අසඬගණ්හනතො. ආයතනසබ්බං සබ්බසබ්බං න පාපුණාති. යස්මා ආයතනසබ්බෙන චතුර්මකධම්මාව පරිග්ගහිතා, න ලක්ඛණපඤ්ඤත්තියො, යස්මා සබ්බසබ්බං දස්සෙන්නෙන බුද්ධඤ්ඤාණවිසයො දස්සිතො, තස්මා “සබ්බසබ්බං න පාපුණාති”ති එත්ථාපි “කස්මා...පෙ.... නත්ථිතායා”ති සබ්බං ඤාතාරම්මණෙනෙව පුච්ඡාචස්සජ්ජනං කතං. “ආයතනසබ්බෙපි ඉධ විපස්සනුපගධම්මාව ගහෙතබ්බා අභිඤ්ඤෙය්‍යානිද්දෙසවසෙනපි සම්මසනවාරස්සෙව ඉච්ඡිතත්තා”ති වදන්ති.

පටික්ඛිපිත්වාති “ඉදං සබ්බං නාම න භොති”ති එවං පටික්ඛිපිත්වා. තස්සාති “අඤ්ඤං සබ්බං පඤ්ඤාපෙස්සාමි”ති වදන්තස්ස. වාචාය වත්තබ්බවත්ථුමත්තකමෙවාති වඤ්ඤාපුත්තගගනකුසුමාදිවාචා විය එතස්ස වාචාය කෙවලං වත්තබ්බවත්ථුකමෙව භවෙය්‍ය, න අත්ථො, වචනමත්තකමෙවාති අත්ථො. අතික්කමිත්වාති අනාමසිත්වා අග්ගහෙත්වා. තං කිස්ස හෙතුති විසාතාපජ්ජනං කෙන හෙතුනා. යථා තං අවිසයස්මිත්ති යථා අඤ්ඤොපි කොපි අවිසයෙ වායමන්නො, එවන්ති අත්ථො. අට්ඨකථායං පන යස්මා පාළියං “තං කිස්ස හෙතු”ති වුත්තකාරණමෙව උපනායනවසෙන දස්සෙතුං “යථා ත”න්තිආදි වුත්තං. කාරණොපනායනඤ්ච කාරණමෙවාති “යථාති කාරණවචන”න්ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තෙනෙවාහ “එවං ඉමස්මිමිපි අවිසයෙ”තිආදි.

සබ්බසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. පහනසුත්තවශ්ණනා

24. සබ්බස්සාති ද්වාරාරම්මණෙනි සද්ධිං ද්වාරජ්ජවත්තස්ස. පහනායාති තජ්ජට්ඨද්ධජන්දරාගපහනවසෙන පජ්ඣනාය. චක්ඛුසම්ඵස්සන්ති චක්ඛුසන්තිස්සිතඵස්සං. මූලපච්චයන්ති මූලභූතං පච්චයං කත්වා, සහජාතවේදනාය චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයභාවෙ චත්තබ්බමෙව නත්ථි. එසෙව නයොති අපදෙසෙන “සොතසම්ඵස්සං මූලපච්චයං කත්වා” තිආදිනා චත්තබ්බන්ති දස්සෙති. මනොති භවඤ්චිත්තං මනොද්වාරස්ස අධිජ්ජෙතත්තා. ආරම්මණන්ති ධම්මාරම්මණං. සභාවජ්ජනකජවනන්ති සහමනොද්වාරාවජ්ජනකං ජවනං. තංපුබ්බකත්තා මනොවිඤ්ඤාණඵස්සවේදනානං මූලපච්චයභූතා සබ්බෙස්සවෙව චක්ඛුද්වාරාදීසු චුත්තිත්තා තදනුරූපතො “භවඤ්චසහජාතො සම්ඵස්සො” ති චුත්තං. සභාවජ්ජනවේදනාය ජවනවේදනා “වේදයිත” න්ති අධිජ්ජෙතා, භවඤ්චසම්පයුත්තාය පන වේදනාය ගහණෙ චත්තබ්බමෙව නත්ථි. භවඤ්චතො අමොවෙත්වා භවඤ්චිත්තෙන සද්ධිංයෙව ආවජ්ජනං ගහෙත්වා මනොද්වාරාවජ්ජනං භවඤ්චං දට්ඨබ්බං. යා පනෙත්ථ දෙසනාති යා එත්ථ “පහනායා” තිආදිනා පවත්තදෙසනා සත්ථු අනසිට්ඨි ආණා. අයං පණ්ණත්ති නාම තස්ස තස්ස අත්ථස්ස පකාරතො ඤාපනතො. එත්ථ සබ්බග්ගහණෙන සබ්බෙ සභාවධම්මා ගහිතා, පඤ්ඤත්ති පන කතමාති විචාරණාය තං දස්සෙතුං “යා පනෙත්ථා” තිආදි චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

පහනසුත්තවශ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. අභිඤ්ඤාපරිඤ්ඤාපහනසුත්තවශ්ණනා

25. අභිඤ්ඤාති අභිඤ්ඤාය. ය-කාරලොපවසෙනායං නිද්දෙසො “සයං අභිඤ්ඤා” තිආදීසු (දී. නි. 1.28, 405; ම. නි. 1.154) විය, තථා “පරිඤ්ඤා” ති එත්ථාපි. සබ්බන්ති ආයතනසබ්බං. තඤ්ච අභිඤ්ඤෙය්‍යාං. අභිජානිත්වාති අභිඤ්ඤාය ජානිත්වා. පරිජානිත්වාති තීරණපරිඤ්ඤාය අනිච්චාදිතො පරිජානිත්වා. පජ්ඣනත්ථායාති පහනපරිඤ්ඤාය අනවසෙසතො පජ්ඣනාය.

අභිඤ්ඤාපරිඤ්ඤාපහනසුත්තවශ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පයමඅපරිජානනසුත්තවශ්ණනා

26. “අභිජාන” න්තිආදිනා එත්ථ භගවා පයමං කණ්ඨපක්ඛං දස්සෙත්වා සුක්කපක්ඛං දස්සෙති වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයවසෙන. තෙනෙත්ථ වට්ඨවට්ඨං කථිතං.

පයමඅපරිජානනසුත්තවශ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. දුතියඅපරිජානනසුත්තවශ්ණනා

27. වක්ඛවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤාතබ්බධම්මො නාම රූපායතනමෙවාති ආහ “හෙට්ඨා ගහිතරූපමෙවා”ති. ඉධ අනාපාඨගතං “වක්ඛවිඤ්ඤාණවිඤ්ඤාතබ්බා ධම්මා”ති වුත්තත්තා. හෙට්ඨා ආපාඨගතමිපි අනාපාඨගතමිපි ගහිතමෙව “යෙ ව රූපා”ති අනවසෙසතො වුත්තත්තා. තෙ හි වෙදනාසඤ්ඤාසඬ්ඛාරක්ඛන්ධා සහ වක්ඛවිඤ්ඤාණෙන විඤ්ඤාතබ්බත්තා. තථා හි වක්ඛවිඤ්ඤාණං තෙහි එකුප්පාදං එකවත්ථුකං එකනිරොධං එකාරම්මණමෙව. සෙසපදෙසුති සෙසෙසු “යඤ්ච සොතං යෙ ව සද්දා”තිආදිනා ආගතෙසු කණ්හපක්ඛෙ පඤ්චසු, සුක්කපක්ඛෙ ඡසුපි පදෙසු. එසෙව නයොති ය්වායං “හෙට්ඨා ගහිතරූපමෙව ගණ්හිත්වා”ති අත්ථො වුත්තො. එසො එව තත්ථපි අත්ථවණ්ණනානායො.

දුතියඅපරිජානනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ආදිත්තසුත්තවණ්ණනා

28. ගයානාමිකාය නදියා අවිදුරෙ පවත්තො ගාමො ගයා නාම, තස්සං ගයායං විහරතිති සම්පත්ථෙ චෙතං භුම්මවචනං. ගයාගාමස්ස හි ආසන්නෙ ගයාසීසනාමකෙ පිට්ඨිපාසාණෙ භගවා තදා විහාසි. තෙනාහ “භගවා තත්ථ විහරති”ති.

තත්ත්වාති “හික්ඛු ආමන්තෙසි”ති යෙ හික්ඛු ආමන්තෙසි, යථා වායං දෙසනා තෙසං සප්පායා ජාතා, තත්ත්ව තස්මිං අත්ථද්වයෙ විභාවෙනබ්බෙ අයං අනුපුබ්බිකථා සමුදාගමතො පට්ඨාය අනුපට්ඨාටිකථා. ඉතොති ඉමස්මා කප්පතො. කිරාති අනුස්සවනත්ථෙ නිපාතො. පාරමිතාපරිභාවනාය පරිපාකගතෙ. ඤාණෙති බොධිඤාණෙ. කනිට්ඨපුත්තො චෙමාතිකභාතා භගවතො. චෙළ්හිත්තිකුට්ඨාහි පරික්ඛිපිත්වා බහිද්ධා, අත්තො පන පට්ඨාණ්හි.

සබ්බෙසං සත්තානං. පුඤ්ඤචෙතනං අත්තො අබ්භන්තරෙ පචෙසෙති. භගවාපි තස්ස පුත්තොති කත්වා “අඤ්ඤෙ තයො පුත්තා”ති වුත්තං. අවිජ්ජකිරිත්වාති පරාජයෙන අවිජ්ජකිරිය අපලායිත්වා. පිදහිති දාතුං න සක්කොමිති තථා අකාසි. සච්චවාදිතාය ගණ්හිංසුති රාජකුලස්ස සච්චවාදිතාය අත්තතො වරං ගණ්හිංසු.

විනිවත්තිතුන්ති පටිඤ්ඤාය නිවත්තිතුං. අත්තරාති තුම්හෙහි පරිච්ඡින්නකාලස්ස අත්තරා එව මතා. අට්ඨවිසතිහත්ථට්ඨානං උසභං නාම. උසභෙ අට්ඨවිසතිහත්ථප්පමාණෙ යානෙ. දානග්ගෙ ඛ්‍යාවටොති පසුතො.

සොති භගවා. තථාරූපඤ්ඤි බුද්ධානං දෙසනාපාටිභාරියං, යථා දෙසනාය ගහිතො අත්ථො පච්චක්ඛතො විභූතො හුත්වා උපට්ඨාති. තෙනාහ “ඉමෙසං...පෙ.... දෙසෙස්සාමි”ති. සන්නිට්ඨානන්ති චිරකාලපරිවිතාදිත්තඅග්ගිකානං ආදිත්තපරියායදෙසනාව සප්පායාති නිව්ජයමකාසි. පදිත්තන්ති පදිපිතං එකාදසහි අග්ගිහි එකජාලිභූතං. තෙනාහ “සම්පජ්ජලිත”න්ති. දුක්ඛලක්ඛණං කමිතං වක්ඛාදිනං එකාදසහි අග්ගිහි ආදිත්තභාවෙන දුක්ඛමතාය දුක්ඛස්ස කමිතත්තා.

ආදිත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. අද්ධභුතසුත්තවණ්ණනා

29. අධිසද්දෙන සමානත්ථො අද්ධසද්දොති ආහ “අද්ධභුතන්ති අධිභුත”න්තිආදි. සෙසං වුත්තනයමෙව.

අද්ධභුතසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සමුග්ගසාරුප්පසුත්තවණ්ණනා

30. මඤ්ඤිතං නාම තණ්හාමානදිට්ඨිහි ගහෙනබ්බං මඤ්ඤිතං. සබ්බස්මිං මඤ්ඤිතන්ති සබ්බමඤ්ඤිතං, තස්ස සමුග්ගසාතො සෙනුසාතො, තදාවහං සබ්බමඤ්ඤිතසමුග්ගසාරුප්පං. අට්ඨකථායං පන “මඤ්ඤිතං නාම චක්ඛාදීසු එව උප්පජ්ජති, නාඤ්ඤස්මි”න්ති දුතියනයො වුත්තො. අනුවඡ්චිකන්ති අනුරූපං අවිලොමං. ඉධාති ඉධෙව සාසනෙ අඤ්ඤත්ථ තදභාවතො. “තණ්හා-මානදිට්ඨිමඤ්ඤිතාන”න්ති වුත්තං මඤ්ඤිතත්තයං සපරසන්තානෙසු පටිපක්ඛවසෙන යොපෙත්වා දස්සෙතුං “චක්ඛුං අහන්ති වා”තිආදි වුත්තං. තත්ථ “චක්ඛුං අහ”න්ති ඉමිනා අජ්ඣන්තවිසයං දිට්ඨිමඤ්ඤිතඤ්ච දස්සෙති අත්තාහිනිවෙසාහංකාරදීපනතො. “මම”න්ති ඉමිනා තණ්හාමඤ්ඤිතං මානමඤ්ඤිතම්පි වා, පරිග්ගහමුඛෙනපි සෙය්‍යාදිතො මානුප්පජ්ජනතො. සෙසපද්ද්වයෙපි ඉමිනා නයෙන මඤ්ඤිතවිභාගො වෙදිතබ්බො. අහන්ති අත්තාව, සො ව චක්ඛුස්මිං තදධිනවුත්තිත්තා “පරො”ති න මඤ්ඤති. මම කිඤ්චනපලිබ්බොධො චක්ඛුස්මිං සති ලබ්භනතො, අසති න මඤ්ඤති තථාමඤ්ඤිතස්ස පච්චයසාතතො. සෙසපද්ද්වයෙපි එසෙව නයො.

අහං චක්ඛුතො නිග්ගතොති “අහ”න්ති වත්තබ්බො අයං සත්තො චක්ඛුතො නිග්ගතො තත්ථ සුබ්බමාකාරෙන උපලබ්භනතො. මම කිඤ්චනපලිබ්බොධො චක්ඛුතො නිග්ගතො තස්මිං සති එව උපලබ්භනතො. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. තත්ථ පරොති පරො සත්තො. මම චක්ඛුති න මඤ්ඤති යස්ස තං චක්ඛු, තස්ස “අහ”න්ති වත්තබ්බස්සෙව අභාවතො. මමත්තභුතන්ති මම කාරණං. සෙසං උත්තානමෙව. එවමෙනස්මිං සුත්තෙ චක්ඛුරූප-චක්ඛුවිඤ්ඤාණ-චක්ඛුසම්ඵස්ස-සුබ්බක්ඛාදුක්ඛමසුබ්බවසෙන සත්ත වාරා චක්ඛුද්වායෙ, තථා සොතද්වායාදීසුති ඡ සත්තකා ද්වෙවත්තාලීස. පුන සක්කායවසෙන “සබ්බං න මඤ්ඤති”තිආදිනා වුත්තං, තෙන තෙවත්තාලීස. පුන තෙභුමකවට්ටං “ලොකො”ති ගහෙත්වා “න කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති”ති වුත්තං, තෙන චතුචත්තාලීස භොන්ති. එවං සබ්බථාපි චතුචත්තාලීසාය යානෙසු අරහත්තං පාපෙත්වා විපස්සනා කථිතාති වෙදිතබ්බො. “චතුචත්තාලීසාධිකසතෙසු”ති කෙසුපි පොත්ථකෙසු ලිබන්ති, සා ව පමාදලොබො.

සමුග්ගසාරුප්පසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පයමසමුග්ඝාතසප්පායසුත්තවණ්ණනා

31. උපකාරභූතා තදාවහත්තා. තතොති මඤ්ඤිතාකාරතො. තන්ති මඤ්ඤනාවත්ථුං. අඤ්ඤනාකාරොත්තාති යථා මඤ්ඤති අනිච්චාදිආකාරතො, අඤ්ඤන අනිච්චාදිනා ආකාරෙන භොති. අඤ්ඤථාභාවං විපරිණාමන්ති උප්පාදවයතාය අඤ්ඤථාභාවං ජරාය මරණෙන ව ද්වේධා විපරිණාමෙතබ්බං. තං උපගමනෙන අඤ්ඤථාභාවී, එවංභූතො හුත්වාපි ජීරණහිජ්ජනසභාවෙසු. භවෙසු සත්තො ලොකො උපරිපි භවංයෙව අභිනන්දති. හෙට්ඨා ගහිතමෙව සඬකඩ්ඪීත්වාති “චක්ඛුං න මඤ්ඤති” තිආදිනා හෙට්ඨා ගහිතමෙව ඛන්ධධාතුආයතනාති ඛන්ධාදිපරියායෙන එකතො ගහෙත්වා පුනපි මඤ්ඤනාවත්ථුං දස්සෙති. අවසානෙ “තතො තං භොතී” ති වුත්තපදෙන සද්ධිං සබ්බවාරෙසු අට්ඨ අට්ඨ භොන්තීති “අට්ඨවත්තාලිසාය යානෙසු” ති වුත්තං.

පයමසමුග්ඝාතසප්පායසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. දුතියසමුග්ඝාතසප්පායසුත්තවණ්ණනා

32. දස්සෙත්වාති එත්ථ ලක්ඛණෙ අයං ත්වා-සද්දො, හෙතුමහි වා. අනාදිසත්තසන්තානගතගාහත්තයලක්ඛිතා හි සත්ථු, තිපරිච්චිදෙසනා තංනිමිත්තං යාවදෙව තප්පභානාය පවත්තිතභාවතො. අරහත්තං පාපෙත්වා විපස්සනා කපීතාති අට්ඨකථායං වුත්තං “සහ විපස්සනාය චත්තාරොපි මග්ගා කපීතා” ති.

දුතියසමුග්ඝාතසප්පායසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සබ්බවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. ජාතිධම්මවග්ගවණ්ණනා

33-42. නිබ්බත්තනසභාවන්ති හෙතුපච්චයෙහි උප්පජ්ජනසභාවං. උප්පාදානන්තරං බුද්ධිප්පත්තියා ජීරණසභාවං. යත්ථ චක්ඛාදයො, තත්ථෙව විසභාගසමුට්ඨානලක්ඛණෙන ඛ්‍යාධිතො උප්පත්තිපච්චයභාවෙන ඛ්‍යාධිසභාවං. මරණසභාවන්ති විනාසසභාවං. සොකසභාවන්ති ඤාතිඛ්‍යාසනාදිනා ඩය්හමානදුක්ඛසභාවං. සංකිලෙසිකසභාවන්ති තණ්හාදිවසෙන සංකිලිස්සනසභාවං.

ජාතිධම්මවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සබ්බඅනිච්චවග්ගවණ්ණනා

43-52. ඤාතපරිඤ්ඤා ආගතා විසයවසෙන තබ්බිසයස්ස ධම්මස්ස ජොතිතත්තා. ඉතරා ද්වෙ තීරණපභානපරිඤ්ඤාපි ආගතා එවාති වෙදිතබ්බා, තාසං අභිඤ්ඤායාධම්මවිසයත්තා ඤාණස්ස ව තීරණපභානපරිඤ්ඤාසම්භවතො.

පරිඤ්ඤායාපදේ තීරණපරිඤ්ඤාව ආගතා, පහතබ්බපදේ පහනපරිඤ්ඤාව ආගතාති යොජනා. ඉතරාපි ද්වෙ ගහිතායෙව තාහි විනා අත්ථසිද්ධියා අභාවතො. පච්චක්ඛං කාතබ්බං ආරම්මණතො අසම්මොහතො පටිච්ඡක්ඛනෙන. අවුත්තාපි ගහිතායෙව පරිජානනස්ස යාවදෙව පහනත්ථත්තා. එකසභාවෙන විනාභාවො අනෙකග්ගට්ඨො. උපසට්ඨරොගෙන විය අත්තො එව අහිහතසබ්බතා උපහතට්ඨො.

සබ්බඅනිච්චවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඨමො පණ්ණාසකො.

6. අවිජ්ජාවග්ගවණ්ණනා

53-62. චතුසු සච්චෙසු අඤ්ඤාණං තප්පට්ඨජාදකසම්මොහො. අවින්දියං වින්දති, වින්දියං න වින්දතීති කත්වා විජ්ජාය පටිපක්ඛොව අවිජ්ජා. විජ්ජාය උප්පන්නාය අනවසෙසතො අවිජ්ජා පහියති, තං දස්සෙන්තො “විජ්ජාති අරහත්තමග්ගවිජ්ජා”ති ආහ. න කෙවලං අනිච්චානුපස්සනාවසෙනෙව මග්ගවුට්ඨානං, අථ ඛො ඉතරානුපස්සනාවසෙනපිති දස්සෙන්තො “දුක්ඛා...පෙ.... පහියතියෙවා”ති ආහ. සබ්බත්ථාති උපරිසුත්තන්තෙ සන්ධායාහ. තතො අපරෙපි තංඅත්ථලක්ඛණවසෙන කථිතසුත්තන්තෙපි. තානිපි හි තථා බුද්ධිකපුග්ගලානමජ්ඣාසයෙන වුත්තානීති.

අවිජ්ජාවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. මිගජාලවග්ගො

1. පඨමමිගජාලසුත්තවණ්ණනා

63. චක්ඛුවිඤ්ඤාණං දස්සනකිච්චන්ති වුත්තවක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන පස්සිතබ්බන්ති ආහ “ඉට්ඨාරම්මණභූතා”ති. කමනීයාති කාමෙතබ්බා. මනං අප්පායන්තීති මනාපාති ආහ “මනවඨ්ඨනකා”ති. පියායිතබ්බසභාවා පියරූපා. කාමුපසංහිතාති කාමපටිසංයුත්තා. ආලම්බිතබ්බතා එව චෙත්ථ උපසංහිතතාති “ආරම්මණං කත්වා”තිආදිමාහ. තණ්හාසඬ්ඛාතා නන්දී තණ්හානන්දී, න තුට්ඨිනන්දියෙව “නන්දිං චරතී”තිආදීසු විය. ගාමන්තන්ති ගාමසමීපං. “අනුපචාරට්ඨාන”න්ති චත්ථා තං දස්සෙති “යත්ථා”තිආදිනා.

එත්ථාති යථානිහතෙ පාඨෙ. “ඉමං එකං පරියායං යපෙත්ථා”ති වුත්තං තස්ස “පන්තානී”තිපදෙන සඬ්ගහිතත්තා. අප්පසද්දාති අප්පනිග්ගොසානීති එත්ථ අප්ප-සද්දො අභාවත්ථො.

පඨමමිගජාලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සම්ද්ධිලෝකපඤ්ඤාසුත්තවණ්ණනා

68. ආයාචනසුත්තතො පට්ඨායාති මිගජාලවග්ගෙ දුතියසුත්තතො පට්ඨාය. පට්ඨසුත්තෙ පන දුතියකවිහාරාදිභාවො වුත්තොති.

සම්ද්ධිලෝකපඤ්ඤාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. උපසෙනආසිවිසසුත්තවණ්ණනා

69. ගහෙත්වාති පාරුපනස්ස සිටීලකරණෙන වීමංසතො මොචෙත්වා. ලෙණච්ඡායායාති පුරිමදිසාය ලෙණච්ඡායායං. පතිත්වාති ලෙණච්ඡදනතො භස්සිත්වා. ඵ්ථිදිවිසොති චතුසු ආසිවිසෙසු සො ඵ්ථිදිවිසො. තෙනාහ “තස්මා”තිආදි. පරියාදියමානමෙවාති ඛෙපෙත්තමෙව, විනාසෙත්තමෙවාති අත්ථො. යථාපරිච්ඡේදෙනාති අත්තතො විසපරිච්ඡේදානුරූපං. අඤ්ඤාභාවන්ති වඩ්ඪභාවාදිපකතිජහනං. සභාවචිගමොති විනාසො.

උපසෙනආසිවිසසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. උපවාණසන්දිට්ඨිකසුත්තවණ්ණනා

70. රූපං පටිසංවිදිතං කරොති ඤාතපරිඤ්ඤාවසෙන. රූපරාගන්ති නිලාදිහෙදෙ රූපධම්මෙ රාගං. පටිසංවිදිතං කරොති “අයං මෙ රාගො අප්පභීනො”ති. එතෙන සෙක්ඛානං පච්චචෙක්ඛණා කථිතා. තෙන වුත්තං “එවම්පි ඛො, උපවාණ, සන්දිට්ඨිකො ධම්මො භොති”තිආදි. රූපරාගං පටිසංවිදිතං කරොති “නත්ථි මෙ අප්පිකත්තං රූපෙසු රාගො”ති පජානාති. අසෙක්ඛානං භායං පච්චචෙක්ඛණා.

උපවාණසන්දිට්ඨිකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පට්ඨමඡඵස්සායතනසුත්තවණ්ණනා

71. ඵස්සාකරානන්ති ඡන්තං ඵස්සානං ආකරානං උප්පත්තිට්ඨානානං, චක්ඛාදීනන්ති අත්ථො. නට්ඨො නාම අහන්ති වදන්ති, යො ඡන්තං ඵස්සායතනානං සමුදයාදිං යථාභූතං පජානාති, සො වුසිතවා, ඉතරො අවුසිතවා අහඤ්ච තාදිසොති. අයමෙවාති අයං චක්ඛුස්මිං “නෙතං මමා”තිආදිනා තිණ්ණං ගාහානං අභාවො ඵච.

පට්ඨමඡඵස්සායතනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. දුතියඡඵස්සායතනසුත්තවණ්ණනා

72. අපුනඛිභවොති පුනඛිභවාභාවො.

11. තතියඡඵස්සායතනසුත්තවණ්ණනා

73. පනස්සසන්ති එකංසෙන නට්ඨොති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ
“අනිනට්ඨො”ති, ධුරතො එව නට්ඨොති අත්ථො.

තතියජඵස්සායතනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මිගජාලවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. ගිලානවග්ගො

1-5. පයමගිලානසුත්තාදිවණ්ණනා

74-78. අප්පඤ්ඤාතොති නාමගොත්තතො චෙව සීලාදිගුණෙහි ව
අප්පඤ්ඤාතො අවිස්සුතො. ථෙරමජ්ඣිමභාවං අප්පත්තතාය නථො.

පයමගිලානසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. දුතියඅවිජ්ජාපහානසුත්තවණ්ණනා

80. අනිච්චාදිවසෙන අහිනිච්ඡනං අහිනිවෙසො, සො එව ධම්මසභාවං
අතික්කමිත්වා පරතො ආමසනතො පරාමාසො, සො එව ගාහො. තෙන
අහිනිවෙසපරාමාසග්ගාහෙන ගණ්හිතුං න යුත්තා අනිච්චාදිසභාවත්තා. සඬ්ඛාරා එව
පචත්තියා කාරණභාවතො සඬ්ඛාරනිමිත්තානි. යො සඬ්ඛාරෙසු
අපරිඤ්ඤාතාහිනිවෙසෙන පස්සිතඛිංඛො අත්තාකාරො, සො න හොතීති අඤ්ඤො
අනත්තාකාරො, තතො අඤ්ඤතො පස්සති. පරිඤ්ඤාතාහිනිවෙසොති
තිරණපරිඤ්ඤාය පරිච්ඡේද ඤාතමිච්ඡාහිනිවෙසො. පරිඤ්ඤාතාහිනිවෙසොති වා
පරිඤ්ඤාතවිපස්සනාහිනිවෙසො. විපස්සනාති අරූපසත්තකවසෙන විපස්සනාය
පරිජානිතඛිංඛො.

දුතියඅවිජ්ජාපහානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සම්බහුලහික්ඛුසුත්තවණ්ණනා

81. කෙවලන්ති ඉතරලක්ඛණෙහි අවොමිස්සං.

10. එග්ගනපඤ්ඤාසුත්තවණ්ණනා

83. තණ්හාය පහිනාය දිට්ඨිමානාපි පහිනා එවාති “තණ්හාපපඤ්චස්ස
ජිත්තත්තා ජිත්තපපඤ්චො”ති චුත්තං. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. ඉධ
සත්තවොහාරො වක්ඛාදීසු විජ්ජමානෙසු එව හොති, තස්මා පරිනිබ්බුතානඤ්ච
වොහාරො වක්ඛාදීසු සන්නිස්සයෙනෙව, නාඤ්ඤථාති අතික්කන්තබ්බද්ධෙහි
පරිහරිතාති වක්ඛුසොකාදීනි පුච්ඡාමිති පුච්ඡති “අත්ථි නු ඛො භන්තෙ”තිආදිනා.
වක්ඛුසොකාදිවට්ඨං වට්ඨෙව පචත්තෙය්‍ය.

එග්ගුනපඤ්භාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ගිලානවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. ඡන්තවග්ගො

1. පලොකධම්මසුත්තවණ්ණනා

84. අනිච්චලක්ඛණමෙව කපීතං, තඤ්ච පරියායෙන, අනිච්චලක්ඛණෙ කපීතෙ ඉතරලක්ඛණානි කපීතානෙව හොන්ති බ්‍යභිචාරභාවතො.

2. සුඤ්ඤතලොකසුත්තවණ්ණනා

85. අත්තනො ඉදන්ති අත්තනියන්ති ආහ “අත්තනො සන්තකෙනා”ති.

3. සංඛ්ත්තධම්මසුත්තවණ්ණනා

86. චුත්තනායෙනෙව වෙදිතඛ්ඛන්ති ඛන්ධියවග්ගෙ ඛන්ධවසෙන ආගතං, ඉධ ආයතනවසෙනාති අයමෙව විසෙසො.

4. ඡන්තසුත්තවණ්ණනා

87. සබ්බනිමිත්තෙහි පටිසල්ලියති එතෙනාති පටිසල්ලානං, ඵලසමාපත්ති. ජීවිතභාරකසත්ථං ජීවිතස්ස භරණතො, සත්තානඤ්ච සසනතො හිංසනතො. පරිවරිතොති පයිරුපාසිතො. තෙන යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජිත්ති දීපෙති.

අනුපවජ්ජන්ති පරෙහි න උපවදිතඛ්ඛං. තං පනෙත්ථ ආයතිං අප්පටිසන්ධිභාවතො හොතිති ආහ “අප්පවත්තික”න්ති. “නෙතං මමා”තිආදීනි වදන්තො අරහත්තෙ පක්ඛිපිත්වා කථෙසි. පුපුජ්ජනභාවමෙව දීපෙන්නො වදති අකතකිච්චභාවදීපනෙන. කිඤ්චාපි ථෙරො පුච්ඡිතං පඤ්භං අරහත්තෙ පක්ඛිපිත්වා කථෙසි, “න සමනුපස්සාමි”ති පන වදන්තො කිඤ්චි නිජ්ජන්තිං න කථෙසි, තස්මා “ඉදම්පි මනසි කාතඛ්ඛ”න්ති ඉදං ආනෙත්වා සම්බන්ධො.

කිලෙසපස්සද්ධිති කිලෙසපරිලාභවූපසමො. භවත්ථාය පුන භවත්ථාය. ආලයනිකන්ති පරිසුට්ඨානෙති භවත්තරෙ අපෙක්ඛාසඤ්ඤිතෙ ආලයෙ නිකන්තියා ව පරිසුට්ඨානප්පත්තියා. අසති අවිජ්ජමානාය. පටිසන්ධිවසෙන අඤ්ඤභවතො ඉධාගමනං ආගති නාම. චුතිවසෙන ගමනන්ති වචනවසෙන ඉතො ගති. අනුරූපගමනං ගති නාම තදුභයං න හොති. චුතුපපාතො අපරාපරභවනවසෙන චුති, උපපජ්ජනවසෙන උපපාතො, තදුභයම්පි න හොති. එවං පන චුතුපපාතෙ අසති නෙවිධ න ඉධ ලොකෙ. න භූරං න පරලොකෙ හොති. තතො එව න උභයත්ථ හොති. අයමෙව අත්තො අයං ඉධලොකෙ පරලොකෙ ව අභාවොයෙව දුක්ඛස්ස

පරියොසානං. අයමෙවානි යථාචුත්තො එව – එත්ථ එතස්මිං පායෙ පරම්පරාගතො පමාණභූතො අත්ථො.

යෙ පනාති සම්මවාදිනො සන්ධාය වදන්ති. අන්තරාභවං ඉච්ඡන්ති “එවං භවෙන භවන්තරසම්බන්ධො යුජ්ජෙය්‍යා”ති. නිරන්තරං අන්තරාභවස්ස නාම කස්සචි අභාවතො. චුතික්ඛන්ධානන්තරඤ්චි පටිසන්ධික්ඛන්ධානංයෙව පාතුභාවො. තෙනාහ “අන්තරාභවස්ස...පෙ.... පටික්ඛිත්තොයෙවා”ති. තත්ථ භාවොති අත්ථිතා. අභිධම්මෙ කථාවත්ථුප්පකරණෙ (කථා. 505-507) පටික්ඛිත්තොයෙව. යදි එවං “අන්තරොනා”ති ඉදං කථන්ති ආහ “අන්තරොනා”තිආදි. විකප්පතො අඤ්ඤං විකප්පන්තරං, තස්ස දීපනං “අන්තරොනා”ති වචනං. න අන්තරාභවදීපනං තාදිසස්ස අනුපලබ්භනතො පයොජනාභාවතො ව. යත්ථ හි විපාකවිඤ්ඤාණස්ස පච්චයො, තත්ථස්ස නිස්සයභූතස්ස වත්ථුස්ස සහභාවිනඤ්ච ඛන්ධානං සම්භවොති සද්ධිං අත්තතො නිස්සයෙන විඤ්ඤාණං උප්පජ්ජතෙවාති නාස්ස උප්පත්තියා දෙසදුරතා වෙදිතබ්බා. “නෙව ඉධ න හුර”න්ති චුත්තද්වයතො අපරං විකප්පෙන “න උභය”න්ති, තත්ථපි න භොතියෙවාති අධිප්පායො. “අන්තරොනා”ති වා “විනා”ති ඉමිනා සමානත්ථො නිපාතො, තස්මා නෙවිධ, න හුරං, උභයං විනාපි නෙවාති අත්ථො.

ආහරිති ඡින්නවසෙන ගණ්චි. තෙනාහ “කණ්ඨනාළං ඡින්නි”ති. පරිගණ්චන්තොති සම්මසන්තො. පරිනිබ්බුතො දීඝරත්තං විපස්සනායං යුත්තපයුත්තභාවතො. “අනුපවජ්ජං ඡන්තෙන භික්ඛුනා සත්ථං ආහරිත”න්ති, කට්ඨෙති අසෙක්ඛකාලෙ ඛ්‍යාකරණං විය කත්වා කට්ඨෙ.

ඉමිනාති “උපවජ්ජකුලානි”ති ඉමිනා වචනෙන. ටෙරොති සාරිපුත්තත්ථෙරො. එවන්ති එවං පුබ්බකාලෙසු සංසට්ඨවිහාරී හුත්වා යීතො පච්ඡා අරහත්තං පාපුණ්ණස්සතිති ආසඬකන්තො පුච්ඡති. සෙසං උත්තානමෙව.

ඡන්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5-6. පුණ්ණසුත්තාදිවණ්ණනා

88-89. තන්ති වක්ඛුරුපද්වයං. තෙනාහ “වක්ඛුඤ්චෙව රූපඤ්චා”ති. නන්දිසමුදයාති නන්දියා සමුදයතණ්භාය සෙසකාරණෙහි නන්දියා සමුදිති සමොධානං නන්දිසමුදයො, තස්මා නන්දිසමුදයා. තෙනාහ “තණ්භාය සමොධානෙනා”ති. පඤ්චක්ඛන්ධසඬ්ඛාතස්ස දුක්ඛස්ස සමොධානෙන සමුදිති පචන්තියෙවාති සහ සමුදයෙන දුක්ඛස්ස දස්සිතත්තා “වට්ඨං මත්ථකං පාපෙත්වා”ති චුත්තං. නිරොධුපායෙන සද්ධිං නිරොධස්ස දස්සිතත්තා “විවට්ඨං මත්ථකං පාපෙත්වා”ති. පුච්ඡානුසන්ධිආදීසු අඤ්ඤතරො න භොතීති ආහ – “පාටියෙක්කො අනුසන්ධි”ති.

වණ්ඩානි කොටනා. දුටියානි දොසවන්තොනි අත්ථො. කිබ්බිසානි පාපා.
කක්ඛලානි දාරුණා. සට්ඨකමුග්ගරොනානි එකස්මිං පක්ඛෙ සට්ඨං දස්සෙත්වා කතෙන
රස්සදණ්ඨෙන. සත්තානං සසනතො සත්ථං, තතො එව ජීවිතස්ස හරණතො
භාරකඤ්චානි සත්ථභාරකං. ඉන්ද්‍රියසංවරො “දමො”ති වුත්තො මනවිජට්ඨානං
ඉන්ද්‍රියානං දමනතො. පඤ්ඤා “දමො”ති වුත්තා කිලෙසවිසෙවිතානං දමනතො
වුපසමනතො. උපොසප්පකම්මං “දමො”ති වුත්තං කායද්වාරාදීහි
උප්පජ්ජනකඅසමස්ස දමනතො. ඛන්ති “දමො”ති වෙදිතබ්බා අක්ඛන්ති යා
දමනතො වුපසමනතො. තෙනාහ “උපසමොති තස්සෙව වෙවචන”න්ති.

එත්ථානි සුනාපරන්තජනපදෙ. එතෙ ද්වෙති අයං පුණ්ණත්ථෙරො තස්ස
කනිට්ඨොති එතෙ ද්වෙ භාතරො. ආහව්ව අට්ඨාසි උළාරං බුද්ධාරම්මණං පීතිං
උප්පාදෙත්වා. සත්ත සීහනාදෙ නදිත්වානි මම්මවිජෙදකානම්පි අක්කොසපරිභාසානං
බමනෙ සන්තොසාභාවදීපනං, පාණිප්පභාරස්ස, ලෙඩ්චුප්පභාරස්ස,
දණ්ඩප්පභාරස්ස, සත්ථප්පභාරස්ස, ජීවිතවොරොපනස්ස, බමනෙ
සන්තොසාභාවදීපනඤ්චානි එවං සත්ත සීහනාදෙ නදිත්වා. චතුස්ස යානෙස්ස වසිතත්තා
පාළියං වසනට්ඨානං අනුද්දෙසිකං කත්වා “සුනාපරන්තස්මිං ජනපදෙ
විහරති”ඉව්වෙව වුත්තං.

චතුස්ස යානෙස්සති අබ්බුහත්ථපබ්බතෙ, සමුද්දගිරිවිහාරෙ, මාතුලගිරිමිහි,
මකුළකාරාමවිහාරෙති ඉමෙස්ස චතුස්ස යානෙස්ස. තන්ති වඩ්ඤාමං ආරුය්හ කොචි හික්ඛු
වඩ්ඤාමිතුං සමත්ථො නත්ථි මහතා සමුද්දපරිස්සයෙන භාවනාමනසිකාරස්ස
අනභිසම්භුණනතො. උප්පාතිකන්ති උප්පාතකරං මහාසඬ්ඛොහං උට්ඨපෙත්වා.
සම්මුඛෙති අනිලපදෙසෙ. පටිවෙදෙස්සන්ති පවෙදෙස්සුං.

ආරද්ධකාලතො පට්ඨායානි මණ්ඩලමාලස්ස කාතුං පට්ඨිමිතකාලතො පභුති.
සච්චබන්ධෙන පඤ්චසතානි පරිපුරෙතුං “එකුනපඤ්චසතාන”න්ති වුත්තං.
ගන්ධකුට්ඨන්ති ජෙනවනමහාවිහාරෙ මහාගන්ධකුට්ඨං.

සච්චබන්ධනාමොති සච්චබන්ධෙ පබ්බතෙ විරනිවාසිතාය
“සච්චබන්ධො”ත්ථෙව ලද්ධනාමො. අරහත්තං පාපුණ්ණිති පඤ්චාහිඤ්ඤාපරිවාරං
අරහත්තං අධිගච්ඡි. තෙනාහ “මග්ගෙනෙවස්ස අහිඤ්ඤා ආගතා”ති.

තස්මිං සන්තිපතිතා මහාජනා කෙචි සොතාපන්තා, කෙචි සකදාගාමිනො, කෙචි
අනාගාමිනො, කෙචි අරහන්තො අහෙස්සුං. තත්ථාපි කෙචි තෙවිජ්ජා, කෙචි
ජලහිඤ්ඤා, කෙචි පටිසම්භිද්දප්පත්තා අහෙස්සුං. තං සන්ධාය වුත්තං “මහාජනස්ස
බන්ධනමොක්ඛො ජාතො”ති. යෙ පන තත්ථ
සරණගමනපඤ්චසීලදසසීලසමාදානෙන ලද්ධානුග්ගහා, තෙසං දෙවතානඤ්ච
වසෙන “මහත්තං බුද්ධකොලාහලං අහොසී”ති වුත්තං.

අරුණං පන මහාගන්ධකුටියංයෙව උට්ඨපෙසි දෙවතානුග්ගහත්ථස්සද්වෙව කුලානුදයාය ව. අපායමග්ගෙ ඔතාරිතො “කොච්චි ලොකස්ස සජ්ජා අත්ථි, තස්ස වසෙන පවත්තිසංහාරා හොන්ති, තෙනෙවායං පජා සනාථා හොති, තං යුක්ඛජති ව තස්මිං තස්මිං කම්මෙ”ති මිච්ඡාගාහෙහි. පරිවරිතබ්බං යාචි “එත්ථ මයා චිරං වසිතබ්බ”න්ති.

ජට්ඨන්ති බාහියසුත්තං. තං උත්තානමෙව හෙට්ඨා චුත්තනයත්තා.

පුණ්ණසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7-8. පයමඵජාසුත්තාදිවණ්ණනා

90-91. එජති ජළාරම්මණනිමිත්තං කම්පතීති එජා. තෙනාහ “වලනට්ඨෙතා”ති. ආබාධනට්ඨෙතා පිළනට්ඨෙතා. අන්තො දොසනට්ඨෙතාති අන්තොචිත්තෙ එව පදුස්සනට්ඨෙතා. නිකන්තනට්ඨෙතාති ඡින්දනට්ඨෙතා. හෙට්ඨා ගහිතමෙවාති හෙට්ඨා මඤ්ඤිතසමුග්ගාතසාරුප්පසුත්තෙ ආගතමෙව. චුත්තනයමෙව මඤ්ඤිතසමුග්ගාතසුත්තෙ.

පයමඵජාසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9-10. පයමද්වයසුත්තාදිවණ්ණනා

92-93. ද්වයන්ති දුකං. පාළියං ආමෙඛිතලොපෙන නිද්දෙසොති ආහ “ද්වෙ ද්වෙ කොට්ඨාසෙ”ති. එවමෙතන්ති එවං අනිච්චාදිභාවෙන එතං චක්ඛුරුපඤ්චාති ද්වයං. වලකීති අනවට්ඨානෙන පවලති. බ්‍යථකීති ජරාය මරණෙන ව පවෙධති. හෙතු වෙව උප්පත්තිනිමිත්තත්තා. සහගතීති සහජ්ජවත්ති, තාය ගහෙතබ්බත්තා “සඬගති”ති එස්සො චුත්තො. එස නයො සෙසපද්ද්වයෙපි. යස්මා ව සංගච්ඡමානධම්මවිමුත්තා සඬගති නාම නත්ථි, තථා සන්තිපාතසම්චායා, තෙසං වසෙන නිබ්බත්තො එස්සො තථා වුච්චතීති. තෙනාහ “ඉමිනා”තිආදි.

වත්ථුති චක්ඛු නිස්සයපච්චයාදිභාවෙන. ආරම්මණන්ති රූපං ආරම්මණපච්චයාදිභාවෙන. සහජාතා තයො ඛන්ධා වෙදනාදයො, තෙ සහජාතාදිපච්චයභාවෙන. අයං හෙතුති අයං තිච්චො හෙතු. එස්සෙනාතිආදීසු අයං සඬබ්බෙපත්ථො – යස්මා රූපාරම්මණෙ එස්සෙ අත්තනො ඵ්ඝනකිච්චං කරොන්තෙ එවං වෙදනා අනුභවනකිච්චං, සඤ්ඤා සඤ්ජානනකිච්චං කරොති, තස්මා “එස්සෙන ඵ්ථට්ඨමෙවා”තිආදිචුත්තමෙව අත්ථං ඉදානි පුග්ගලාධිට්ඨානෙන දස්සෙතුං “ඵ්ථට්ඨො”තිආදි චුත්තං. පඤ්චෙව ඛන්ධා භගවතා සමතිංසාය ආකාරෙහි චුත්තා. කස්මාති ආහ “කථ”න්තිආදි. රුක්ඛසාබාසු රුක්ඛවොහාරො විය එකෙකධම්මෙපි ඛන්ධවොහාරො හොතියෙව. තෙනාහ භගවා – “විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො”ති (යම. ඛන්ධයමක 2).

පයමද්වයසුත්තදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ජන්තවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සළවග්ගො

1. අදන්තඅගුත්තසුත්තවණ්ණනා

94. අදම්මානි දමං නිබ්බිසෙවනභාවං අනීතා. අගොපිතානි සතිසඛ්ඛාතාය වතියා
න රක්ඛිතා. අපිහිතානි සතිකවාටෙන න පිහිතා. චතුහිපි පදෙහි ඉන්ද්‍රියානං
අනාවරණමෙවාහ. අධිකං වහන්තීති අධිවාහා, දුක්ඛස්ස අධිවාහා දුක්ඛාධිවාහා.
නිරයෙසු උප්පජ්ජනකං තොරසිකං. ආදි-සද්දෙන සෙසපාළිං සඛිගණ්හාති.

සළෙවාති ඡ-කාරස්ස ස-කාරො, ළ-කාරො පදසන්ධිකරො. යත්ථාති
නිමිත්තත්ථෙ භූමිමං. අනවස්සුතා අතින්තාති රාගෙන අතෙමිතා.

අස්සාදිතන්ති අස්සාදං ඉතං උපගතං. තෙනාහ “අස්සාදවන්ත”න්ති.
සුඛදුක්ඛන්ති ඉට්ඨානිට්ඨං. අන්වයතීති අන්වයො, හෙතු. එස්සොති අන්වයො
එතස්සාති එස්සන්වයන්ති ආහ – “එස්සහෙතුක”න්ති. “අවිරුද්ධ”ඉති
විහත්තිලොපෙන නිද්දෙසො.

පපඤ්චසඤ්ඤාති තණ්හාදිසමුද්ධපසංහතසඤ්ඤා. තෙනාහ “කිලෙසසඤ්ඤාය
පපඤ්චසඤ්ඤා නාම හුත්වා”ති. පපඤ්චසඤ්ඤා එතෙසං අත්ථිති පපඤ්චසඤ්ඤා,
ඉතරීතරා නරා. පපඤ්චයන්තාති සංසාරෙ පපඤ්චං විරායනං කරොන්තා.
සඤ්ඤිතොති ගෙහස්සිතසඤ්ඤාය සඤ්ඤාවන්තො. මනොමයං විතක්කන්ති
කෙවලං මනසා සම්භාවිතං මිච්ඡාවිතක්කං. ඉරියතීති ඉරියං පටිපත්තිං ඉරියති
පටිපජ්ජති.

සුට්ඨු භාවිතොති සුට්ඨුභාවං සුභාවනං ඉතො භාවිතභාවිතො. පුට්ඨස්ස
චිත්තන්ති තෙන යථාචුත්තඵස්සෙන පුට්ඨං අස්ස චිත්තං. න විකම්පතෙ ක්වච්ඡිති
කිස්මිඤ්ච ඉට්ඨානිට්ඨාරම්මණෙන න කම්පති. පාරගාති පාරගාමිතො භවථ.

අදන්තඅගුත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. මාලුකාපුත්තසුත්තවණ්ණනා

95. අපසාදෙතීති තජ්ජෙති. උස්සාදෙතීති උක්කංසෙති. අයං කිර ථෙරො
මාලුකාපුත්තො. පමජ්ජිත්වාති යොනියොමනසිකාරස්ස අනනුයුජ්ජනෙන
පමජ්ජිත්වා.

යත්‍රාති පච්චත්තං වචනාලඬිකාරෙ. නාමාති අසම්භාවනෙ අපසාදනපක්ඛෙ,
උස්සාදනපක්ඛෙ පන සම්භාවනෙ. කිං ජාතන්ති කිං තෙන මහල්ලකභාවෙන

ජාතන්ති මහල්ලකභාවං තිණායපි අමඤ්ඤමානො වදති. තෙනාහ “යදි...පෙ.... අනුග්ගණ්හන්තො”ති. අනුග්ගණ්හන්තොති අවින්තෙන්තො. මාදිසානං භගවතො ඔවාදො උපකාරාවහොති එතරහි ඔවාදඤ්ච පසංසන්තො.

“අදිට්ඨා අදිට්ඨපුබ්බා”තිආදිනා පරිකප්පවසෙන චුත්තනිදස්සනං “යථා එතෙසු ඡන්දාදයො න භොන්ති, එවමිතරෙසුපි පරිඤ්ඤාතෙසු”ති නයපටිපජ්ජනත්ථං, තෙසමිපි ඉමෙහි සමානෙතබ්බත්තා. තෙන චුත්තං “සුපිනකුපමා කාමා”ති (ම. නි. 1.234; 2.46; පාචි. 417; චූළව. 65).

චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තන්ති චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස රූපායතනං යත්තකො ගහණාකාරො, තත්තකං. කිත්තකං පමාණන්ති අත්තසංවෙදියං පරස්ස න දිස්සිතබ්බං, කප්පනාමත්තං රූපං. තෙනාහ “චක්ඛුවිඤ්ඤාණං හි”තිආදි. රූපෙති රූපායතනෙන. රූපමත්තමෙවාති නිලාදිභෙදං රූපායතනමත්තං, න නිලාදි. විසෙසනිවත්තනත්ථො හි අයං මත්ත-සද්දො. යදි එවං, එව-කාරො කිමත්ථියො? චක්ඛුවිඤ්ඤාණඤ්ඤාති රූපායතනෙන ලබ්භමානමිපි නිලාදිවිසෙසං “ඉදං නිලං නාම, ඉදං පිතං නාමා”ති න ගණ්හාති. කුතො නිව්වානිව්වාදිසභාවත්ථන්ති සංහිතස්සපි නිවත්තනත්ථං එවකාරග්ගහණං. තෙනාහ “න නිව්වාදිසභාව”න්ති. සෙසවිඤ්ඤාණෙහිපිති ජවනවිඤ්ඤාණෙහිපි.

දිට්ඨං නාම චක්ඛුවිඤ්ඤාණං රූපායතනස්ස දස්සනන්ති කත්වා. තෙනාහ “රූපෙ රූපවිජානන”න්ති. චක්ඛුවිඤ්ඤාණමත්තමෙවාති යත්තකං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං රූපායතනෙන ගහණමත්තං, තංමත්තමෙව මෙ සබ්බං චිත්තං භවිස්සතීති අත්ථො. “රාගාදිරහෙනා”ති වා පාඨො. දිට්ඨං නාම පදත්ථතො චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන දිට්ඨං රූපං. තත්ථෙවොති චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන දිට්ඨමත්තෙන රූපෙ. චිත්තත්තයං දිට්ඨමත්තං නාම චක්ඛුවිඤ්ඤාණං විය රාගාදිවිරහෙන පවත්තනතො. තෙනාහ “යථා ත”න්ති ආදි.

මනොද්චාරාවජ්ජනෙන විඤ්ඤාතාරම්මණං විඤ්ඤාතන්ති අධිජ්ජෙතං රාගාදිවිරහෙන විඤ්ඤෙය්‍යතො. තෙනාහ “යථා ආවජ්ජනෙනා”තිආදි.

තදාති තස්මිං කාලෙ, න තතො පට්ඨායාති අයමෙත්ථ අත්ථොති දස්සෙති. “දිට්ඨමත්ත”න්තිආදිනා යෙසං රාගාදීනං නිවත්තනං අධිජ්ජෙතං, තෙ “තෙනා”ති එත්ථ ත-සද්දෙන පච්චාමසියන්තීති “තෙන රාගෙන වා රත්තො”තිආදි චුත්තං. තත්ථාති විසයෙ භූමිමං, විසයභාවො ව විසයිනා සම්බන්ධවසෙන ඉච්ඡිතබ්බොති චුත්තං “පට්ඨද්ධො”තිආදි.

සතීති රූපස්ස යථාසභාවසල්ලක්ඛණා සති මුට්ඨා පියනිමිත්තමනසිකාරෙන අනුප්පජ්ජනතො න දිස්සති නප්පවත්තති. අජ්ඣොසාති අජ්ඣොසාය. ගිලිත්වා පරිනිට්ඨපෙත්වා අත්තනියකරණෙන.

අභිජ්ඣා ව විභේසා වාති කරණත්ථෙ පච්චත්තවචනන්ති ආහ - “අභිජ්ඣාය ව විභේසාය වා”ති. අත්ථවසෙන විහත්තිපරිණාමොති ආහ - “අභිජ්ඣාවිභේසාහි”ති. ආචිනන්තස්සාති වඩ්ඨෙන්තස්ස. පටිස්සතොති පතිස්සතො සබ්බත්ථ සතියා යුත්තො. සෙවතො වාපීති එත්ථ ව-සද්දො අපි-සද්දො ව නිපාතමත්තන්ති “සෙවන්තස්ස”ඉච්චෙව අත්ථො වුත්තො.

මාලුකාපුත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පරිභානසුත්තවණ්ණනා

96. පරිභානසභාවන්ති අනවජ්ජධම්මෙහි පරිභායනසභාවං. අභිභවිතානීති අභිභූතානි නිබ්බිසෙවනභාවාකාරොන. සරසඬකප්පාති තස්මිං තස්මිං විසයෙ අනවට්ඨිතභාවෙන සඬකප්පා. සංයොජනියාති සංයොජෙතබ්බා. සංයොජනානඤ්ඤි පුනප්පුනං උප්පත්තියා ඔකාසං දෙන්තො කිලෙසජාතං අධිවාසෙති නාම. කිලෙසො එව කිලෙසජාතං. ආරම්මණං පන චිත්තෙ කරොන්තො අධිවාසෙති නාම. ඡන්දරාගප්පභානෙන න පජ්ඣති ආරම්මණං, කිලෙසං පන අනුප්පත්තිධම්මතාපාදනෙන එව. අභිභවිතං ආයතනන්ති කපීතං අධිවාසනාදිනා. “කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, පරිභානධම්මො හොති”ති ධම්මං පුච්ඡිත්වා තං විභජන්තෙන භගවතා “තඤ්චෙ භික්ඛු අධිවාසෙති”තිආදිනා පුග්ගලෙන පුග්ගලාධිට්ඨානෙන ධම්මො දස්සිතො.

පරිභානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පමාදවිහාරිසුත්තවණ්ණනා

97. න පිදභිත්වා වක්ඛන්ද්‍රියං න පිදභිත්වා සඤ්ජාදිත්වා ඨිතස්ස. බ්‍යාසිඤ්චතීති කිලෙසෙහි විසෙසෙන ආසිඤ්චති. කිලෙසතිත්තන්ති කිලෙසෙහි අවස්සුතං. දුබ්බලපීති තරුණා න බලප්පත්තා. බලවපීති උබ්බෙගා ඵරණප්පත්තා ව පීති. දරථප්පස්සද්ධීති කායචිත්තදරථවූපසමලක්ඛණා පස්සද්ධි. න උප්පජ්ජන්ති පච්චයපරම්පරාය අසිද්ධත්තා. “කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, පමාදවිහාරි හොති”තිආදිනා පුග්ගලං පුච්ඡිත්වා “පාමොජ්ජං න හොති, පාමොජ්ජං ජායති”තිආදිනා ව, ධම්මෙන “පමාදවිහාරි අප්පමාදවිහාරි”ති ව පුග්ගලො දස්සිතො.

පමාදවිහාරිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සංවරසුත්තවණ්ණනා

98. ඉදන්ති “කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, අසංවරො”ති? ඉදං වචනං. පභාතබ්බධම්මක්ඛානවසෙනාති පභාතබ්බධම්මස්සෙව කථනං වුත්තං. “කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, අසංවරො හොති”ති ධම්මං පුච්ඡිත්වා “සන්ති, භික්ඛවෙ, වක්ඛුච්ඤ්ඤායා රූපා”තිආදිනා ධම්මොව විභත්තො.

සංවරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සමාධිසුත්තවණ්ණනා

99. චිත්තෙකග්ගතායාති සමථවසෙන චිත්තෙකග්ගතාය. පරිභායමානෙනි තස්ස අලාභෙන පරිභායමානෙ. කම්මට්ඨානන්ති විපස්සනාකම්මට්ඨානං, සමථමෙව වා.

7. පටිසල්ලානසුත්තවණ්ණනා

100. කම්මට්ඨානන්ති සමථවිපස්සනාකම්මට්ඨානං.

8-9. පයමනතුම්භාකංසුත්තාදිවණ්ණනා

101-102. උපමං පරිවාරෙත්වාති උපමං පරිහරිත්වා. සුද්ධිකවසෙනාති උපමාය විනා කෙවලමෙව.

10. උදකසුත්තවණ්ණනා

103. උදකොති තස්ස නාමං. වෙදං ඤාණං. සබ්බං ජිතවාති සබ්බජී. අවබ්බන්ති නිබ්බතං. උච්ඡාදනධම්මොති උච්ඡාදෙනබ්බසභාවො. පරිමද්දනධම්මොති පරිමද්දිතබ්බසභාවො. පරිහතොති පරිහරිතො. ඔදනකුම්මාසුපවයුච්ඡාදනපරිමද්දනපදෙහීති වත්තබ්බං. උච්ඡාදනං වා පරිමද්දනමත්තමෙවාති කත්වා න ගහිතං.

උදකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සළුවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුතියො පණ්ණාසකො.

11. යොගක්ඛෙම්චග්ගො

1. යොගක්ඛෙම්චසුත්තවණ්ණනා

104. චතුහි යොගෙහිති කාමයොගාදිහි චතුහි යොගෙහි. ඛෙම්චොති ඛෙම්චතො කුසලිතො. කාරණභූතන්ති කත්තබ්බඋපායස්ස කාරණභූතං. පරියායති පචත්තිං නිවත්තිඤ්ච ඤාපෙතීති පරියායො, ධම්මො ව සො පරියත්තිධම්මත්තා පරියායො වාති ධම්මපරියායො, තං ධම්මපරියායං. යස්මා පන සො තස්සාධිගමස්ස කාරණං හොති, තස්මා චූත්තං “ධම්මකාරණ”න්ති. යුත්තින්ති සමථවිපස්සනාධම්මානීති වා චතුසච්චධම්මානීති වා. “තස්මා”ති පදං උද්ධරිත්වා – “කස්මා”ති කාරණං පුච්ඡන්තො “කිං අක්ඛාතත්තා, උදාහු පහිනත්තා”ති විහජිත්වා පුච්ඡි. යස්මා පන

ජන්දරාගජපහානං යොගක්ඛෙමිභාවස්ස කාරණං, න කථනං, තස්මා
“පභිනත්තා”තිආදි වුත්තං.

යොගක්ඛෙමිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2-10. උපාදායසුත්තාදිවණ්ණනා

105-113. වෙදනාසුඛදුක්ඛන්ති වෙදනාසඬ්ඛාතං සුඛඤ්ච දුක්ඛඤ්ච කථිතං.
“අජ්ඣත්තං සුඛං දුක්ඛං”න්ති වුත්තත්තා විමුත්තිසුඛස්ස ච සලායතනදුක්ඛස්ස ච
කථිතත්තා විචට්ටසුඛං චෙත්ථ කථිතමෙවාති සක්කා විඤ්ඤාතුං. කාමං
ඛන්ධියවග්ගෙ ඛන්ධවසෙන දෙසනා ආගතා, න ආයතනවසෙන. එත්ථ පන
චත්තඛ්ඛං අත්ථජාතං ඛන්ධියවග්ගෙ වුත්තනයමෙවාති.

උපාදායසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

යොගක්ඛෙමිවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. ලොකකාමගුණවග්ගො

1-2. පයමමාරපාසසුත්තාදිවණ්ණනා

114-115. ආවසති එත්ථ කිලෙසමාරොති ආවාසො.
කාමගුණඅජ්ඣත්තිකබාහිරාති ආයතනාති. කිලෙසමාරස්ස ආවාසං ගතො වසං
ගතො. තිව්ධස්සාති පපඤ්චසඤ්ඤාසඬ්ඛාතස්ස තිව්ධස්සපි මාරස්ස. තතො එව
දෙවපුත්තමාරස්සපි වසං ගතොති සක්කා විඤ්ඤාතුං.

පයමමාරපාසසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. ලොකත්තගමනසුත්තවණ්ණනා

116. ලොකියන්ති එත්ථ සත්තකායභූතගාමාදිති ලොකො, චක්කවාලො.
සඬ්ඛාරො පන ලුජ්ජනපලුජ්ජනට්ඨෙන ලොකො. අත්තන්ති ඔසානං.
සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණෙන සංසන්දිත්වාති සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණගතියා සමානෙත්වා
අවිරොධෙත්වා. ථොමෙස්සාමීති පසංසිස්සාමි.

එවංසම්පත්තිකන්ති එවංසම්පජ්ජනකං එවංපස්සිතඛ්ඛං ඉදං මම අජ්ඣෙසනං.
තෙනාහ “ඊදිසන්ති අත්ථො”ති. ජානං ජානාතීති සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණෙන
ජානිතඛ්ඛං ජානාති එව. න හි පදෙසඤ්ඤාණෙ යිතො ජානිතඛ්ඛං සබ්බං ජානාති.
උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන හි අවිසෙසග්ගහණෙන ච “ජාන”න්ති ඉමිනා නිරවසෙසං
ඤ්ඤායාජාතං පරිග්ගය්හතීති තඛ්ඛිසයාය ජානනාකිරියාය සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණමෙව
කරණං භවිතුං යුත්තං. පකරණවසෙන “භගවා”ති පදසන්නිධානෙන ච අයමත්ථො
විභාවෙනඛ්ඛො. පස්සිතඛ්ඛමෙව පස්සතීති දිඛ්ඛවක්ඛු-පඤ්ඤාවක්ඛු-ධම්මවක්ඛු-

බුද්ධචක්ඛු-සමන්තවක්ඛු-සඨ්ඛාතෙහි ඤාණචක්ඛුහි පස්සිතබ්බං පස්සති එව. අථ චා ජානං ජානාතීති යථා අඤ්ඤෙ සවිපල්ලාසා කාමරූපපරිඤ්ඤාවාදිනො ජානන්තාපි විපල්ලාසවසෙන ජානන්ති, න එවං භගවා. භගවා පන පභීනවිපල්ලාසත්තා ජානන්තො ජානාති එව, දිට්ඨිදස්සනස්ස අභාවා පස්සන්තො පස්සති එවාති අත්ථො.

දස්සනපරිණායකටියෙනාති යථා චක්ඛු සත්තානං දස්සනත්ථං පරිණෙති සාධෙති, එවං ලොකස්ස යාථාචදස්සනසාධනතොපි දස්සනකිව්වපරිණායකටියෙන චක්ඛුභූතො, පඤ්ඤාවක්ඛුමයත්තා චා සයම්භුඤාණෙන පඤ්ඤාවක්ඛුං භූතො පත්තොති චා චක්ඛුභූතො. ඤාණභූතොති එතස්ස ච එවමෙව අත්ථො දට්ඨබ්බො. ධම්මා චා බොධිපක්ඛියා, තෙහි උප්පන්නත්තා ලොකස්ස ච තදුප්පාදනතො අනඤ්ඤසාධාරණං චා ධම්මං පත්තො අධිගතොති ධම්මභූතො. “බ්‍රහ්මා” වුවවති සෙට්ඨටියෙන මග්ගඤාණං, තෙන උප්පන්නත්තා ලොකස්ස ච තදුප්පාදනතො තඤ්ච සයම්භුඤාණෙන පත්තොති බ්‍රහ්මභූතො. චතුසව්වධම්මං වදන්ති වත්තා. චිරං සව්වපට්ඨෙධං පවත්තෙන්තො වදන්ති පවත්තා. අත්ථං නීහරිත්වාති දුක්ඛාදිඅත්ථං උද්ධරිත්වා. පරමත්ථං චා නිබ්බානං පාපයිතා. අමතසච්ඡිකිරියං සත්තෙසු උප්පාදෙන්තො අමතං දදාතීති අමතස්ස දාතා. බොධිපක්ඛියධම්මානං තදායත්තභාවතො ධම්මස්සාමි. පුනප්පුනං යාවාපෙන්තො භාරියං කරොන්තො ගරුං කරොති නාම, තථා දුට්ඤ්ඤෙය්‍යං කත්වා කථෙන්නොපි.

චක්ඛුනා විජ්ජමානෙන ලොකසඤ්ඤී භොති, න තස්මිං අසති. න හි අජික්ඛන්තිකායතනවිරහෙන ලොකසමඤ්ඤා අත්ථි. තෙනාහ “චක්ඛුඤ්ඤි ලොකො”තිආදි. අප්පභීනදිට්ඨිති අසමුහතසක්කායදිට්ඨිකො සනවිනිබ්භොගං කාතුං අසක්කොන්තො සමුදායං විය අවයවං “ලොකො”ති සඤ්ජානාති වෙව මඤ්ඤති ච. තථාති ඉමිනා “ලොකොති සඤ්ජානාති වෙව මඤ්ඤති චා”ති පදත්තයං ආකඨ්ඨති. තස්සාති පුටුප්පනස්ස, චක්කවාළලොකස්ස චා. චක්ඛාදිමෙව හි සභොකාසෙන “චක්කවාළො”ති පුටුප්පනො සඤ්ජානාති. ගමනෙනාති පදසා ගමනෙන. න සක්කා තෙසං අනන්තත්තා. ලුප්පනටියෙනාති අභිසඨ්ඛාරලොකවසෙන ලොකස්ස අන්තං දස්සෙතුං වුත්තං. තස්ස අන්තො නාම නිබ්බානං. තං පත්තුං සක්කා සම්මාපටිපත්තියා පත්තබ්බත්තා. චක්කවාළලොකස්ස පන අන්තො නාම, නත්ථි තස්ස ගමනෙන අප්පත්තබ්බත්තා.

ඉමෙහි පදෙහිති ඉමෙහි වාක්‍යවිභාගෙහි පදෙහි. තාති පන අක්ඛරසමුදායලක්ඛණානීති ආහ “අක්ඛරසමිපිණ්ඩනෙහි”ති. පාටියෙක්කඅක්ඛරෙහිති තස්මිං තස්මිං පදෙ පටිනියතසන්නිවෙසෙහි විසුං විසුං විත්තෙන ගය්හමානෙහි අක්ඛරෙහිති අත්ථො.

ගමනටියෙන “පණ්ඩා” වුවවති පඤ්ඤා, තාය ඉතො ගතො පත්තොති පණ්ඩිතො, පඤ්ඤවා. මහාපඤ්ඤතා නාම පටිසම්භිදාවසෙන වෙදිතබ්බාති ආහ “මහන්තෙ අත්ථෙ”තිආදි. යථා තත්ති එත්ථ තත්ති නිපාතමත්තං පට්ඨවිකප්පෙ, දුතියවිකප්පෙ පන පච්චාමසනන්ති ආහ “තං බ්‍යාකත”න්ති.

ලොකත්තගමනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. කාමගුණසුත්තවණ්ණනා

117. චෙතසොති කරණෙ සාමිවචනං. චිත්තෙන සංචුසනං නාම අනුභවොති ආහ “චිත්තෙන අනුභුතපුබ්බා”ති. උතුත්තයානුරූපතාවසෙන පාසාදත්තයං, තං වසෙන තිව්ධනාටකභෙදො. මනොරම්මතාමත්තෙන කාමගුණං කත්වා දස්සිතං, න කාමවසෙන. න හි අභිනික්ඛමනතො උද්ධං බොධිසත්තස්ස කාමචිතක්කා භුතපුබ්බා. තෙනාහ මාරො පාපිමා –

“සත්ත වස්සානි භගවත්තං, අනුබන්ධිං පදාපදං;
ඔතාරං නාධිගච්ඡිස්සං, සම්බුද්ධස්ස සතීමතො”ති. (සු. නි. 448);

මෙත්තෙයො නාමානිආදි අනාගතාරම්මණදස්සනමත්තං, න බොධිසත්තස්ස එවං උප්පජ්ජති. අත්තා පියාසිතබ්බරූපො එතස්සාති අත්තරූපො, උත්තරපදෙ පුරිමපදලොපෙනාති “අත්තතො භිතකාමජාතිකෙනා”ති අත්ථො වුත්තො. අත්තරූපෙනාති වා පිතිසොමනස්සෙහි ගහිතසභාවෙන තුට්ඨපහට්ඨෙන උදග්ගදග්ගෙන. අප්පමාදොති අප්පමජ්ජනං කුසලධම්මෙසු අබණ්ඩකාරිතාති ආහ “සාතච්චකිරියා”ති. අවොස්සග්ගොති චිත්තස්ස කාමගුණෙසු අවොස්සජ්ජනං පක්ඛන්දිතං අප්පදානං. පුරිමො විකප්පො කුසලානං ධම්මානං කරණවසෙන දස්සිතො, පච්ඡිමො අකුසලානං අකරණවසෙන. ද්වෙ ධම්මාති අප්පමාදො සතීති ද්වෙ ධම්මා. අප්පමාදො සති ච තථා පවත්තා චත්තාරො කුසලධම්මක්ඛන්ධා වෙදිතබ්බා. කත්තබ්බාති පවත්තෙතබ්බා.

තස්මිං ආයතනෙති තස්මිං නිබ්බානසඤ්ඤිතෙ කාරණෙ පටිච්චෙධෙ. තං කාරණන්ති ඡන්තං ආයතනානං කාරණං. සලායතනං නිරුජ්ඣති එත්ථාති සලායතනනිරොධො වුවචති නිබ්බානං. තෙනාහ “නිබ්බානං. තං සන්ධායා”තිආදි. නිබ්බානස්මිත්ති නිබ්බානමහි.

කාමගුණසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5-6. සක්කපඤ්ඤසුත්තාදිවණ්ණනා

118-119. දිට්ඨෙති පච්චක්ඛෙහුතෙ. ධම්මෙති උපාදානක්ඛන්ධධම්මෙ. තත්ථ හි අත්තාති භවති සඤ්ඤා දිට්ඨි වාති අත්තභාවසඤ්ඤා. තෙනාහ – “දිට්ඨෙව ධම්මෙති ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ”ති. “තත්තිස්සිත”න්ති එත්ථ තං-සද්දෙන හෙට්ඨා අභිනන්දනාදිපරියායෙන වුත්තා තණ්හා පච්චාමට්ඨාති ආහ – “තණ්හානිස්සිත”න්ති. තං උපාදානං එතස්සාති තදුපාදානං. තෙනාහ – “තංගහණ”න්තිආදි. තණ්හුපාදානසංඛාතං ගහණං එතස්සාති තංගහණං. ඡට්ඨං උත්තානමෙව පඤ්චමෙ වුත්තනයත්තා.

සක්කපඤ්ඤාසුත්තාදිවශ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සාරිපුත්තසද්ධිවිහාරිකසුත්තවශ්ණනා

120. සට්ඨසතීති පුබ්බෙනාපරං සට්ඨං සම්බන්ධං කරිස්සති. විච්ඡේදන්ති බ්‍රහ්මචරියස්ස විරොධිපච්චයසමුප්පත්තියා උච්ඡේදං.

8. රාහුලොවාදසුත්තවශ්ණනා

121. යෙ ධම්මා සම්මදෙව භාවිතා බහුලිකතා විමුක්තියා අරහත්තස්ස සච්ඡිකිරියාය සංවත්තන්ති, තෙ සද්ධාදයො සම්භාරා විමුක්තිපරිපාචනියාති අධිප්පෙනා. පරිපාචෙන්තීති පරිපාකං පරිණාමං ගමෙන්ති. ධම්මාති කාරණභූතා ධම්මා. විසුද්ධිකාරණවසෙනාති විසුද්ධිකාරණතාවසෙන, සා පන සද්ධිත්ථියාදීනං කාරණතො විසුද්ධි. යථා නාම ජාතිසම්පන්නස්ස ඛත්තියකුමාරස්ස විපක්ඛවිගමෙන පක්ඛසඬගහෙන පවත්තිට්ඨානසම්පත්තියා ව පරිසුද්ධිං හොති, එවමෙවං දට්ඨබ්බාති දස්සෙන්තො “චූත්තං හෙත”න්තිආදිමාහ.

අස්සද්ධාදයොපි පුග්ගලා සද්ධාදීනං යාවදෙව පරිභානාය හොන්ති, සද්ධාදයො සාරිපුරියාව, තථා පසාදනියසුත්තන්තාදිපච්චවෙක්ඛණා, පසාදනියසුත්තන්තා නාම සම්පසාදනියසුත්තාදයො. සම්මප්පධානෙන සම්මප්පධානසුත්තන්තෙ. සතිපට්ඨානෙන චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ. ඤානවිමොක්ඛෙන ඤානාති වෙච විමොක්ඛෙ ව උද්දිස්ස පවත්තසුත්තන්තෙ. ගම්භීරඤ්ඤාණවරියෙති ඛන්ධායතනධාතුපට්ච්චසමුප්පාදපට්ඨසංයුත්තසුත්තන්තෙ.

කල්‍යාණමිත්තතාදයොති කල්‍යාණමිත්තතා සීලසංවරො අභිසල්ලෙඛකථා වීරියාරම්භො නිබ්බේධිකපඤ්ඤාති ඉමෙ කල්‍යාණමිත්තතාදයො පඤ්ච ධම්මා, යෙ “ඉධ, මෙඝිය, භික්ඛු කල්‍යාණමිත්තො හොති” තිආදිනා උදානෙ (උදා. 31) කථිතා. ලොකං වොලොකෙන්තස්සාති ආයස්මතො රාහුලස්ස තාසඤ්ච දෙවතානං ඉන්ද්‍රියපරිපාකං පස්සන්තස්ස. තතො යෙන අන්ධවනං, තත්ථ දිවාවිහාරාය මහාසමාගමො භවිස්සතීති. තථා හි වක්ඛති “එත්තකාති ගණනාවසෙන පරිච්ඡේදො නත්ථි” ති.

රුක්ඛපබ්බතනිස්සිතා භූමට්ඨකා, ආකාසචාරිවිමානවාසිනො අන්තලික්ඛට්ඨකා. ධම්මවක්ඛුන්ති වෙදිතබ්බාති චතුසච්චධම්මානං දස්සනට්ඨෙන.

රාහුලොවාදසුත්තවශ්ණනා නිට්ඨිතා.

ලොකකාමගුණවග්ගවශ්ණනා නිට්ඨිතා.

13. ගහපතිවග්ගො

1-3. වෙසාලීසුත්තාදිවණ්ණනා

124-126. ද්වීසුති ඉමස්මිං ගහපතිවග්ගෙ පයමදුනියෙසු තතියෙ ව
වුත්තත්ථමෙව පාඨජාතං අපුබ්බං නත්ථිති අත්ථො.

4-5. භාරද්වාජසුත්තාදිවණ්ණනා

127-128. කාමං අඤ්ඤෙපි පබ්බජිතා යුත්තකාලෙ පිණ්ඩං උලමානා
වරන්තියෙව, අයං පන ඔදරිතො, තෙනෙව කාරණෙන පබ්බජිතොති දස්සෙන්නො
“පිණ්ඩං උලමානො”ති ආදිමාහ. සංසන්නොවාති භූමියං සංසන්නො එව පත්තං
යපෙනි. පරික්ඛිණන්ති සමන්තතො පරික්ඛිණං. නාළිකො ...පෙ.... ජාතං,
අතිරෙකපත්තට්ඨපනස්ස පටික්ඛිත්තත්තා අඤ්ඤං න ගණ්හාති. “ඉන්ද්‍රියභාවනන්ති
වක්ඛාදිපඤ්චින්ද්‍රියභාවන”න්ති කෙච්චි වදන්ති, තථා විපස්සනාහිනිවෙසං කත්වා
උපරිවිපස්සනං වඩ්ඪිත්වාති අධිප්පායො. අපරෙ පන “සද්ධාපඤ්චමානං ඉන්ද්‍රියානං
වසෙන විපස්සනාහිනිවෙසං කත්වා තෙන සුඛෙන අභිඤ්ඤාපභානානං
සම්පාදනවසෙන ඉන්ද්‍රියං භාවෙත්වා”ති වදන්ති.

උපසඬකමනීති එත්ථ යථා සො රාජා උපසඬකමී, තං ආගමනතො පට්ඨාය
දස්සෙතුං “ථෙරො කිරා”ති ආදි ආරද්ධං. මහාපානං නාම අඤ්ඤං කමමං අකත්වා
පානපසුතො හුත්වා සත්තාහං තදනුරූපපරිජනස්ස සුරාපිවනං. තෙනාහ “මහාපානං
නාම පිචිත්වා”ති. සාලිථුසෙහීති රත්තසාලිථුසෙහි. ඩය්භමානං විය
කිපිල්ලිකදංසනජාතාහි දුක්ඛවෙදනාහි. මුඛසත්තීහි විජ්ඣිංසු වල්ලභතාය.
ඉත්ථිලොලො හි සො රාජා.

පවෙණිත්ති තෙසං සමාදානපවෙණිං බ්‍රහ්මවරියපබන්ධං. පටිපාදෙන්තීති
සම්පාදෙන්ති. ගරුකාරම්මණන්ති ගරුකාතබ්බආරම්මණං,
අවිතික්කම්මතබ්බාරම්මණන්ති අත්ථො. අස්සාති රඤ්ඤො. චිත්තං අනොතරන්තන්ති
පසාදවිථිං අනොතරන්තං අනුපගච්ඡන්තං. විහෙයෙතුන්ති විබාධිතුං.

ලොහස්ස අපරාපරුප්පත්තියා බහුවචනවසෙන “ලොහධම්මා”ති වුත්තං.
උප්පජ්ජන්තීතිපි අත්ථො යෙව, යස්මා උප්පජ්ජමානො ලොහධම්මො අත්තනො
හෙනුපච්චයෙ පරිග්ගහාපෙන්නො ජානාපෙන්නො විය සහති පවත්තතීති. ඉමමෙව
කායන්ති එත්ථ සමුහත්ථෙ එව කාය-සද්දො ගබ්භාසයාදිට්ඨානෙසු
උප්පජ්ජනධම්මසමුහවිසයත්තා, ඉතරෙ පන කායුපලක්ඛිතතාය “කායො”ති
වෙදිතබ්බා. උත්තානමෙව හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා.

භාරද්වාජසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සොසිතසුත්තවණ්ණනා

129. රූපා ව මනාපාති නිලාදිහෙදා රූපධම්මා ව මනසා මනුස්සා පියරූපා සංවිජ්ජන්ති, ඉදඤ්ච සුඛවෙදනීයස්ස එස්සස්ස සභාවදස්සන්තං. එවං “රූපා ව මනාපා උපෙක්ඛාවෙදනියා”ති එත්ථාපි යථාරහං වත්තඛිං.
 වක්ඛුවිඤ්ඤාණ...පෙ.... එස්සන්ති වුත්තං. උපනිස්සයකොටියා හි වක්ඛුවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තඑස්සො සුඛවෙදනීයො, න සහජාතකොටියා. තෙනාහ – “එකං එස්සං පටිච්ච ජවනවසෙන සුඛවෙදනා උප්පජ්ජති”ති. සෙසපදෙසුති “සංවිජ්ජති ඛො, ගහපති, සොතධාතු”ති ආගතෙසු පඤ්චසු කොටියාසෙසු.

තෙවීසති ධාතුයො කථිතා ඡන්තං ද්වාරානං වසෙන විහජ්ජගහණෙන.
 වත්ථුනිස්සිතන්ති හදයවත්ථුනිස්සිතං. පඤ්චද්වාරො වීසති, මනොද්වාරො තිස්සො එවං තෙවීසති.

සොසිතසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7-8. භාලිද්දිකානිසුත්තාදිවණ්ණනා

130-131. තං ඉත්ථෙතන්ති වක්ඛුනා යං රූපං දිට්ඨං, තං ඉත්ථන්ති අත්ථො. තං සුඛවෙදනීයන්ති තං සුඛවෙදනාය උපනිස්සයකොටියා පච්චයභුතං
 වක්ඛුවිඤ්ඤාණඤ්චෙව, යො ව යථාරහං උපනිස්සයකොටියා වා, අනන්තරො වෙ අනන්තරකොටියා වා, සහජාතො වෙ සම්පයුත්තකොටියා වා, සුඛවෙදනාය පච්චයො එස්සො. තං සුඛවෙදනීයඤ්ච එස්සං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛවෙදනාති යොජනා. එස නයො සබ්බත්ථ සබ්බෙසු සෙසෙසු සත්තසු වාරෙසු. මනොධාතුයෙව වා සමානාති අභිධම්මනයෙන. සුත්තන්තනයෙන පන සුඤ්ඤතට්ඨෙන නිස්සත්තනිජ්ජීවට්ඨෙන ව මනොධාතුසමඤ්ඤං ලභතෙව. අට්ඨමං උත්තානමෙව හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා.

භාලිද්දිකානිසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. ලොභිච්චසුත්තවණ්ණනා

132. තෙපි මාණවකාත්ථෙව වුත්තා, න බ්‍රාහ්මණකුමාරා එව. සෙලෙයාකානීති අඤ්ඤමඤ්ඤං සිලිස්සනලඬ්ඝනකීළනාති.

උපට්ඨානවසෙන ඉහං හරන්තීති ඉබ්භා, හත්ථිගොපකා. තෙ පන නිහීනකුටුම්භස්ස භොග්ගං උපාදාය ගහපතිභාවං උපාදාය “ගහපතිකා”තිපි වුවචන්තීති ආහ “ගහපතිකා”ති. කණ්භාති කණ්භාහිජාතිකා. රට්ඨං හරන්තීති යස්මිං රට්ඨෙ වසන්ති, තස්ස රට්ඨස්ස බලිං හරණෙන, අත්තනො වා කුටුම්භස්ස හරණෙන හරතා. පරියායන්තාති පරිතො සංවරන්තා කීළන්ති.

සීලපෙට්ඨකාති සීලප්පධානා. යෙ පුරාණං සරන්ති, තෙ සීලුත්තමා අහෙසුං. ද්වාරානි වක්ඛාදිද්වාරානි.

අපක්කමිත්වා අපෙතා විරහිතා හුත්වා. විසමානීති විගතසමානි දුච්චරිතසභාවානි. නානාවිධදුෂ්ඨා නානාවිධදුෂ්ඨනිපාතා.

අනාභාරකානි කිඤ්චි අභුඤ්ජනකා. පඨකො විය පඨකො, මලං. දන්තපඨකො පුරිමපදලොපෙන පඨකොනි චුත්තොනි “පඨකො නාම දන්තමල”න්ති චුත්තං. අපේහි කාතබ්බකානං අකොපෙත්වා කරණං සමාදානවසෙන වතං. එස නයො සෙසෙසුපි. කොහඤ්ඤං නාම අත්තනි විජ්ජමානදොසං පටිච්ඡාදෙත්වා අසන්තගුණපකාසනානි ආහ – “පටිච්ජන්ත...පෙ.... කොහඤ්ඤඤ්චෙවා”ති. පරික්ඛාරහණ්ඩකවණ්ණානි පරික්ඛාරහණ්ඩා කප්පකානි. තෙ ව බො අත්තනො ජීවිකත්ථාය ආමිසකිඤ්ජක්ඛස්ස අත්තනිබන්ධනත්ථාය අමොවනත්ථාය කතා.

අබ්ලන්ති චෙතොබ්ලරහිතං බ්‍රහ්මවිහාරවසෙන. තෙනාහ “මුදු අථද්ධ”න්ති.

අධිමුත්තොනි අභිරතිවසෙන යුත්තපයුත්තො. පරිත්තචිත්තොනි පරිතො බණ්ඩිතචිත්තො. අප්පමාණචිත්තොනි එත්ථ “කො අය”න්ති පටික්ඛිතුං සක්කුණෙය්‍යාචිත්තො.

ලොභිච්චසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. වෙරහච්චානිසුත්තවණ්ණනා

133. බ්‍රාහ්මණිං ධම්මසවනාය වොදෙන්තො මාණවකො “යග්ගෙස”ති අවොච. තෙනාහ “යග්ගෙති වොදනත්ථෙ නිපාතො”ති.

වෙරහච්චානිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ගහපතිවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

14. දෙවදහවග්ගො

1. දෙවදහසුත්තවණ්ණනා

134. මනං රමයන්තාති ආපාඨගතා මනස්ස රමණවසෙන පියාශිතබ්බතාවසෙන පවත්තන්තා.

2. බණසුත්තවණ්ණනා

135. ජඵස්සායතනිකානි ඡහි ඵස්සායතනෙහි අනිට්ඨසංවෙදනියා. ඡද්චාරඵස්සපටිච්ඤ්ඤත්තීති ඡහිපි ද්වාරෙහි ආරම්මණස්ස පටිසංවෙදනා හොතියෙව සබ්බෙසා දුක්ඛානුභවනත්ථං. තාවතිංසපුරන්ති සුදස්සනමහානගරං. අභාවො නාම නත්ථී සබ්බථා සුඛානුභවනතො. නිරයෙති ඉමිනා දුග්ගති භවසාමඤ්ඤෙන ඉතරාපායාපි ගහිතා එව. මග්ගබ්‍රහ්මවරියවාසං වසිතුං න සක්කාති ඉමිනා පන

සබ්බෙසම්මි අවිජ්ජිකට්ඨානානං ගහණං දට්ඨබ්බං. ඉමෙවාති ඉමස්මි.
මනුස්සලොකෙ ඵලං. අපායොපි පඤ්ඤායති අපායදුක්ඛසද්ධස්ස දුක්ඛස්ස කදාචි
පටිසංවෙදනතො. සග්ගොපි පඤ්ඤායති දෙවභොගසද්ධස්සම්පත්තියා කදාචි
පටිලභිතබ්බතො.

අයං කම්මභූමිති අයං මනුස්සලොකො පුරිසථාමකරණාය කම්මභූමි නාම තාසං
යොග්‍යට්ඨානභාවතො. තත්ථ පධානකම්මං දස්සෙන්නො “ඉධ මග්ගභාවනා”ති
ආහ. යානානීති කාරණානි. සංවෙජනියානීති සංවෙගජනනානි බහුනි ජාතිආදීනි.
තථා හි ජාති, ජරා, බ්‍යාධි, මරණං, අපායභවං, තත්ථපි නිරයුපපත්තිහෙතුකං,
තිරච්ඡානුපපත්තිහෙතුකං, අසුරකායුපපත්තිහෙතුකං, අතීතෙ වට්ටමූලකං, අනාගතෙ
වට්ටමූලකං, පච්චුප්පන්නෙ ආහාරපරියෙට්ඨිමූලකන්ති බහුනි සංවෙගභවත්ථුනි
පච්චවෙක්ඛිත්වා සංවෙගජාතො සඤ්ජාතසංවෙගො යොනියො
පධානමනුයුඤ්ජස්සු. සංවෙගාති සංවෙගමාපජ්ජස්සු.

බණ්ඩුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පයමරුපාරාමසුත්තවණ්ණනා

136. සම්මුදිතා සම්මොදජ්ජත්තා, පමොදිතා සඤ්ජාතපමොදා. දුක්ඛාති
දුක්ඛවන්නො සඤ්ජාතදුක්ඛා. තෙනාහ “දුක්ඛිතා”ති. සුඛං ඵතස්ස අත්ථිති සුඛො,
සුඛි. තෙනාහ “සුඛිතො”ති. යත්තකා රූපාදයො ධම්මා ලොකෙ අත්ථිති වුවචති.
පස්සන්තානන්ති සච්චපටිවෙධෙන සම්මදෙව පස්සන්තානං. “පච්චනිකං භොති”ති
වත්වා තං පච්චනිකභාවං දස්සෙතුං “ලොකො හි”තිආදි වුත්තං. අසුභාති
“ආහු”තිපදං ආනෙත්වා සම්බන්ධො. සබ්බමෙතන්ති “සුඛං දිට්ඨමරියෙහි...පෙ....
තදරියා සුඛතො විදු”ති ව වුත්තං. සබ්බමෙතං නිබ්බානමෙව සන්ධාය වුත්තං.
නිබ්බානමෙව හි ඵකන්තතො සුඛං නාම.

පඤ්චනවුතිපාසණ්ඩිතො තෙසඤ්ච පාසණ්ඩිභාවො පපඤ්චසුද්ධනිට්ඨකථායං
පකාසිතො ඵලං. කිලෙසනිවරණෙන නිවුත්තානන්ති කිලෙසබන්ධා කිලෙසනිවරණං,
තෙන නිවාරිතානං. නිබ්බානදස්සනං නාම අරියමග්ගො, තෙන තස්ස
පටිච්ඡේදකඤ්ච කාලමෙසඅවච්ඡාදිතං විය වන්දමණ්ඩලං.

පරිච්ඡන්දිත්වාති අසුභභාවපරිච්ඡන්දනෙන සම්මාවිඤ්ඤාණදස්සනෙන ව
පරිච්ඡන්දිත්වා. මග්ගධම්මස්සාති අරියමග්ගධම්මස්ස.

අනුපන්නෙහීති අනු අනු අවිභාය පටිපන්නෙහි. කො නු අඤ්ඤො ජානිතුං
අරහති, අඤ්ඤො න ජානාතීති දස්සෙති.

පයමරුපාරාමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4-12. දුතියරුපාරාමසුත්තාදිවණ්ණනා

137-145. සුද්ධිකං කත්වා ගාථාබන්ධනෙන විනා කෙවලං
වුණ්ණියපදවසෙනෙව. තථා තථාති අජ්ඣන්තිකාති බාහිරාති ව ආයතනාති
අනිච්චලක්ඛණෙන දුක්ඛානත්තලක්ඛණෙනි ව යොජෙත්වා දස්සනවසෙන.

දුතියරූපාරාමසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දෙවදහවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

15. නවපුරාණවග්ගො

1. කම්මනිරොධසුත්තවණ්ණනා

146. සම්පති විජ්ජමානස්ස චක්ඛුස්ස තංතිබ්බත්තස්ස කම්මස්ස ව
අධිජ්ජෙතත්තා “න චක්ඛු පුරාණං, කම්මමෙව පුරාණ”න්ති වත්වා යථා තස්ස
චක්ඛුස්ස පුරාණපරියායො චුත්තො, තං දස්සෙත්තො ආහ – “කම්මතො
පනා”තිආදි. පච්චයනාමෙනාති පුරිමජාතිසංසිද්ධත්තා “පුරාණ”න්ති වත්තබ්බස්ස
පච්චයභූතස්ස කම්මස්ස නාමෙන. එවං චුත්තන්ති “පුරාණකම්ම”න්ති එවං චුත්තං.
පච්චයෙහි අභිසමාගන්ත්වා කතන්ති තණ්හාවිජ්ජාදිපච්චයෙහි අභිමුඛභාවෙන
සමාගන්ත්වා සමෙව්ව නිබ්බත්තිතං. වෙනනායාති කම්මවෙනනාය. පකජ්ජිතන්ති
අභිසමීභිතං. වෙදනායාති අත්තානං නිස්සාය ආරම්මණං කත්වා පවත්තාය වෙදනාය.
චත්තූති නිබ්බත්තිකාරණං පවත්තට්ඨානන්ති විපස්සනාපඤ්ඤාය පස්සිතබ්බං.
කම්මස්ස නිරොධෙනාති කිලෙසානං අනුජ්ජාදනිරොධසිද්ධෙන කම්මස්ස
නිරොධෙන. විමුක්තිං ඵ්ඤ්ඤාති අරහත්තඵලවිමුක්තිං පාපුණාති. ආරම්මණභූතො
නිරොධො නිබ්බානං “කම්මනිරොධො”ති චුච්චති, “කම්මං නිරුජ්ඣති එත්ථා”ති
කත්වා. “ඤායථ, භික්ඛවෙ, මා පමාදත්ථා”ති චුත්තත්තා “පුබ්බභාගවිපස්සනා
කමීතා”ති චුත්තං.

කම්මනිරොධසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2-5. අනිච්චනිබ්බානසප්පායසුත්තාදිවණ්ණනා

147-150. නිබ්බානස්සාති නිබ්බානාධිගමස්ස, කිලෙසනිබ්බානස්සෙව වා.
උපකාරපටිපදන්ති උපකාරාවහං පටිපදං. චතුසුති දුතියාදීසු චතුසු. නිබ්බානසප්පායා
පටිපදා දෙසිතාති කත්වා “සහ විපස්සනාය චත්තාරො මග්ගා කමීතා”ති චුත්තං.

අනිච්චනිබ්බානසප්පායසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6-7. අත්තෙවාසිකසුත්තාදිවණ්ණනා

151-152. අත්ත-සද්දො සම්පත්තෙව වත්තති “උදකන්තං වනන්ත”න්තිආදීසු,
කිලෙසො පන අතිආසන්නෙ වසති අබ්භන්තරචුත්තිතායාති “අත්තෙවාසික”න්ති

වුත්තො විහත්තිඅලොපෙන යථා “වනෙකුසලො, කුලෙරුක්ඛා”ති. තෙනාහ – “අනන්තෙවාසිකන්ති අන්තොවසනකිලෙසවිරහිත”න්ති.

ආවරණකකිලෙසවිරහිතන්ති සමුදාවරණකිලෙසරහිතං. අන්තො අස්ස වසන්තීති අස්ස පුග්ගලස්ස අන්තො අබ්භන්තරෙ විත්තෙ වසන්ති පවත්තන්ති. තෙ එතං අධිභවන්තීති තෙ කිලෙසා එතං පුග්ගලං අභිභවිත්වා අත්තනො වසෙ වත්තෙන්ති. තෙනාහ – “අජ්ඣොත්ථරන්ති සික්ඛාපෙන්ති වා”ති. තෙහි ආවරියෙහීති තෙහි කිලෙසසඬ්ඛාතෙහි සත්තෙ අත්තනො ගතියං යිපෙන්තෙහි ආවරියෙහි. සත්තමං හෙට්ඨා කථිතනයමෙවාති යස්මා හෙට්ඨා ඛන්ධවසෙන දෙසනා ආගතා, ඉධ ආයතනවසෙනාති අයමෙව විසෙසො.

අන්තෙවාසිකසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. අත්ථිනුබොපරියායසුත්තවණ්ණනා

153. පරියායති පරිගච්ඡති එලං එතස්සාති පරියායො හෙතුති ආහ – “යං පරියායන්ති යං කාරණ”න්ති. පච්චක්ඛදිට්ඨො අවිපරිතෙ අත්ථෙ පවත්තසද්ධා පච්චක්ඛසද්ධා යථා “සම්මාසම්බුද්ධො භගවා, ස්වාබ්බාතො ධම්මො”ති (ම. නි. 1.288) ව. එවං කීරාති ඉති කීරාය උප්පන්නො සද්දහනාකාරො සද්ධාපතිරූපකො. එතන්ති “අඤ්ඤත්‍රෙව සද්ධායා”ති එතං වචනං. රූවාපෙත්වාති කිඤ්චි අත්ථං අත්තනො මතියා රොචෙත්වා. බ්‍රමාපෙත්වාති තස්සෙව චෙවචනං, විත්තං තථා බ්‍රමාපෙත්වා. තෙනාහ – “අත්ථෙතන්ති ගහණාකාරො”ති. පරම්පරාගතස්ස අත්ථස්ස එවං කීරස්සාති අනුස්සවනං. කාරණං විත්තෙන්තස්සාති යුත්තිං විත්තෙන්තස්ස. කාරණං උපට්ඨාතීති “සාධු”ති අත්තනො විත්තස්ස උපතිට්ඨති. අත්ථෙතන්ති “එතං කාරණං එවමයමත්ථො යුජ්ජති”ති විත්තෙන ගහණං. ආකාරපරිචිතක්කොති යුත්තිපරිකප්පනා. ලද්ධීති නිව්ඡයෙන ගහණං, සා ව බ්‍රො දිට්ඨි අයාථාවග්ගහණෙන අඤ්ඤාණමෙවාති දට්ඨබ්බං. තන්ති ලද්ධිං. අත්ථෙසාති එසා ලද්ධි මම උප්පන්නා අත්ථි යුත්තරූපා හුත්වා උපලබ්භති. එවං ගහණාකාරො දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්ති නාම, පයමුප්පන්නලද්ධිසඬ්ඛාතාය දිට්ඨියා නිජ්ඣානං බ්‍රමනාකාරො දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්ති නාම. පඤ්ච යානානීති යථාචුත්තාති සද්ධාදීති පඤ්ච කාරණාති. මුඤ්චිත්වා අග්ගහෙත්වා. හෙට්ඨිමග්ගවජ්ඣානං රාගාදීනං අභාවං සන්ධාය “නත්ථි මෙ අජ්ඣත්තං රාගදොසමොහො”ති අයං සෙක්ඛානං පච්චචෙක්ඛණා, සබ්බෙසා අභාවං සන්ධාය අසෙක්ඛානන්ති ආහ – “සෙක්ඛාසෙක්ඛානං පච්චචෙක්ඛණා කථිතා”ති. “සන්තං වා අජ්ඣත්ත”න්තිආදිනා සෙක්ඛානං, “අසන්තං වා අජ්ඣත්ත”න්තිආදිනා අසෙක්ඛානං පච්චචෙක්ඛණා කථිතාති දට්ඨබ්බං.

අත්ථිනුබොපරියායසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9-10. ඉන්ද්‍රියසම්පන්නසුත්තාදිවණ්ණනා

154-155. “සම්පන්නසීලා, භික්ඛවෙ, විහරංථා” තිආදීසු (ම. නි. 1.64) විය පරිපුණ්ණත්වො ඉධ සම්පන්න-සද්දොති ආහ “පරිපුණ්ණන්ද්‍රියො”ති. ඉන්ද්‍රියෙහි සමන්තාගතත්තා පරිපුණ්ණන්ද්‍රියො නාම භොතීති සම්බන්ධො. එවං සති සමන්තාගමසම්පත්ති වුත්තා භොතීති ආසඬකන්තො “චක්ඛාදීනි වා”තිආදිමාහ. තං සන්ධායාති දුතියවිකප්පෙන වුත්තමත්ථං සන්ධාය. හෙට්ඨා ඛන්ධියවග්ගෙ ඛන්ධවසෙන දෙසනා ආගතා, ඉධ ආයතනවසෙනාති ආහ “වුත්තනයමෙවා”ති.

ඉන්ද්‍රියසම්පන්නසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නවපුරාණවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තතියො පණ්ණාසකො.

16. නන්දික්ඛයවග්ගො

1-4. අප්ඤ්ඤානන්දික්ඛයසුත්තාදිවණ්ණනා

156-159. අත්ථතොති සභාවතො. ඤාණෙන අරියතො ඤාතබ්බතො අත්ථො, සභාවොති. එවඤ්ඤි අභිජ්ජනසභාවො නන්දනට්ඨොන නන්දී, රඤ්ජනට්ඨොන රාගො. විමුත්තිවසෙනාති විමුත්තියා අධිගමවසෙන. එත්ථාති ඉමස්මිං පට්ඨමසුත්තෙ. දුතියාදීසුති දුතියතතියවතුත්ථෙසු. උත්තානමෙව හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා.

අප්ඤ්ඤානන්දික්ඛයසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5-6. ජීවකම්බවනසමාධිසුත්තාදිවණ්ණනා

160-161. සමාධිවිකලානං චිත්තෙකග්ගතං ලහන්තානං, පටිසල්ලානවිකලානං කායවිචෙකඤ්ච චිත්තෙකග්ගතඤ්ච ලහන්තානන්ති යොජනා. පාකටං භොතීති විභූතං හුත්වා උපට්ඨාති. ඔක්ඛායති පච්චක්ඛායතීති චතුසච්චධම්මානං විභූතභාවෙන උපට්ඨානස්ස කථිතත්තා වුත්තං – “ද්වීසුපි...පෙ.... කථිතා”ති.

ජීවකම්බවනසමාධිසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7-9. කොට්ඨිකඅනිච්චසුත්තාදිවණ්ණනා

162-164. අනිච්චානුපස්සනාදයො එව විමුත්තිපරිපාවනියා ධම්මා නාම. ථෙරස්ස තදා සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි න පරිපාකං උපගතාති, ථෙරො ඉමාහි දෙසනාහි ඉන්ද්‍රියපරිපාකමගමාසී.

කොට්ඨිකඅනිච්චසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10-12. මිච්ඡාදිට්ඨිපභානසුත්තාදිවණ්ණනා

165-167. පාටියෙක්කන්ති විසුං විසුං. චුත්තනායෙනෙවාති හෙට්ඨා
චුත්තනායෙනෙව අපුබ්බස්ස චත්තබ්බස්ස අභාවා.

මිච්ඡාදිට්ඨිපභානසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නන්දික්ඛයවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

17. සට්ඨිපෙය්‍යාලවග්ගො

1-60. අජ්ඣත්තඅනිච්චජන්දසුත්තාදිවණ්ණනා

168-227. “යං, භික්ඛවෙ, අනිච්චං, තත්‍ර වො ඡන්දො පභාතබ්බො” තිආදිනා
තෙසං තෙසං පුග්ගලානං අජ්ඣාසයවසෙන සට්ඨි සුත්තාති කථිතාති, තාති ච
පෙය්‍යාලනායෙන දෙසනං ආරුළුභානීති “සට්ඨිපෙය්‍යාලො නාම භොති” ති චුත්තං.
තෙනාහ “යාති පනෙත්ථා” තිආදි.

අජ්ඣත්තඅනිච්චජන්දසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සට්ඨිපෙය්‍යාලවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

18. සමුද්දවග්ගො

1. පයමසමුද්දසුත්තවණ්ණනා

228. යදි “දුප්පුරණට්ඨෙයන සමුද්දනට්ඨෙයනා” ති ඉමිනා අත්ථද්වයෙන සාගරො
“සමුද්දො” ති චුච්චති, චක්ඛුස්සෙවෙනං නිජ්ජරියායතො යුජ්ජතීති දස්සෙතුං.
“යදි” තිආදි චුත්තං. තත්ථ දුප්පුරණට්ඨෙයනාති පුරෙතුං අසක්කුණෙය්‍යභාවෙන.
සමුද්දනට්ඨෙයනාති සබ්බෙසා උපරුපරිපක්ඛිත්තගමනෙන. මහාගඬිගාදිමහානදීනං
මහතා උදකොසෙන අනුසංචචිතරං අනුපක්ඛන්දමානොපි හි සමුද්දො පාරිපුරිං න
ගච්ඡති, යඤ්ච භූමිපදෙසං ඔත්ථරති, තං සමුද්දභාවං නෙති, අභාවං වා පාපුණාති
අපයාතෙ සමුද්දොදකෙ, තං වා අනුදකභාවපත්තියා අතථමෙව භොති. කාමඤ්චෙස
දුප්පුරණට්ඨෙයා සමුද්දනට්ඨෙයා සාගරෙ ලබ්භති, තථාපි තං ද්වයං චක්ඛුස්මිංයෙව
විසෙසතො ලබ්භතීති දස්සෙන්තො “තස්ස හී” තිආදිමාහ. සමොසරන්තන්ති
සබ්බෙසා නිලාදිභාගෙහි ඔසරන්තං, ආපාථං ආගච්ඡන්තන්ති අත්ථො. කාතුං න
සක්කොති දුප්පුරණියත්තා. සදොසගමනෙන ගච්ඡති සත්තසන්තානස්ස දුස්සනතො.
දුස්සනට්ඨතා වස්ස චක්ඛුද්වාරිකතණ්භාවසෙන වෙදිතබ්බා. යථා සමුද්දෙ අපරාපරං
පරිවත්තමානො උභයො වෙගො සමුද්දස්සාති චුච්චති, එවං චක්ඛුසමුද්දස්ස පුරතො
අපරාපරං පරිවත්තමානං නිලාදිභෙදං රූපාරම්මණං චක්ඛුස්සාති චත්තබ්බතං අරහති
අනඤ්ඤසාධාරණත්තාති චුත්තං “රූපමයො වෙගො” ති. අසමපෙක්ඛිතෙති
සම්මාදස්සෙන රූපෙ මනාපභාවං අමනාපභාවඤ්ච ගහෙත්වා, “ඉදං නාම මයා

දිට්ඨි'න්ති අනුපධාරෙන්තස්ස කෙවලං සමුහසන්තප්පෙන ගණ්හන්තස්ස ගහණං අසම්පෙක්ඛනං. සහතිති අධිභවති, තංතිමිත්තං කඤ්චි විකාරං නාපජ්ජති.

ඌමිති විවිඨො. ආවට්ටො ආවට්ටනවසෙන පවත්තං උදකං.
ගාහරක්ඛසමකරාදයො ගාහරක්ඛසො. යථා සමුද්දෙ ඌමිඨො උපරුපරි චත්තමානා අත්තනි පතිතපුග්ගලං අජ්ඣොත්ථරිත්වා අනයබ්බසනං ආපාදෙත්ති, තථා ආවට්ටගාහරක්ඛසා. එවමෙන රාගාදයො කිලෙසා සයං උජ්ජන්තකසත්තෙ අජ්ඣොත්ථරිත්වා අනයබ්බසනං ආපාදෙත්ති, කිලෙසුජ්ජන්තිනිමිත්තතාය සත්තානං අනයබ්බසනාපත්තිහෙතුභූතස්ස ඌමිහයස්ස ආරම්භවසෙන චක්ඛුසමුද්දො ‘සඌමිසාවට්ටො සගාහො සරක්ඛසො’ති වුත්තො.

ඌමිහයන්ති එත්ථ භායති එතස්මාති භයං, ඌමීව භයං ඌමිහයං.
කුජ්ඣනට්ඨෙන කොධො. ස්වෙව චිත්තස්ස ව අභිමද්දනවසෙනුජ්ජාදනත්ථෙන දළ්භං ආයාසනට්ඨෙන උපායාසො. එත්ථ ව අනෙකචාරං පවත්තිත්වා සත්තෙ අජ්ඣොත්ථරිත්වා සීසං උක්ඛිපිතුං අදත්වා අනයබ්බසනනිජ්ජාදනෙන කොට්ඨාසාසස්ස ඌමිසදිසතා දට්ඨබ්බා. තථා කාමගුණා කිලෙසාහිභූතෙ සත්තෙ මානෙ විය රූපාදිවිසයසඬ්ඛාතෙ අත්තනි සංසාරත්වා යථා තතො ඛණිභූතෙ නෙක්ඛම්මෙ චිත්තමිපි න උජ්ජජ්ජති, එවං ආවට්ටෙත්වා බ්බසනාපාදනෙන ආවට්ටසදිසතා දට්ඨබ්බා. යදා පන ගාහරක්ඛසො ආරක්ඛරහිතං අත්තනො ගොචරභූමිගතං පුරිසං අභිභූයා ගහෙත්වා අගොචරෙ ධීතමිපි ගොචරං නෙත්වා හෙරවරූපදස්සනාදිනා අත්තනො උපක්කමං කාතුං අසමත්ථං කත්වා අන්වාචිසිත්වා චණ්ණබලහොගආයුසුබෙහි වියොජෙත්වා මහන්තං අනයබ්බසනං ආපාදෙති, එවං මාතුගාමොපි යොනිසොමනසිකාරරහිතං අවීරපුරිසං අත්තනො රූපාදිහි පලොභනවසෙන අභිභූයා ගහෙත්වා වා වීරජාතියමිපි ඉත්ථිකුත්තභූතෙහි අත්තනො භාවභාවවිලාසෙහි ඉත්ථිමායාය අන්වාචිසිත්වා වා අවසං අත්තනො උපකාරධම්මෙ සීලාදයො සම්පාදෙතුං අසමත්ථං කරොන්තො ගුණචණ්ණාදිහි වියොජෙත්වා මහන්තං අනයබ්බසනං ආපාදෙති, එවං මාතුගාමස්ස ගාහරක්ඛසසදිසතා දට්ඨබ්බා. ඌමිහයන්ති ලක්ඛණවචනං. යථා හි ඌමි භාගිතබ්බට්ඨෙන භයං, එවං ආවට්ටගාහරක්ඛසාපිති ඌමිආදිභයෙන සහයන්ති අත්ථො වෙදිතබ්බො. අත්තං අවසානං ගතො, එවං පාරං නිබ්බානං ගතොති වුච්චති.

පඨමසමුද්දසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2-3. දුතියසමුද්දසුත්තාදිවණ්ණනා

229-230. කිලෙසානං අල්ලභාචූපනයනන්ති ආහ “තෙමනට්ඨෙනා”ති.
අරියසාවකෙති අනාගාමිනො. තෙ හි කාමභවවසෙන අතිත්තතාය න සමුත්තා. තයො මච්චුති කිලෙසාහිසඬ්ඛාරදෙවපුත්තමාරෙ. තීහි උපධිහිති කිලෙසාහිසඬ්ඛාරකාමගුණානං වසෙන තීහි උපධිහි. බන්ධුපධිනා පන සො න

නිරූපධි සඋපාදිසෙසස්සෙව නිබ්බානස්ස අධිගතත්තා. ගතොති පටිපත්තිගමනෙන ගතො.

දුතියසමුද්දසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4-6. ධීරරුක්ඛොපමසුත්තාදිවණ්ණනා

231-233. අප්පභීනට්ඨෙන්නාති මග්ගෙන අසමුග්ගාටිතභාවෙන. අත්ථිති විජ්ජති. සති පච්චයෙ විජ්ජමානකිච්චකරණතො පරියුට්ඨානං අප්පකං මුසිකාවිසං විය පරිත්තං නාම භොති අප්පානුභාවත්තා. එවරූපාපිති අප්පකාපි. අස්සාති අප්පභීනකිලෙසස්ස. අධිමත්තානන්ති ඉට්ඨානං රජනියානං, චත්ථුවසෙන පරිත්තකම්පි ඉට්ඨාරම්මණං අධිමත්තමෙව. තෙනාහ “නබ්බිට්ඨිප්පමාණම්පි” තිආදි. දහරොතිආදීති තිණ්පි පදානි. ආභිත්ථෙය්‍යාති භිත්ථෙය්‍ය. තං උභයන්ති තං චක්ඛුරූපන්ති උභයම්පි ආයතනං.

ධීරරුක්ඛොපමසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. උදාසීසුත්තවණ්ණනා

234. ඉතිපිති ඉමිනාපි කාරණෙන. අනිච්චෙනාති අනිච්චභාවෙන අනත්තලක්ඛණං කථිතං. යස්මා භෙතූපච්චයා විඤ්ඤාණස්ස උප්පත්ති සති ච උප්පාදෙ නිරොධෙන භවිතබ්බං, උප්පාදවයවත්තතාය අනිච්චං විඤ්ඤාණං, යදි ච අත්තා සියා පච්චයෙහි විනා සිජ්ඣෙය්‍යා, න ච තථාස්ස සිද්ධි, තස්මා “විඤ්ඤාණං අනත්තා” ති අනිච්චතාය අනත්තතා කථිතා.

උදාසීසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. ආදිත්තපරියායසුත්තවණ්ණනා

235. කිලෙසානං අනු අනු බ්‍යඤ්ජනතො පරිබ්‍යත්තියා උප්පත්තිපච්චයභාවතො අනුබ්‍යඤ්ජනං, භත්ථපාදාදිඅවයවාති ආහ – “භත්ථා සොභනා” තිආදි. නිමිත්තග්ගාභොති කිලෙසුප්පත්තියා නිමිත්තභූතො ගාභො. සංසන්දෙත්වා ගහණන්ති අවයවෙ සමොධානෙන්වා “ඉත්ථිපුරිසො” තිආදිනා එකජ්ඣං ගහණං. විභත්තිගහණන්ති විභාගෙන අනවසෙසග්ගහණං. කුම්භීලසදිසොති කුම්භීලගාහසදිසො. තෙනාහ – “සබ්බමෙව ගණ්භාති” ති භත්ථපාදාදීසු තං තං කොට්ඨාසං විභජිත්වා ගහණං රත්තපාසදිසො ජලූකගාහසදිසො. එකජවනවාරෙපි ලබ්භන්තීති ඉදං චක්ඛුද්ධාරානුසාරෙන උප්පන්නමනොද්ධාරිකජවනං සන්ධාය වුත්තං.

නිමිත්තස්සාදෙන ගන්ථිතන්ති යථාවුත්තෙ නිමිත්තෙ අස්සාදගාහෙන ගන්ථිතං සම්බද්ධං. භවඬිගෙනෙවාති මූලභවඬිගෙනෙව. කිලෙසහයං දස්සෙන්තොති තථා

කිලෙසුප්පත්තියා සති අකුසලචිත්තෙන අන්තරිතං වෙ මරණචිත්තං භවෙය්‍යා, එකන්තතො නිරයෙ වා නිරව්භානග්‍යොනියා වා උප්පත්ති සියාති කිලෙසානං භාගිතඛිඛං දස්සෙන්නො. “සමයවසෙන වා එවං චුත්ත”න්ති වත්වා තමත්ථං විවරන්නො “චක්ඛුද්වාරස්මිඤ්ඡී”ති ආදිමාහ. රත්තචිත්තං වාති රාගවසෙන රත්තචිත්තං වා. දුට්ඨචිත්තෙන කථං ආරම්මණරසානුභවනන්ති? දොමනස්සවෙදනුප්පත්ති එව තස්ස ආරම්මණරසානුභවනං දට්ඨඛිඛං. ඉමස්ස සමයස්සාති මරණසමයස්ස.

උභින්නං නාසච්ඡිද්දානං මජ්ඣෙකෙ ධීත-අට්ඨකුදානං සහ බුරට්ඨෙත ඡිත්තදානං. දණ්ඩකවාසීති දීඝදණ්ඩකා මහාවාසී. නිපජ්ජිත්වා නිද්දොක්කමනන්ති ඉමිනා පවලායිකනිද්දං පටික්ඛිපති. තත්ථ හි කදාපි අන්තරා මිච්ඡාවිතක්කානං සල්ලකානං අවසරො සියා, නත්තෙව නිපජ්ජිත්වා මහානිද්දං ඔක්කන්තකාලෙ. විතක්කානන්ති මිච්ඡාවිතක්කානං.

ආදිත්තපරියායසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9-10. පයමහත්ථපාදොපමසුත්තාදිවණ්ණනා

236-237. නවමං “පඤ්ඤායතී”ති වුච්චමානෙ බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයවසෙන චුත්තන්ති ආහ – “දසමෙ න භොතීති වුච්චමානෙ”ති ආදි. එත්තකමෙව හි ද්වින්නං සුත්තානං විසෙසොති.

පයමහත්ථපාදොපමසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සමුද්දවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

19. ආසිච්ඡවග්ගො

1. ආසිච්ඡොපමසුත්තවණ්ණනා

238. යෙ භික්ඛු තදා භගවන්තං පරිවාරෙත්වා නිසින්නා, තෙසු කෙචි එකච්ඡාරිතො, කෙචි අත්තදුතියා, කෙචි අත්තතතියා, කෙචි අත්තචතුත්ථා, කෙචි අත්තපඤ්චමා හුත්වා අරඤ්ඤායතනෙසු විහරන්තීති චුත්තං – “එකචාරික...පෙ.... පඤ්චචාරිකෙ”ති. සමානජ්ඣාසයතා සභාගචුත්තීතො. කම්මට්ඨානානුසුඤ්ජනස්ස කාරකෙ. තතො එව තත්ථ යුත්තපයුත්තෙ. පුග්ගලජ්ඣාසයෙන කාරණභූතෙන. පච්චයභූතන්ති අපස්සයභූතං. “සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ”ති ආරභිත්වා යාව “තිණ්ණො පාරභිගතො ථලෙ තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණො”ති අයං මාතිකානික්ඛෙපො. තෙසං මාතිකාය විත්ථාරභාජනං. වාසනා භවිස්සතීති වාසනාවහං භවිස්සති. සිනෙරුං උක්ඛිපන්නො වියාතිආදි ඉමිස්සා දෙසනාය අනඤ්ඤසාධාරණතාය සුදුක්කරභාවදස්සනං.

මඤ්චට්ඨෙසු මඤ්චසමඤ්ඤා විය මුඛට්ඨං වියං “මුඛ”න්ති අධිජ්ජෙනං.
 සුක්ඛකට්ඨසදිසභාවාපාදනතො “කට්ඨ”න්ති වුවච්ඡිති කට්ඨං මුඛං එතස්සාති
 කට්ඨමුඛො, දංසනාදිනා කට්ඨසදිසභාවකරො සජ්ජො. අථ චා
 කට්ඨසදිසභාවාපාදනතො කට්ඨං වියං චා මුඛෙ එතස්සාති කට්ඨමුඛො. ඉමිනා
 නයෙන සෙසපදෙසුපි අත්ථො වෙදිතඛිඛො. ඉමෙ චත්තාරොති ඉමෙ
 විසකිච්චහෙදෙන චත්තාරො. ඉදානි තං නෙසං විසකිච්චහෙදං දස්සෙතුං
 “තෙසු”තිආදි වුත්තං. අයසුලසමජ්ජිතං වියාති අඛින්නතරෙ අයසුලං අනුජ්ජවෙසිතං
 විය. පක්කපුතිපනසං වියාති පච්චිත්ථා කාලාතික්කමෙ කුට්ඨපනසඵලං විය.
 චඛිගචාරෙති රජකානං ඛාරපරිස්සාවනෙ සුරාපරිස්සාවනෙ චා. අනවසෙසං
 ඡිජ්ජනෙන අසනිපාතට්ඨානං විය. මහානිබ්බදනෙනාති මහන්තෙන නිබ්බදනෙන.

විසවෙගචිකාරෙන්නාති විසවෙගගතෙන චිකාරෙන. වාතෙනාති තස්ස සජ්ජස්ස
 සරිරං ඵුසිත්ථා උග්ගතවාතෙන. නාසවාතෙ පන චත්තඛිඛමෙව නත්ථි.
 පුග්ගලපණ්ණත්තිවසෙනාති තෙසංයෙව සොළසන්තං සජ්ජානං
 ආගතවිසොතිආදිපුග්ගලනාමස්ස වසෙන චතුසට්ඨි හොන්ති පච්චෙකං
 චතුඛිඛිධභාවතො. ආගතවිසොති ආගච්ඡවිසො, සීසතරං අභිරුහනවිසොති අත්ථො.
 සොරවිසොති කක්ඛලවිසො, දුන්නිකිච්ඡවිසො. අයං සීතඋදකං විය හොති
 ගාල්හදුඛිනිමීමොවයභාවෙන. උදකසජ්ජො හි සොරවිසො හොති යෙවාති වුත්තං –
 “උදකසජ්ජාදිනං වියං වියා”ති. පඤ්ඤායතීති ගණ්ඩපිළකාදිවසෙන පඤ්ඤායති.
 අනෙළකසජ්ජො නාම මහාආසීවිසො. නීලසජ්ජො නාම සාඛවණ්ණො
 රුක්ඛග්ගාදිසු විචරණකසජ්ජො. ඉමිනා උපායෙනාති යොයං කට්ඨමුඛෙසු
 දට්ඨවිසානංයෙව “ආගතවිසො නො සොරවිසො”තිආදිනා චතුඛිඛිධභාවො
 වුත්තො, ඉමිනා උපායෙන. කට්ඨමුඛෙ දට්ඨවිසාදයොති කට්ඨමුඛෙසු දට්ඨවිසො,
 ඵුට්ඨවිසො, වාතවිහොති තයො, පුතිමුඛාදිසු ච දට්ඨවිසාදයො චත්තාරො චත්තාරො
 වෙදිතඛිඛො.

එකෙකන්ති චතුසට්ඨියො එකෙකං. චතුධාති අණ්ඩජාදිවිභාගෙන චතුධා
 විහජිත්ථා. ඡපණ්ණාසානීති ඡපණ්ණාසාධිකානි. ගතමග්ගස්සාති
 යථාවුත්තසඛ්ඛාගතමග්ගස්ස පටිලොමතො සංඛිජ්ජමානා අනුක්කමෙන
 චත්තාරොව හොන්ති. කුලවසෙනාති කට්ඨමුඛාදිජාතිවසෙන.

සකලකායෙ ආසිඤ්චිත්ථා විය යපිතවිසාති හි තෙසං ඵුට්ඨවිසතා, වාතවිසතා
 වුවච්ඡිති. එවන්ති “ආසිත්තවිසා”තිආදිනා. එත්ථාති ආසිවිසසද්දෙ වචනත්ථො
 නිරුත්තිනයෙන වෙදිතඛිඛො. උග්ගතතෙජාති උදග්ගතෙජා, අත්තතො
 විසතෙජෙන තෙසං කුරුරදඛිඛතා චා. දුන්නිමිමද්දනවිසාති මන්තාගදෙහි
 අනිමිමද්දනීයවිසා. චත්තාරො ආසිවිසාති එත්ථ ඉති-සද්දො ආදිඅත්ථො. තෙනෙන්ථ
 අවසෙසපාළිං සඛිගණ්හාති.

ආසිවිසෙසුති ඉමෙ ආසිවිසා දට්ඨවිසා එවාති වෙදිතඛිඛො. සරිරට්ඨකෙසුයෙවාති
 තෙන පුරිසෙන තෙසං කස්සපි අනිට්ඨස්ස අකතත්තා ආයුසෙසස්ස ච විජ්ජමානත්තා

නං න දංසිංසුති දට්ඨබ්බං. පුච්ඡී යථාභූතං පච්චෙදෙතුකාමො. දුරුපට්ඨාභාති දුරුපට්ඨානා. සොත්ථිමග්ගොති සොත්ථිභාවස්ස උපායො.

අත්තරවරොති අත්තරං වරො සුඛසත්තු විස්සාසසාති. තෙනාහ “වධකො”ති. ඉදානි තාසං පෙසනෙ කාරණං දස්සෙතුං “පයම”න්තිආදි වුත්තං. අභිමුඛගතං විය අභිමුඛගතං. ඊදිසිපි හි වචොයුත්ති ලොකෙ නිරුපියති සන්තියං පුරිසං යපෙතීති විය. තස්මා අභිමුඛගතන්ති අභිමුඛං තෙන සම්පත්තන්ති අත්ථො. වඩ්ඤාසංයානං එලකං රුක්ඛමුලෙ ආගතාගතානං නිසිදනත්ථාය අත්ථකං.

අරිත්තහත්ථො පුරිසො සන්තාරෙති එතායාති සන්තාරණි. ඔරිමතීරතො උත්තරණාය සෙතු උත්තරසෙතු. එකෙන ද්විහි වා ගන්තබ්බො රුක්ඛමයො සෙතු රුක්ඛසෙතු. ජඩ්ඝසත්ථෙන ගමනයොග්ගො සෙතු ජඩ්ඝසෙතු. සකටෙන ගන්තුං සක්කුණෙයොසා සකටසෙතු. න ඛො එස බ්‍රාහ්මණො පරමත්ථතො. තදත්ථො පන එකදෙසෙන සම්භවතීති තථා වුත්තන්ති දස්සෙත්තො “එත්තකානං පච්චත්ථිකානං බාහිතත්තා”ති ආහ. දෙසනන්ති උද්දෙසදෙසනං. විනිවත්තෙත්තොති පටිසංහරන්තො. න ලද්ධො වතාසීති න ලද්ධො වත ආසී.

රාජා විය කම්මං සත්තෙසු ඉස්සරියස්ස වත්තාපනතො. රාජා...පෙ.... පුපුජ්ජනො වට්ටදුක්ඛසඬ්ඛාතාපරාධතාය. ඤාණපලායනෙනාති මහාභූතෙහි නිබ්බන්දිත්වා විරජ්ජිත්වා විමුච්චිතුකාමතාවසෙන උප්පන්නඤාණපලායනෙ මග්ගාධිගමසිද්ධෙනෙව ඤාණපලායනෙන. එවඤ්ඤෙත්ථ උපමාසංසන්දනං මත්ථකං පාපිතමෙව හොති.

යථෙව භීතිආදිනා එකදෙසනාසමුදායස්ස නිදස්සනං ආරද්ධං. යථාවුත්තවචනං අට්ඨකථාවරියානං වචනෙන සමත්ථෙති “පත්ථද්ධො භවතී”තිආදිනා. තත්ථ කට්ඨමුඛෙන වාති වා-සද්දො උපමත්ථො. යථා කට්ඨමුඛෙන සප්පෙන දට්ඨො පත්ථද්ධො හොති, එවං පථවීධාතුප්පකොපෙන සො කායො කට්ඨමුඛෙව හොති, කට්ඨමුඛගතො විය පත්ථද්ධො හොතීති අත්ථො. අථ වා වා-සද්දො අවධාරණත්ථො. සො “පථවීධාතුපකොපෙන වා”ති එවං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බො. අයඤ්ඤෙත්ථ අත්ථො – කට්ඨමුඛෙන දට්ඨොපි කායො පථවීධාතුප්පකොපෙනෙව පත්ථද්ධො හොති, තස්මා පථවීධාතුයා අවිසුත්තො සො කායො සබ්බදා කට්ඨමුඛගතො විය හොතීති. වා-සද්දො වා අනියමත්ථො. තත්‍රායමත්ථො – කට්ඨමුඛෙන දට්ඨො කායො පත්ථද්ධො හොති වා, න වා මන්තාගදවසෙන. පථවීධාතුප්පකොපෙන පන මන්තාගදරහිතො සො කායො කට්ඨමුඛගතො විය හොති එකන්තපත්ථද්ධොති. තත්ථ කායොති පකතිකායො. පුතිකොති කුටීතො. සන්තත්තොති සබ්බසො තත්තො මහාදාහප්පත්තො. සඤ්ජිත්තොති සබ්බසො ජිත්තො චුණ්ණවිචුණ්ණභූතො. යදා කායො පත්ථද්ධාදිභාවප්පත්තො හොති, තදා පුරිසො කට්ඨමුඛාදිසප්පස්ස මුඛෙ වත්තමානො විය හොතීති අත්ථො.

විසෙසනොති කටියමුබාදිවිසෙසනො ව පථවිආදිවිසෙසනො ව.
අනත්ථග්ගහණනොතිආදි අවෙනනෙසුපි භූතෙසු සවෙනනෙසු විය අනත්ථාදීනං
පච්චක්ඛනය නිබ්බේදජනනත්ථං ආරද්ධං. තත්ථ ආසයනොති පචත්තිට්ඨානතො.
එතෙසන්ති මහාභූතානං. සදිසතාති වම්මිකාසයසුසිරගහනසඬකාරට්ඨානාසයනාය ව
සදිසතා.

පච්චත්තලක්ඛණවසෙනාති විසුං විසුං ලක්ඛණවසෙන. පථවිආදීනං
කක්ඛලභාවාදි, තංසමඬගිනො පුග්ගලස්ස කක්ඛලභාවාපාදනාදිනා
විකාරුප්පාදනතො විසවෙගවිකාරතො සදිසතා වෙදිතබ්බා.

අනත්ථාති බ්‍යසනා. බ්‍යාධිත්ති කුට්ඨාදිබ්‍යාධිං. භවෙ ජාතාභිනන්දිනොති භවෙසු
ජාතියා අභිනන්දනසීලා. පඤ්චවොකාරො හි ජාතියා අභිනන්දනා නාම
මහාභූතාභිනන්දනා එව.

දුරුපට්ඨානතරාතීති දුප්පට්ඨකාරතරාති. දුරාසදාති දුරුපසඬකමනා.
“උපට්ඨාමි”ති උපසඬකමිතුං න සක්කොන්ති. පරිජානාම කම්මනාමානි, උපකාරා
නාම නත්ථි. අනන්තදොසුපද්දවනොති අපරිමාණදොසුපද්දවහෙතුතො.
එකපක්ඛලන්ති එකදුක්ඛං.

රුපක්ඛන්ධො භිජ්ජමානො චත්තාරො අරුපක්ඛන්ධෙ ගහෙත්වාච භිජ්ජති
අරුපක්ඛන්ධානං එකනිරොධත්තා. චත්ථුරුපමිපි ගහෙත්වාච භිජ්ජන්ති
පඤ්චවොකාරො අරුපක්ඛන්ධෙසු භින්තෙසු රුපක්ඛන්ධස්ස අවට්ඨානාභාවතො.
එත්තාවතාති ලොභුප්පාදනමත්තෙන. පඤ්ඤා නාම අත්තභාවෙ උත්තමඬගං
පඤ්ඤාත්තරත්තා කුසලධම්මානං, සති ව කිලෙසුප්පත්තියං පඤ්ඤාය
අනුප්පජ්ජනතො චුත්තං – “එත්තාවතා පඤ්ඤාසීසං පතිතං නාම භොතී”ති.
යොනියො උපනෙති තදුපගස්ස කම්මපච්චයස්ස භාවෙ. “ජාතිභයං, ජරාභයං,
මරණභයං, වොරභය”න්තිආදිනා ආගතානි පඤ්චවිසති මහාභයානි, “හත්ථමිපි
ජින්දති”තිආදිනා ආගතානි ද්වත්තිංස කම්මකාරණානි ආගතානෙව භොන්ති
කාරණස්ස සමවට්ඨිතත්තා. නන්දීරාගො සඬබාරක්ඛන්ධොති
සඬබාරක්ඛන්ධපරියාපන්නත්තා චුත්තං.

පාළියංයෙව ආගතා “චක්ඛුතො වෙපි නං, භික්ඛවෙ”තිආදිනා. කිඤ්චි
අලභිත්වාති තස්මිං සුඤ්ඤගාමෙ වොරානං ගය්හුපගස්ස අලාභවචනෙනෙව තස්ස
පුරිසස්ස අත්තනො පටිසරණස්ස අලාභො චුත්තො එව භොතීති න උද්ධට්ඨො,
පුරිසට්ඨානියො භික්ඛු, වොරා පන බාහිරායතනට්ඨානියා. අභිනිවිසිත්වාති
විපස්සනාභිනිවෙසං කත්වා. අප්ඤ්ඤාත්තිකායතනවසෙන දෙසනාය ආගතත්තා චුත්තං
“උපාදාරුපකම්මට්ඨානවසෙනා”ති.

බාහිරානන්ති බාහිරායතනානං. පඤ්ච කිච්චානීති වොරෙහි තදා කාතබ්බානි
පඤ්ච කිච්චානි. හත්ථසාරන්ති අත්තනො සන්නකෙ හත්ථෙහි

ගහෙනබ්බසාරභණ්ඩං. පාතනාදිවසෙන හත්ථපරාමාසං කරොන්ති. පහාරයානෙනි පහට්ටියානෙ. යානසො තස්මිං එව බණෙනි වදන්ති. අත්තනො සුඛාවහං කුසලධම්මං පහාය දුක්ඛාවහෙන අකුසලෙන සමඛිගිතා සුඛාවහං භණ්ඩං පහාය බහි නික්ඛමනං වියාති වුත්තං සුඛනිස්සයත්තා තස්ස. හත්ථපරා...පෙ.... ආපජ්ජනකාලො ගුණසරීරස්ස තදා පමාදෙන බාධිතත්තා. පහාර...පෙ.... කාලො තතො දළ්භතරං ගුණසරීරස්ස බාධිතත්තා. පහාර...පෙ.... අස්සමණකාලො ගුණසරීරස්ස මරණප්පත්තිසදිසත්තා. අවසෙසජනස්ස දාසපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජිතබ්බතා අඤ්ඤාථත්තප්පත්තිගිහිභාවාපත්තියා නිදස්සනභාවෙන වුත්තා. යං “ඡසු ද්වාරෙසු ආරම්මණෙ ආපාටගතෙ”ති වුත්තං, තමෙව ආරම්මණං නිස්සාය සම්පරායිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො වෙදිතබ්බොති යොජනා.

රූපාදීනීති රූපසද්දගන්ධරසානි. තෙසන්ති යථාවුත්තභූතපාදාරූපානං. ලහුතාදිවසෙනාති තෙසං ලහුතාදිවසෙන. දුරුත්තරණට්ඨොති උත්තරිතං අසක්කුණෙයාහාවො ඔසට්ඨො. වුත්තනෙයෙනාති “සම්පයුත්තා වෙදනා වෙදනාක්ඛන්ධො”ති ආදිනා වුත්තනෙයෙන. වතුමහාභූතාදීනීති ආදිසද්දෙන උපාදානක්ඛන්ධාදීනං ගහණං. චිත්තකිරියදස්සනත්ථන්ති චිත්තපයොගදස්සනත්ථං. වුත්තවායාමමෙවාති “සම්මාවායාමො”ති යො අරියමග්ගෙ වුත්තො. හද්දෙකරත්තාදීනීති “අජ්ජෙව කිච්චං ආතප්ප”න්ති ආදිනා (ම. නි. 3.272, 275, 276) වුත්තාති හද්දෙකරත්තසුත්තාදීනි.

කුණ්ඨපාදොති ඡිත්තපාදොව හුත්වා ගතිවිකලො. මානසං බන්ධනීති තස්මිං චිත්තෙ කිච්චං නිබන්ධති. “අයං අරියමග්ගො මය්හං ඔසුත්තරනුපායො”ති තත්ථ චිත්තස්ස සන්තිට්ඨානං සුත තත්ථ පවත්තනං වීරියාරම්භො චිත්තබන්ධනං.

තස්ස නාමරූපස්ස ඉමෙ නන්දිරාගාදයො තණ්හාවිජ්ජාදයොති කත්වා පච්චයො ධම්මායතනෙකදෙසො. අරියමග්ගනිබ්බානතණ්හාවජ්ජො ඉධ ධම්මායතනෙකදෙසොති ව. සොළසභාකාරෙහීති පිළනාදිහි සොළසහි ආකාරෙහි. සතිපට්ඨානවිහඩ්ගෙ ආගතනෙයෙන සට්ඨිතයසහස්සෙහි. දෙසනාපරියොසානෙ...පෙ.... පතිට්ඨනිංසුති විපඤ්චිතඤ්ඤා එවෙත්ථ ගහණවසෙන අධිගතවිසෙසා පරිච්ඡින්නදිතා. තෙ හි තදා ධම්මපටිග්ගාහකභාවෙන සත්ථු සන්තිකෙ සන්තිසින්නා. උග්ගට්ඨකඤ්ඤානං පන නෙය්‍යානඤ්ච විසෙසාධිගමො අට්ඨකථායං න රුළුභොති ඉධ න ගහිතොති.

ආසීවියොපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. රථොපමසුත්තවණ්ණනා

239. සුසංවුත්තින්ද්‍රියස්ස භොජනෙ මත්තඤ්ඤානො සතස්ස සම්පජානස්ස විහරතො කිලෙසනිමිත්තං දුක්ඛං අනවසරන්ති සුඛසොමනස්සබ්බලතා වුත්තා. යවති තෙන ඵලං මිස්සිතං විය භොතීති යොනි, එකන්තිකං කාරණං. අස්සාති

හික්බුනො. පරිපුණ්ණත්ති අවිකලං. අනවසෙසං ආසවෙ බ්බපෙතීති ආසවක්ඛයො,
අග්ගග්ගො. යං යන්ති දන්ධං මජ්ඣං ජවොති ජවාදීසු යං යං ගමනං.
රක්ඛණත්ථායාති කිලෙසවොරෙහි රක්ඛණත්ථාය. වෙගනිග්ගහණත්ථායාති
කිලෙසහෙතුකස්ස ඉන්ද්‍රියවෙගස්ස නිග්ගණ්හනත්ථාය. නිබ්බිසෙවනත්ථායාති
විසෙවනස්ස විජ්ඣන්දිතස්ස නිරොධනාය. කිලෙසුපසමත්ථායාති කිලෙසානං
උපරුපරි සමනත්ථාය වූපසමනත්ථාය.

සමණරති නාම සමථවිපස්සනාමග්ගඵලසුඛානි. දන්තානම්පි සින්ධවානං
සාරථීනො පයොගෙන සියා කාචි විසෙවනමත්තාති තදභාවං දස්සෙන්තො
“නිබ්බිසෙවනෙ කත්වා පෙසෙන්තො”ති වුත්තං. ඤාණං ගච්ඡතීති අසඬගමනං
පවත්තති පගෙව ඉන්ද්‍රියභාවනාය කතත්තා, කිලෙසනිග්ගහස්ස සුබ්බෙනෙව
සිද්ධත්තා. දායකස්ස අජ්ඣාසයො වසො උළාරො ලාමකො. දෙය්‍යධම්මස්ස
පමාණං වසො අප්පකං බහුකඤ්ච.

මහාමණ්ඩපට්ඨානං නාම ලොහපාසාදස්ස පුරතො ඵව මහාහික්බුසඬිසස්ස
සන්නිපාතකාලෙ තෙසං පහොනකවසෙන මහාමණ්ඩපස්ස කත්තබ්බට්ඨානං.
ගහණමානන්ති පරිවිසගහණභාජනං.

පකතියා හත්තකාරකිච්චෙ අධිගතො උපට්ඨාකුපාසකො.
මුදුසමබරසඤ්ඤිතෙහි, දහනපවනහජ්ජනසඤ්ඤිතෙහි වා තීහි පාකෙහි.

පරිසොධෙත්වාති රඤ්ඤො අනුච්ඡවිකභාවං පරිසොධෙත්වා. භූමියං ඡඩ්ඛෙසි
“හික්බුනං අදත්වා මයා මුබ්බෙ පක්ඛිත්ත”න්ති. මුබ්බෙන ගණ්හි තස්ස නිද්දොසභාවං
දස්සෙතුං. මත්තං ජානාපෙතුං පමජ්ජී. “ත්ථං කුතො ආගතො”ති පුච්ඡතො පමාදං
ආපජ්ජී. අනුභාගොති අවසිට්ඨභාගො. ඉදමත්ථීයන්ති ඉදං පයොජනං. ඉතරන්ති
පාළියං අනාගතම්පි ආහාරෙ පමාණජානනං.

සයනං සෙය්‍යා, කාමභොගීනං සෙය්‍යා කාමභොගීසෙය්‍යා. දක්ඛිණපස්සෙන
සයානො නාම නත්ථී දක්ඛිණහත්ථෙත කාතබ්බකිච්චකරණතො. තෙජුස්සදත්තාති
ඉදං අනුත්‍රාසස්සෙව සිහස්ස සයනන්ති දස්සෙතුං වුත්තං. ද්වෙ පුරිමපාදෙ ඵකස්මී,
පච්ඡිමපාදෙ ඵකස්මී. යානෙ යපෙත්වාති හි ඉදං පාදානං
අවික්ඛිත්තභාවකරණදස්සනං.

චතුත්ථජ්ඣානසෙය්‍යාති චතුත්ථජ්ඣානිකං ඵලසමාපත්තිං වදති. යෙභුයොන
හි තථාගතා ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්ථාව සයන්ති. සා ව නෙසං
චතුත්ථජ්ඣානතො වුට්ඨාය, කිලෙසපරිනිබ්බානස්ස ව කතත්තාති වදන්ති. ඉධ
සීහසෙය්‍යා ආගතා පාදං අවිවාධාය පුබ්බෙනාපරං අජ්ඣිතසංලක්ඛණා සෙය්‍යාති
කත්වා. තෙනාහ “අයං හී”තිආදි. ඵවන්ති “දක්ඛිණෙන පස්සෙනා”තිආදිනා
වුත්තාකාරෙන සෙය්‍යං කප්පෙති.

කථං නිද්දායන්තො සතො සම්පජානො හොති? භවඬගචිත්තෙන හි නිද්දුපගමනන්ති අධිප්පායො. අප්පහානෙනාති තදධිමුත්තතාය තදප්පහානං දට්ඨබ්බං. තථා තෙසු නිද්දොක්කමනස්ස ආදිපරියොසානෙසු අප්භිතසතිසම්පජ්ඣං හොති. තෙනාහ – “නිද්දං ඔක්කමන්තොපි සතො සම්පජානො හොති”ති. එතං පනාති “නිද්දං ඔක්කමන්තොපි සතො සම්පජානො හොති”ති වුත්තනයං වදති. ඤාණධාතුකන්ති න රොවයිංසුති නිද්දොක්කමනෙපි ජාගරණෙ පවත්තඤාණසභාවමෙවාති න රොවයිංසු පොරාණා. නිරන්තරං භවඬගචිත්තෙසු වත්තමානෙසු සතිසම්පජ්ඣංසම්භවොති අධිප්පායො. පුරිමස්මිඤ්භි නයෙ සතිසම්පජ්ඣංසං අසංවරො, න භවඬගස්ස. ඉන්ද්‍රියසංවරො, භොජනෙ මත්තඤ්ඤාතා, ජාගරියානුයොගොති ඉමෙහි තිවඬගිකා, නිමිත්තානුබ්‍යාඤ්ජනපරිවජ්ජනාදි සබ්බං විපස්සනාපක්ඛිකමෙවාති අධිප්පායො.

තානෙවාති විපස්සනාක්ඛණෙ පවත්තාති ඉන්ද්‍රියාදීනි. යාව අරහත්තා දෙසනා විත්ථාරතො කට්ඨකබ්බා. පාළියං පන “යොනි චස්ස ආරද්ධා හොති ආසවානං බයායා”ති සඬබ්බෙපෙන කථිතා.

රථොපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. කුම්මොපමසුත්තවණ්ණනා

240. අට්ඨිකුම්මොති පිට්ඨියං තිබ්ණට්ඨිකො කුම්මො. තන්තිබන්ධොති බ්‍යාවටො. සමුග්ගෙ විය අත්තනො කපාලෙ පක්ඛිපිත්වා. සමොදහන්තො සම්මා ඔදහන්තො අප්ඤ්ඤාත්තමෙව දහන්තො. ආරම්මණකපාලෙති ආරම්මණකටාහෙ. සමොදහන්තොති දිට්ඨමත්තස්සෙව ව ගහණතො මනොවිතක්කෙ තත්ථෙව සම්මදෙව ඔදහන්තො. තඤ්භි විසයවසෙන පවත්තිතුං අදෙන්තො. පඤ්ච ධම්මෙති “කාලෙන වක්ඛාමී”තිආදිනා (පරි. 362) වුවවමානෙ.

කුම්මොපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පයමදාරුක්ඛන්ධොපමසුත්තවණ්ණනා

241. විලාසමානො විය සාගරං පත්වා. අන්තොසාබොති ගඬගාය තීරස්ස අන්තො ඔනතසාබො. තෙමෙතීති තින්තො හොති. තිරියං පතිතො දණ්ඩසෙතු විය ධීතත්තා මහාජනස්ස පච්චයො ජාතො, තථා මහත්තභාවෙන ගඬගාසොතං ඔතරණාදි නත්ථි.

අයං භීති අනන්තරං වුත්තපුග්ගලො. අරියමග්ගං ඔරුය්හාති වතුබ්බිධං අරියමග්ගවීථිං ඔතරිත්වා. “විත්තං නාමෙත”න්තිආදිනා වින්තෙත්වා ගිහිබන්ධනං න විස්සජ්ජෙතීති සම්බන්ධො. අත්තනො භජමානකෙති අත්තනො භජන්තෙ. ජීවිකත්ථාය පයුජ්ජිතබ්බතො පයොගො, බෙත්තවත්ථාදි. තතො පයොගතො උට්ඨිතං ආයං. කිඤ්චාපි භික්ඛූනං කායසාමග්ගිං දෙනි හික්ඛත්ථාය.

මුණ්ඩසටන්ති හින්තොටියං සටං. බන්ධෙනි අංසෙ. සඩ්සභොගන්ති
සඩ්සසන්තකං භොගගාමං ගන්ත්වා. අත්ථතො එවං වදන්තීති තථා අත්ථස්ස
සම්භවතො එවං වදන්තා විය භොන්ති. යාගුමත්තකෙ යාගුන්ති යාගුං පිචින්වා තාය
අපරිපක්කාය එව අඤ්ඤං යාගුං අජ්ඣොභරිත්වාති සම්බන්ධො.

කිලෙසානුරුක්ඛිතොවාති යොනියොමනසිකාරස්ස අභාවෙන
කිලෙසානුගතචිත්තො එව. අක්ඛිති නිහරිත්වාති කොධවසෙන අක්ඛිතෙ
කරොන්තො අක්ඛිති නිහරිත්වා විවරිස්සති. උද්ධතො භොති අවුපසන්තො.

දිට්ඨිගතිකොති සාසනිකො එවං අයොනියො උම්මුජ්ජිත්වා සාසනං උද්ධම්මං
උබ්බිතයං කත්වා දීපෙන්තො අරිට්ඨසදියො. තෙනාහ “යො ඡී”තිආදි. අරුපභවෙ
රූපං අත්ථී, අඤ්ඤථා තතො චුතස්ස කුතො රූපක්ඛන්ධස්ස සම්භවො.
අසඤ්ඤිභවෙ චිත්තං අත්ථීති එත්ථාපි එසෙව නයො. බහුවිත්තක්ඛණිකො
ලොකුත්තරමග්ගො “යො ඉමෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ භාවෙය්‍යා
සත්තවස්සානී”තිආදිවචනතො (දී. නි. 2.404; ම. නි. 1.137). අනුසයො
චිත්තවිජ්ජයුත්තො, අඤ්ඤථා සාවජ්ජානවජ්ජධම්මානං එකජ්ඣං උජ්ජත්ති සියා.
තෙ ව සත්තා සන්ධාවන්ති සංසරන්ති, අඤ්ඤථා කම්මඵලානං සම්බන්ධො න
සියාති. ඉති වදන්තො එවං මිච්ඡාවාදං පග්ගය්‍යෙ වදන්තො.

තෙමනරුක්ඛො විය...පෙ.... දුල්ලභධම්මස්සවතො ව පුග්ගලො
සද්ධාසිනෙහෙන අතෙමනතො. කතචිතයො සික්ඛිතචිතයො යථා
“කතචිජ්ජො”ති. ධම්මකථිකානං විචාරෙථාති ඉදං දෙය්‍යධම්මං ධම්මකථිකානං
අය්‍යානං තස්ස තස්ස යුත්තවසෙන විචාරෙථාති නිය්‍යාතනවසෙන චත්වා.
දිවාකථිකො සරභාණකො සායන්තෙ කථෙති, පුරිමයාමං කථෙන්නො
රත්තිකථිකො භාණකපුග්ගලො.

නන්දනවනාභිරාමෙති නන්දනවනං විය මනොරමෙ. අස්ස භාරභාරභික්ඛුති
අස්ස කිච්චවාහකභික්ඛු උපජ්ඣායාදයො. සුබ්බිසිත්තකථන්ති
පටිසන්ථාරකථාපුබ්බකං උපනිසිත්තකථං සුත්වා.

ධීතසණ්ඨානෙනෙව ධීතාකාරෙනෙව ධීතං, නජ්ජයුත්තන්ති අත්ථො.
චිත්තකම්මලාදිති ධීතසණ්ඨානෙනෙව ධීතාති යොජනා. මුදුතායාති මුදුහදයතාය
සාපෙක්ඛතාය.

පටිපදන්ති සමථවිපස්සනාපටිපත්තිං. දීපෙන්වා පකාසෙන්වා පාකටං කත්වා.
තනුජ්ජාදොති තනු උජ්ජජ්ජනකආයුජ්ජාදො. ඛෙත්තං සන්ධාය වදති. තෙල...පෙ....
හත්ථාති තෙලසට-මධුසටථාණිතසටාදිහත්ථා. අපක්කම්භු දුබ්බිචාරිතත්තා.
පුරෙසීති හෙට්ඨා ව තත්ථ තත්ථ අතීතාති කාලවචනාති පොරාණට්ඨකථාය
ආගතත්තා කිර චුත්තාති.

උපගමනානුපගමනාදීනි ඔරිමස්ස පාරිමස්ස ව උපගමනානුපගමනානි වෙව මජ්ඣෙකෙ සංසිද්ධානි ව. පටිච්ඡික්ඛිතුන්ති ජානිතුං. එතන්ති යථාචුත්තං චක්ඛුසභාවං. දොමනස්සන්ති තස්සෙව මන්දභාවපච්චයං දොමනස්සං. ආපජ්ජන්තොපි උපගච්ඡති නාම තන්තිමිත්තසංකිලෙසස්ස උප්පාදිතත්තා. තිණ්ණං ලක්ඛණානන්ති හුත්වා අභාවතො ආදිඅන්තචන්තතො තාවකාලිකතො නිව්චපටික්ඛෙපතොතිආදීනං තිණ්ණං ලක්ඛණානං සල්ලක්ඛණවසෙන.

වාමතොති මිච්ඡා. දක්ඛිණතොති සම්මා. යථා තස්ස තස්ස සත්තස්ස ඔරභාවත්තා අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි ඔරිමං තීරං කත්වා චුත්තානි, එවං නෙසං පරභාවත්තා බාහිරානි ආයතනානි පාරිමං චුත්තානි. අපායමජ්ඣෙකෙ සංසරණහෙතුතාය නන්දිරාගොව “මජ්ඣෙකෙ සංසාදො”ති චුත්තො.

උන්තතොති “සෙය්‍යොහමස්මි”තිආදිනා උන්තතිං උපගතො. අත්තුක්කංසනෙ පංසුකුලිකභාවෙන අත්තානං දහනතො අඤ්ඤාකාරතාගහෙනබ්බො. පාසාණො නු බො එස බාණුකොති ගහෙනබ්බදාරුක්ඛන්ධසදිසො චුත්තො.

චුණ්ණච්චුණ්ණං හොති ආවට්ටවෙගස්ස බලවභාවතො. චතුසු අපායෙසුති පඤ්චකාමගුණාවට්ටෙ පතිතපුග්ගලො මනුස්සලොකෙපි ගුණසරීරහෙදනෙන දීඝරත්තං චුණ්ණච්චුණ්ණං ආපජ්ජනියෙව, තස්ස තථා ආපන්නත්තා. එවඤ්ඤි සො අපායෙසු තාදිසෙසු ජායති.

සීලස්ස දුට්ඨං නාම නත්ථී, තස්මා අභාවත්ථො ඉධ දු-සද්දොති ආහ “නිස්සීලො”ති. “පාපං පාපෙන සුකර”න්තිආදීසු (උදා. 48) විය පාප-සද්දො නිහීනපරියායොති ආහ “ලාමකධම්මො”ති. න සුචීති කායවාචාවිත්තෙහි න සුචී. සඬකාය වාති අත්තතො වා සඬකාය පරෙසං සමාවාරකිරියං සරති ආසඬකති. තෙනාහ “තස්ස හී”තිආදි. තානි කම්මානි පටිසතීති තානි කම්මානි කරොන්නානං අත්තරෙ පටිසති. ගුණානං පුත්තිභාවෙනානි ගුණභාවෙන ගහිතානං සීලධම්මානං සංකිලිට්ඨභාවජ්ජන්තියා. කචචරජාතොති අබ්භන්තරං සඤ්ජාතකචචරො, කචචරභූතො වා.

අණණා පබ්බජ්ජාති අණණස්සෙව පබ්බජ්ජා. ඔරිමතීරාදීනං උපගමනානුපගමනාදීනං ජොතිතත්තා වට්ටච්චට්ටං කථිතං.

පඨමදාරුක්ඛන්ධොපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. දුතියදාරුක්ඛන්ධොපමසුත්තවණ්ණනා

242. යා ආපත්ති චුට්ඨානගාමිනී දෙසනාගාමිනී, තං පටිච්ඡාදිතකාලතො පට්ඨාය සංකිලිට්ඨා නාම අන්තරායිකභාවතො. ආචිකතා පන අනාපත්තිට්ඨානෙ

නිව්දනිති අසංකිලිට්ඨා නාම. තෙනාහ – “ආචිකතා භිස්ස ඵාසු හොති”ති. ඵචරූපං සංකිලිට්ඨන්ති පටිච්ඡාදිතතාය වා දුට්ඨුල්ලභාවෙන වා සංකිලිට්ඨං.

දුතියදාරුක්ඛන්ධොපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අවස්සුතපරියායසුත්තවණ්ණනා

243. සන්ථාගාරන්ති සඤ්ඤාපනාගාරං. තෙනාහ “උයොගකාලාදීසු”තිආදි. ආදි-සද්දෙන මඬගලමහාදීනං සඬගහො දට්ඨබ්බො. සන්ථරන්තීති විස්සමන්ති, පරිස්සමං විනොදෙන්තීති අත්ථො. සහාති සන්තිපාතවසෙන ඵකජ්ඣං. සහ අත්ථානුසාසනං අගාරන්ති තස්මිං අත්ථෙ ත්ථ-කාරස්ස ත්ථ-කාරං කත්වා “සන්ථාගාර”න්ති වුවචතීති දට්ඨබ්බං, පයමං තත්ථ සම්මන්තනවසෙන සන්ථරන්ති විචාරෙන්තීති අත්ථො.

තෙපිටකං බුද්ධවචනං ආගතමෙව භවිස්සතීති බුද්ධවචනස්ස ආගමනසීසෙන අරියඵලධම්මානම්පි ආගමනං වුත්තමෙව. තියාමරන්තිං තත්ථ වසන්තානං ඵලසමාපත්තිවළඤ්ජනං හොතිති. තස්මිඤ්ච භික්ඛුසඬ්ඨෙස කල්‍යාණධම්මා කල්‍යාණපුපුඵ්ජනා විපස්සනං උස්සුක්කාපෙන්නා හොන්තීති අරියමග්ගධම්මානම්පි තත්ථ ආගමනං හොතියෙව.

අල්ලගොමයෙනාති අච්ඡෙත අල්ලගොමයරසෙන. ඔපුඤ්ජාපෙත්වාති විලිම්පෙත්වා. චතුජ්ජාතියගන්ධෙහීති කුඬකුමතුරුක්ඛයවනපුප්ඵතමාලපත්තගන්ධෙහි. නානාවණ්ණෙති නීලාදිවසෙන නානාවණ්ණෙ, භිත්තිවිසෙසවසෙන නානාසණ්ඨානරූපෙ. “මහාපිට්ඨිකකොජවෙති හත්ථිපිට්ඨිආදීසු අත්ථරිතබ්බතාය ‘මහාපිට්ඨිකා’ති ලද්ධසමඤ්ඤෙ කොජවෙ”ති වදන්ති. කුත්තකෙ පන සන්ධායෙනං වුත්තං, “චතුරඬ්ඣලාධිකපුප්ඵා මහාපිට්ඨිකකොජවා”තිපි වදන්ති. හත්ථත්ථරඅස්සත්ථරා හත්ථිඅස්සපිට්ඨිසු අත්ථරිතබ්බා හත්ථිඅස්සරූපවිචිත්තා ව අත්ථරකා. සීහත්ථරකාදයො පන සීහරූපාදිවිචිත්තා ඵව අත්ථරකා. චිත්තත්ථරකං නානාවිධරූපෙහි වෙව නානාවිධමාලාකම්මාදීහි ව විචිත්තං අත්ථරකං.

උපධානන්ති අපස්සයනං. උපදහිත්වාති අපස්සයයොග්ගභාවෙන යපෙත්වා. ගන්ධෙහි කතමාලා ගන්ධදාමං. තමාලපත්තාදීහි කතමාලා පත්තදාමං. ආදි-සද්දෙන භිඬ්ඣලතක්කොලජාතිඵලජාතිපුප්ඵාදීහි කතදාමං සඬගණ්හාති. පල්ලඬ්ඣකාකාරෙන කතපීයං පල්ලඬ්ඣකපීයං. තීසු පස්සෙසු ඵකපස්සෙ ඵව වා සඋපස්සයං අපස්සයපීයං. අනපස්සයං මුණ්ඩපීයං. යොජනාවට්ටෙති යොජනපරික්ඛෙපොකාසෙ.

සංවිධායාති අන්තරවාසකස්ස කොණපදෙසං ඉතරපදෙසඤ්ච සමං කත්වා විධාය. තෙනාහ – “කත්තරියා පදුමං කන්තෙන්තො වියා”ති, “තිමණ්ඩලං පටිච්ඡාදෙන්තො”ති ව. යස්මා බුද්ධානං රූපසම්පදා විය ආකප්පසම්පදාපි පරමුක්කංසනං ගතා, තස්මා තදා භගවා ඵවං සොහෙය්‍යාති දස්සෙන්තො

“සුවණ්ණපාමඩගෙනා” තිආදිමාහ. තත්ථ “අසමෙන බුද්ධවෙසෙනා” තිආදිනා තදා
 හගවා බුද්ධානුභාවස්ස නිගුහනෙ කාරණාභාවතො තත්ථ
 සන්නිපතිතදෙවමනුස්සනාගයක්ඛගන්ධබ්බාදීනං පසාදජනනත්ථං අත්තනො
 සභාවපකතියාව කපිලවත්ථුං පාවිසීති දස්සෙති. බුද්ධානං කායපභා නාම පකතියා
 අසීතිහත්ථමත්තපදෙසං විසරතීති ආහ “අසීතිහත්ථට්ඨානං අග්ගහෙසී” ති.
 නිලපිතලොභිතොදාතමඤ්ජිට්ඨපහස්සරානං වසෙන ඡබ්බණ්ණා බුද්ධරස්මියො.

සබ්බපාලිචුල්ලොති මූලතො පට්ඨාය යාව සාබග්ගා සමන්තතො චුල්ලො
 විකසිතො. පටිපාටියා යපිතානන්තිආදි පරිකප්පුපමා, යථා තං...පෙ.... අලඬකතං
 අඤ්ඤං විරොචති, එවං විරොචිත්ථං, සමතිංසාය පාරමිතාහි අභිසංඛිතත්තා එවං
 විරොචිත්ථාති චුත්තං හොති. “පඤ්චවිසතියා ගඬගානන්ති සතමුඛා හුත්වා සමුද්දං
 පටිට්ඨාය මහාගඬගාය මහන්තමහන්තානං ගඬගානං පඤ්චවිසති” ති වදන්ති.
 පපඤ්චසුද්දනියං (ම. නි. අට්ඨ. 2.22) “පඤ්චවිසතියා නදීන” ත්ති චුත්තං, ගඬගාදීනං
 චන්දහාගාපරියොසානානං පඤ්චවිසතියා මහානදීනන්ති අත්ථො.
 පරිකප්පවචනඤ්ඤෙනං. සම්භිජ්ජාති සම්භෙදං මිස්සිභාවං පත්වා මුඛද්වාරෙති
 සමුද්දං පටිට්ඨට්ඨානො.

නාගසුපණ්ණගන්ධබ්බයක්ඛාදීනන්තිආදි පරිකප්පවසෙන චුත්තං.
 සහස්සෙනාති පදසහස්සෙන, භාණුවාරජ්ජමාණෙන ගන්ථෙට්ඨාති අත්ථො.

කම්පයන්තො වසුන්ධරන්ති අත්තනො ගුණවිසෙසෙහි පට්ඨිකම්මං
 උන්නාදෙන්තො, එවංභූතොපි අහෙයයන්තො පාණාති. සබ්බපදක්ඛිණත්තා
 බුද්ධානං දක්ඛිණං පයමං පාදං උද්ධරන්තො. සමං සම්ඵුසතෙ භූමිං
 සුප්පතිට්ඨිතපාදතාය. යදිපි භූමිං සමං චූසති, රජසා නුපලිප්පති සුබුමත්තා ඡටියා.
 නින්තට්ඨානං උන්නමතීතිආදි බුද්ධානං
 සුප්පතිට්ඨිතපාදතාසංඛිතමහාපුරිසලක්ඛණපටිලාහස්ස නිස්සන්දඵලං. නාතිදුරෙ
 උද්ධරතීති අතිදුරෙ යපෙතුං න උද්ධරති. නච්චාසන්තෙ ච නික්ඛිපන්ති
 අච්චාසන්තෙ ච යාතෙ අතික්ඛිපන්තො නියායාති. භාසයන්තො සදෙවකෙ ලොකෙ
 තොසෙන්තො. චතුහි පාදෙහි වරතීති චතුචාරී.

බුද්ධානුභාවස්ස පකාසනවසෙන ගතත්තා වණ්ණකාලො නාම එස.
 සරිරවණ්ණෙ වා ගුණවණ්ණෙ වා කට්ඨයමානෙ දුක්ඛථිතන්ති න වත්තබ්බං. කස්මා?
 අප්පමාණවණ්ණා හි බුද්ධා හගවන්තො, බුද්ධගුණසංවණ්ණනා ජානන්තස්ස
 යථාරද්ධසංවණ්ණනංයෙව අනුපවිසති. දුකුලචුම්ඛටකෙනාති ගන්ථිත්වා
 ගහිතදුකුලවත්ථෙන.

නාගවික්කන්තවාරණොති හත්ථිනාගසදිසපදනික්ඛෙපො.
 සතපුඤ්ඤලක්ඛණොති අනෙකසතපුඤ්ඤාහිනිබ්බත්තමහාපුරිසලක්ඛණො.
 මණ්ඩෙරොවතො යථාති චතුරාසිතිසහස්සමණිපරිවාරිතො අතිවිය විරොචමානො
 විජ්ජොතමානො මණි විය. “වෙරොචනො නාම එකො මණි” ති කෙවි.

මහාසාලොවාති මහන්තො සාලරුක්කො විය, සුද්ධට්ඨිතො කොවිලාරාදි
මහාරුක්කො විය වා. පදුමො කොකනදො යථාති කොකනදසඬ්ඛාතං මහාපදුමං
විය, විකසමානපදුමං විය වා.

ආකාසගඬ්ඛං ඔතාරෙන්තො වියාතිආදි තස්සා පකිණ්ණකකථාය අඤ්ඤෙසං
සුදුක්කරභාවදස්සනඤ්ඤෙව සුණන්තානං අවිචන්තසුඛාවහභාවදස්සනඤ්ඤව.
පථවොජං ආකඬ්ඪන්තො වියාති නාලියන්තං යොජෙත්වා මහාපථවියා
හෙට්ඨිමතලෙ පජ්ජකොජං උද්ධං මුඛං කත්වා ආකඬ්ඪන්තො විය. යොජනිකන්ති
යොජනපමාණං. මධුහණ්ඩන්ති මධුපටලං.

මහන්තන්ති විපුලං උලාරපුඤ්ඤං. සබ්බදානං දින්නමෙව හොතීති සබ්බමෙව
පච්චයජාතං ආවාසදායකෙන දින්නමෙව හොති. තථා හි ද්වෙ තයො ගාමෙ
පිණ්ඩාය වරින්වා කිඤ්චි අලද්ධා ආගතස්සපි ඡායුදකසම්පන්නං ආරාමං පවිසින්වා
න්භායින්වා පටිස්සයෙ මුහුත්තං නිපජ්ජන්වා උට්ඨාය නිසින්නස්ස කායෙ බලං
ආහරින්වා පක්ඛිත්තං විය හොති. බහි විවරන්තස්ස ච කායෙ චණ්ණධාතු
වාතාතපෙහි කිලමති, පටිස්සයං පවිසින්වා ද්වාරං පිටාය මුහුත්තං නිසින්නස්ස
විසභාගසන්තති වූපසම්මති, සභාගසන්තති පතිට්ඨාති, චණ්ණධාතු ආහරින්වා
පක්ඛිත්තා විය හොති, බහි විවරන්තස්ස ච පාදෙ කණ්ටකා විජ්ඣන්ති, බාණු පහරති,
සර්පපාදිපරිස්සයා වෙව වොරහයඤ්ඤ උජ්ජජන්ති, පටිස්සයං පවිසින්වා ද්වාරං පිටාය
නිසින්නස්ස පන සබ්බෙපෙනෙ පරිස්සයා න හොන්ති. සජ්ඣායන්තස්ස
ධම්මපිනිසුඛං, කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තස්ස උපසම්පුඛං උජ්ජජන්ති බහිද්ධා
වික්ඛෙපාභාවතො. බහි විවරන්තස්ස ච කායෙ සෙදා මුච්චන්ති, අක්ඛිති එන්දන්ති,
සෙනාසනං පවිසනක්ඛණෙ මඤ්චපීඨාදීනි න පඤ්ඤායන්ති, මුහුත්තං නිසින්නස්ස
පන අක්ඛිපසාදො ආහරින්වා පක්ඛිත්තො විය හොති, ද්වාරවාතපානමඤ්චපීඨාදීනි
පඤ්ඤායන්ති. එතස්මිඤ්ඤ ආවාසෙ වසන්තං දිස්වා මනුස්සා චතුහි පච්චයෙහි
සක්කච්චං උපට්ඨහන්ති. තෙන චුත්තං – “ආවාසදානස්මිඤ්ඤි දින්නෙ සබ්බදානං
දින්නමෙව හොති”ති. භූමට්ඨක...පෙ.... න සක්කාති අයමත්ථො
මහාසුදස්සනවත්ථුනා (දී. නි. 2.241 ආදයො) දීපෙනබ්බො. මාතුකුච්ඡි අසම්බාධොව
හොතීති අයමත්ථො අන්තිමහවිකානං මහාබොධිසත්තානං පටිසන්ධිවසෙන
දීපෙනබ්බො.

සීතන්ති අජ්ඣන්තං ධාතුක්කොභවසෙන වා බහිද්ධා උතුච්චරිණාමවසෙන වා
උජ්ජජනකසීතං. උණ්හන්ති අග්ගිසන්තාපං, තස්ස ච දවදාහාදීසු සම්භවො
දට්ඨබ්බො. පටිහන්තීති පටිහනති. යථා තදුහයවසෙන කායචිත්තානං ආබාධො න
හනති, එවං කරොති. සීතණ්හබ්බාහතෙ හි සරීරෙ වික්ඛිත්තවිත්තො හික්ඛු
යොනියො පදහිතුං න සක්කොති. වාළුමිගානීති සීහබ්බාග්ගාදිවාළුමිගෙ.
ගුත්තසෙනාසනඤ්ඤි පවිසින්වා ද්වාරං පිටාය නිසින්නස්ස තෙ පරිස්සයා න
හොන්ති. සර්පපෙති යෙ කෙච්චි සරන්තා ගච්ඡන්තෙ දීඝජාතිකෙ සජ්ජාදිකෙ අඤ්ඤෙ
ච තථාරූපෙ. මකසෙති නිදස්සනමත්තමෙතං, ඩංසාදීනං එතෙනෙව සඬ්ඛහො
දට්ඨබ්බො. සිසිරෙති සීතකාලවසෙන සත්තාභවද්දලිකාදිවසෙන ච උජ්ජන්තො

සිසිරසම්ඵස්සෙ. වුට්ඨියොති යදා තදා උප්පන්නා වස්සවුට්ඨියො පටිහනතිති
යොජනා.

වාතාතපො සොරොති රුක්ඛගච්ඡාදීනං උබ්බහනහඤ්ජනාදිවසෙන පවත්තියා
සොරො සරජඅරජාදිහෙදො වාතො චෙව ගිම්හපරිලාහසමයෙසු උප්පත්තියා
සොරො සුරියාතපො ව. පටිහඤ්ඤතිති පටිබාහීයති. ලෙණත්ථන්ති
නානාරම්මණතො චිත්තං නිවත්තිත්වා පටිසල්ලාණාරාමත්ථං. සුඛත්ථන්ති
චුත්තපරිස්සයාභාවෙන ඵාසුචිහාරත්ථං. කුමාසිතුන්ති අට්ඨන්තිංසාය ආරම්මණෙසු
යත්ථ කත්ථවි චිත්තං උපනිබන්ධිත්වා සමාදහනවසෙන කුමාසිතුං. විපස්සිතුන්ති
අනිච්චාදිවසෙන සඬබ්බාසෙ සම්මසිතුං.

විහාරෙති පටිස්සයෙ. කාරයෙති කාරාපෙය්‍යා. රම්මෙති මනොරමෙ. වාසයෙත්ථ
බ්‍රහ්මස්සුතෙති කාරෙත්වා පන ඵත්ථ විහාරෙසු බ්‍රහ්මස්සුතෙ සීලවන්තෙ
කල්‍යාණධම්මෙ නිවාසෙය්‍යා. තෙ නිවාසෙත්තො පන තෙසං බ්‍රහ්මස්සුතානං යථා
පච්චයෙහි කිලමථො න හොති. ඵචං අන්තඤ්ච පානඤ්ච වත්ථසෙනාසනානි ව
දදෙය්‍ය උජුභුතෙසු අජ්ඣාසයසම්පන්නෙසු කම්මඵලානං රතනත්තයගුණානඤ්ච
සද්දහනෙන විජ්ජසන්නෙන චෙතසා. ඉදානි ගහට්ඨපබ්බජිතානං
අඤ්ඤමඤ්ඤපකාරනං දස්සෙතුං “තෙ තස්සා”ති ගාථමාහ. තත්ථ තෙති බ්‍රහ්මස්සුතා.
තස්සාති උපාසකස්ස. ධම්මං දෙසෙත්තිති සකලවට්ටදුක්ඛපනුදනං නිය්‍යානිකං
ධම්මං කථෙත්ති. යං සො ධම්මං ඉධඤ්ඤායාති සො පුග්ගලො යං සද්ධම්මං
ඉමස්මිං සාසනෙ සම්මාපටිපජ්ජනෙන ජානිත්වා අග්ගමග්ගාධිගමෙන අනාසවො
හුත්වා පරිනිබ්බායති.

ආවාසෙති ආවාසදානෙ. ආනිසංසොති උද්‍රයො. පූජාසක්කාරවසෙන
පඨමයාමො බෙජිතො, සත්ථු ධම්මදෙසනාය අප්පාවසෙසො මජ්ඣිමයාමො
ගතොති පාළියං “බ්‍රහ්මදෙව රත්ති”න්ති චුත්තන්ති ආහ “අතිරෙකතරං
දියඬ්ඨයාම”න්ති. සඬගහං නාරොහති විපුලවිත්ථාරභාවතො. බුද්ධානඤ්චි
හත්තානුමොදනාපි ථොකං වඩ්ඬෙත්වා වුවිච්චානා දීඝමජ්ඣිමපමාණාපි හොති. තථා
හි සුචුසිතං දන්තාවරණං, ජීවිහා තනුකා, හවඬිගපරිවාසො පරිත්තො, නත්ථී
චෙගායිතං, නත්ථී විත්ථායිතං, නත්ථී අබ්‍යාවට්ටමනො, සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණං
සමුපබ්‍රුළුභං, අපරික්ඛයා පටිසම්භිදා.

සන්දස්සෙත්වාතිආදීසු සන්දස්සෙත්වා ආවාසදානපටිසංයුත්තං ධම්මිං කථං
කත්වා. තතො පරං, මහාරාජ, ඉතිපි සීලං, ඉතිපි සමාධි, ඉතිපි පඤ්ඤාති සීලාදිගුණ
තෙසං සම්මා දස්සෙත්වා හත්ථෙත ගහෙත්වා විස පච්චක්ඛතො පකාසෙත්වා.
සමාදපෙත්වාති ඵචං සීලං සමාදාතබ්බං, සීලෙ පනිට්ඨිතෙන ඵචං සමාධිපඤ්ඤා
භාවෙනබ්බාති යථා තෙ සීලාදිගුණෙ සම්මා ආදියන්ති, තථා ගණ්භාපෙත්වා.
සමුත්තෙපෙත්වාති යථාසමාදිත්තං සීලං සුවිසුද්ධං හොති, සමථවිපස්සනා ව
භාවියමානා යථා සුට්ඨු විසොධිතා උපරුපරි විසෙසාවහා හොන්ති, ඵචං
සමුත්තෙපෙත්වා නිසාමනවසෙන වොදාපෙත්වා. සම්පහංසෙත්වාති යථානුසිට්ඨං

ධීතසීලාදිගුණෙහි සම්පති පටිලද්ධගුණානිසංසෙහි වෙව උපරිලද්ධබ්බඵලවිසෙසෙහි ව විත්තං සම්පතංසෙත්වා ලද්ධස්සාසවසෙන සුට්ඨු තොසෙත්වා. එවමෙනෙසං පදානං අත්ථො වෙදිතබ්බො. සකාරාජානො යෙභුයොන භගවතො ධම්මදෙසනාය සාසනෙ ලද්ධස්සාදා ලද්ධප්පතිට්ඨා ව.

උපසග්ගසද්දානං අනෙකත්ථත්තා අභි-සද්දො අති-සද්දෙන සමානත්ථොපි හොතිති වුත්තං “අභික්කන්තාති අතික්කන්තා”ති.

තත්‍ර කිරාතිආදි කෙවිවාදොති බද්ධොපි න හොති. තෙනාහ “අකාරණමෙත”න්තිආදි. කායචිත්තලහුතාදයො උප්පජ්ජන්තිති ඉදං කායිකචෙතසිකඅඤ්ඤාභාවස්ස කාරණවචනං, ලහුතාදිඋප්පන්නෙ සවනානුත්තරියපටිලාභෙන ලද්ධබ්බධම්මත්ථවෙදසමධිගමනො. වුත්තඤ්ඤෙනං –

“යථා, යථාවුසො, භික්ඛුනො සත්ථා වා ධම්මං දෙසෙති අඤ්ඤතරො වා ගරුට්ඨානිකො සබ්බමචාරී, තථා තථා සො තස්මිං ධම්මෙ ලහති අත්ථවෙදං, ලහති ධම්මවෙදං, ලහති ධම්මුපසංභිතං පාමොජ්ජ”න්තිආදි (දී. නි. 3.322, 355; අ. නි. 5.26).

පිට්ඨිවාතො උප්පජ්ජී උපාදින්නසරිරස්ස තථාරූපත්තා සඬ්ඛාරානඤ්ච අනිච්චතාය දුක්ඛානුබන්ධත්තා. අකාරණං වා එතන්ති යෙනාධිප්පායෙන වුත්තං, තමෙව අධිප්පායං විවරිතුං “පහොති”තිආදි වුත්තං. එකපල්ලඬිකෙන නිසීදිතුං පහොති යථා තං වෙලුවගාමකෙ. එත්තකෙ යානෙති එත්තකෙ යානෙ යානං නිප්පන්නන්ති යොජනා. තඤ්ච බොති වුට්ඨානසඤ්ඤං චිත්තෙ යපනං. ධම්මකථං සුණමානො ධම්මගාරවෙන.

අවස්සුතස්සාති අවස්සුතභාවස්ස රාගාදිවසෙන. අවස්සුතස්ස කාරණන්ති තිත්තභාවකාරණං. කිලෙසාධිමුවිවනෙනාති කිලෙසවසෙන පරිප්පන්දිතවසෙන. නිබ්බාපනං වියාති වුපසමො විය. නිබ්බිසෙවනානන්ති පරිප්පන්දනරහිතානං.

අවස්සුතපරියායසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. දුක්ඛධම්මසුත්තවණ්ණනා

244. දුක්ඛධම්මානන්ති දුක්ඛකාරණානං. තෙනාහ

“දුක්ඛසම්භවධම්මාන”න්තිආදි. තත්ථ කිං දුක්ඛං, කා දුක්ඛධම්මාති තදුභයං දස්සෙතුං “පඤ්චසු භී”ති වුත්තං. තෙති පඤ්චක්ඛන්ධා. දුක්ඛසම්භවධම්මත්තාති දුක්ඛුප්පත්තිකාරණත්තා. අස්සාති තෙන. කරණෙ හෙනං සාමිවචනං. කාමෙති වත්ථුකාමෙ කිලෙසකාමෙ ව. පුන අස්සාති සාමිඅත්ථෙ එව සාමිවචනං. වාරන්ති චිත්තාචාරං. විහාරන්ති පඤ්චද්වාරජ්ජවත්තිවාරවිහාරං. “එකට්ඨා”ති ව වදන්ති. තෙනෙව භී “අනුබන්ධිත්වා වරන්තං” ඉව්වෙව වුත්තං. අනුබන්ධිත්වාති ව විචිචිත්තජ්ජවත්තිතො පට්ඨාය යාව තතියජ්ජවනචාරා අනු අනු බන්ධිත්වා.

පක්කන්දනාදීති ආදි-සද්දෙන කසිගොරක්කාදිවසෙනපි කාමානං පරියෙසනදුක්ඛං සඬගණ්හාති.

දායතීති දායො, වනං. තෙනාහ “අට්ඨි”න්ති. කණ්ටකගබ්භන්ති ඔවරකසදිසං වනං. නාමපදං නාම කිරියාපදාපෙක්කන්ති “විජ්ඣි”ති වචනසෙසෙන කිරියාපදං ගණ්හාති.

දන්ධායිතත්තං උප්පන්නකිලෙසානං අවට්ඨානං. තෙනාහ “උප්පන්නමත්තායා”තිආදි. තායාති සතියා. කාවි කිලෙසාති වුද්දසවිට්ඨෙ චිත්තස්ස කිච්චෙ ජචනකිච්චෙ එව චිත්තකිලෙසානං උප්පත්තිං කත්වා තථා වුත්තං. නිග්ගහිතාව භොන්ති පවත්තිතුං අප්පදානවසෙන. තෙනාහ “න සණ්ඨාතුං සක්කොන්ති”ති. වක්ඛුද්ද්වාරස්මිත්ති පාළියං තස්ස පට්ඨං ගහිතතාය වුත්තං, තෙන නයෙන සෙසද්වාරානිපි ගහිතානෙව භොන්ති. රාගාදීසු උප්පන්නෙසු පට්ඨමජ්ඣනවාටරෙ. සතිසම්මොසෙන “කිලෙසා මෙ උප්පන්නා”ති ඤාත්වා තථා පච්චාමාසසතියා ලබ්භනතො. තෙනාහ – “අනච්ඡරියං චෙත”න්ති. ආවට්ටෙන්වාති අයොනිසො ආවට්ටෙන්වා. ආවජ්ජනාදීසුති තතො එව අයොනිසො ආවජ්ජනාදීසු උප්පන්නෙසු ඉට්ඨාරම්මණස්ස ලද්ධත්තා පච්චයසිද්ධියා සම්පත්තං පවත්තනාරහං. නිවත්තෙන්වාති දුතියජ්ඣනවාටරෙපි කිලෙසුප්පත්තිං නිවත්තෙන්වා. කථං පනස්ස එවං ලද්ධං සක්කාති ආහ “ආරද්ධවිපස්සකානං ඡී”තිආදි. භාවනාපටිසඬ්ඛානෙති භාවනායං පටිසඬ්ඛානෙ ව යොගිතො පතිට්ඨිතභාවො. තස්ස අයමානිසංසො – යං පච්චයලාභෙන උප්පජ්ජිතුං ලද්ධොකාසාපි කිලෙසා පුබ්බෙ පවත්තභාවනානුභාවෙන වික්ඛම්භිතා තථා තථා නිග්ගහිතා එව හුත්වා නිවත්තන්ති, කුසලා ධම්මාව ලද්ධොකාසා උපරුපරි වඩ්ඪන්ති.

අභිභට්ඨන්ති අභිභරිත්වා. අනුදහන්තිති අනුදහන්තා විය භොන්ති. අනුසෙන්තිති එත්ථාපි එසෙව නයො. අනාවට්ටන්තෙති අනිවත්තන්තෙ සාමඤ්ඤතොති අධිප්පායො. විපස්සනාබලමෙව දීපිතං මග්ගඵලාධිගමස්ස අපොතිතත්තා.

දුක්ඛධම්මසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. කිංසුකොපමසුත්තවණ්ණනා

245. චතුත්තං අරියසච්චානං පරිඤ්ඤාභිසමයාදිවසෙන විවිධදස්සනන්ති කිච්චවසෙන නානාදස්සනං භොතීති වුත්තං, “දස්සනන්ති පට්ඨමග්ගස්සෙතං අධිවචන”න්ති. තයිදං උපරිමග්ගෙසු භාවනාපරියායස්ස නිරුළුහත්තා පට්ඨමග්ගස්ස පට්ඨං නිබ්බානදස්සනතො. තෙනාහ “පට්ඨමග්ගො ඡී”තිආදි. කොචි යථාවුත්තං අවිපරිතං අත්ථං අජානන්තො ඤාණදස්සනං නාම ආරම්මණකරණස්ස වසෙන අනිජ්ජසඬ්භං ආසඬ්භෙය්‍යාති තං නිවත්තෙතුං “ගොත්‍රභූ පනා”තිආදි වුත්තං. න දස්සනන්ති වුච්චතීති එත්ථ රාජදස්සනං උදාහරන්ති. වත්තාරොපි මග්ගා දස්සනමෙව යථාවුත්තෙන්තෙත්ථෙත, භාවනාපරියායො පන උපරි තිණ්ණං මග්ගානං

පයමමග්ගඋපායස්ස භාවනාකාරෙන පවත්තනතො. දස්සනං විසුද්ධි එත්ථානි
දස්සනවිසුද්ධිකං, නිබ්බානං. එස්සායතනං කම්මට්ඨානං අස්ස අත්ථිති
එස්සායතනකම්මට්ඨානිකො. එස නයො සෙසෙසුපි පදෙසු.

පදෙසසඬ්ඛාරෙසුති සඬ්ඛාරෙකදෙසෙසු. හෙට්ඨිමපරිච්ඡේදෙන පථවිආදිකෙ
ධම්මමත්තෙ දිට්ඨෙ රූපපරිග්ගහො, චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිකෙ තංසහගතධම්මමත්තෙ
දිට්ඨෙ අරූපපරිග්ගහො ච සිජ්ඣකීති වදන්ති.

අධිගතමග්ගමෙව කපේසීති යෙන මුඛෙන විපස්සනාභිනිවෙසං අකාසි,
තමෙවස්ස මුඛං කපේසි. අයං පනාති කම්මට්ඨානං පුච්ඡන්තො භික්ඛු. ඉමෙසන්ති
එස්සායතනකම්මට්ඨානිකපඤ්චක්ඛන්ධකම්මට්ඨානිකානං වචනං. “අඤ්ඤමඤ්ඤං
න සමෙති”ති වත්ථා තමෙවත්ථං පාකටං කරොති “පයමෙනා”තිආදිනා.
පඤ්චක්ඛන්ධවිමුත්තස්ස සඬ්ඛාරස්ස අභාවා “නිජ්පදෙසෙසු”ති වුත්තං. තපෙචාති
යපෙච එස්සායතනකම්මට්ඨානිකං, තපෙච තං පඤ්චක්ඛන්ධකම්මට්ඨානිකං
පුච්ඡන්තා.

සමජ්ජවත්තා ධාතුයොති රසාදයො සරීරධාතුයො සමජ්ජවත්තා, න
විසමාකාරසංශ්ඨිතා අහෙසුං. තෙනාහ “කල්ලසරීරං බලජ්ජත්ත”න්ති. “අතීතා
සඬ්ඛාරා”තිආදි විපස්සනාභිනිවෙසවසෙන වුත්තං. සම්මසනං සබ්බන්ථකමෙව
ඉච්ඡිතබ්බං. වාරිභූමීන්ති ගොචරට්ඨානං.

කාරකභාවන්ති භාවනානුයුඤ්ජනභාවං. පණ්ඩුරොගපුරිසොති පණ්ඩුරොගී
පුරිසො. අරිට්ඨන්ති සුත්තං. හෙසජ්ජං කත්ථාති හෙසජ්ජපයොගං කත්ථා.
කරිස්සාමීති හෙසජ්ජං කරිස්සාමි. ඤාමථුණො වියාති දඩ්ඨථුණො විය
බාරකජාලනද්ධන්තා තරුණමකුලසන්තානසඤ්ජන්තන්තා.

දක්ඛිණද්වාරගාමෙති දක්ඛිණද්වාරසමීපෙ ගාමෙ. ලොහිතකොති
ලොහිතවණ්ණො. ඔවිරකජාතොති ජාතඔලම්බමානවිරකො විය.
ආදිත්තසිපාටිකොති ගහිතඵලපොතකො. සන්දව්ඡායොති බහලව්ඡායො. යස්මා
තස්ස රුක්ඛස්ස සාබා අවිරලා සනජ්ජත්තා අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසන්දිත්ථා ධීතා, තස්මා
ජායාපිස්ස තාදිසීති වුත්තං. “සන්දව්ඡායො නාම සංසන්දිත්ථා ධීතව්ඡායො”ති,
සනව්ඡායොති අත්ථො. තත්ථාතිආදි උපමාසංසන්දනං.

යෙන යෙනාකාරෙන අධිමුත්තානන්ති ඡළස්සායතනාදිමුඛෙන යෙන යෙන
විපස්සනාභිනිවෙසෙන විපස්සන්තානං නිබ්බානඤ්ච අධිමුත්තානං. සුට්ඨු විසුද්ධං
පරිඤ්ඤාතිසමයාදිසිද්ධියා. තෙන තෙනවාකාරෙනාති අත්තනාධිමුත්තාකාරෙන.
ඉදානි තං තං ආකාරං උපමාය සද්ධිං යොජෙත්ථා දස්සෙතුං “යථා භී”තිආදි
ආරද්ධං. තං සුවිඤ්ඤායාමෙව.

ඉදන්ති නගරොපමං. තං සල්ලක්ඛිතන්ති කිංසුකොපමදීපිතං අත්ථජාතං සචෙ
සල්ලක්ඛිතං. අස්ස භික්ඛුනො. ධම්මදෙසනත්ථන්ති යථාසල්ලක්ඛිතස්ස අත්ථස්ස

වසෙන ලද්ධවිසෙසස්ස උපබ්බහනාය. තස්සෙවත්ථස්සාති තස්ස දස්සනවිසුද්ධිසංඛ්‍යාතස්ස අත්ථස්ස. වොරාසඤ්ඤා න භොන්ති මජ්ඣිමදෙසරජ්ජස්ස පසන්තභාවතො. තිපුරිසුඛිබ්බොන්ති උඛ්ඛෙධෙන තිපුරිසප්පමාණානි නානාභිත්තිවිචිත්තානි ථම්මානං උපරි විවිධමාලාකම්මාදිවිචිත්තධනුරාකාරලක්ඛිතානි මනොරමානි. තෙනාහ “නගරස්ස අලඬිකාරත්ථ”න්ති. නගරද්වාරස්ස ථීරභාවාපාදනවසෙන යපෙනබ්බත්තා වුත්තං “වොරතිවාරණත්ථානිපි භොන්තියෙවා”ති. පිටියසඤ්ඤාතස්සාති ද්වාරබාහස්ස. “ඉමෙ ආවාසිකා, ඉමෙ ආගන්තුකා, තත්ථාපි ච ඉමෙහි නගරස්ස නගරසාම්කස්ස ච අත්ථො. ඉමෙසං වසෙන අනත්ථො සියා”ති ජානනඤ්ඤාණසංඛ්‍යාතෙන පණ්ඩිතවෙන සමන්තාගතො. අඤ්ඤාතතිවාරණෙ පටුභාවසංඛ්‍යාතෙන වෙය්‍යත්තියෙන සමන්තාගතො. යානුප්පත්තිකපඤ්ඤාසංඛ්‍යාතායාති තස්මිං තස්මිං අත්ථකිච්චෙ තඬ්ඨණුප්පජ්ජනකපටිභානසංඛ්‍යාතාය.

රඤ්ඤා ආයුත්තො නියොජිතො රාජායුත්තො, තත්ථ තත්ථ රඤ්ඤො කාතබ්බකිච්චෙ යපිතපුරිසො. කතිපාහෙයෙවාති කතිපයදිවසෙයෙව අකිච්චකරණෙන තස්ස යානං විබ්භමො ජාතොති කත්වා වුත්තං – “සබ්බානි විනිච්ඡයට්ඨානාදීනි භාරෙත්වා”ති.

සීසමස්ස ඡින්දාහීති සීසභූතං උත්තමඬ්ඨගට්ඨානියං තත්ථ තස්ස රාජකිච්චං ඡින්දාති අත්ථො. අඤ්ඤා තස්ස පාකතිකෙ අත්ථෙ ගස්භමානෙ පාණාතිපාතො ආණත්තො නාම සියා. න හි වක්කවත්තිරාජා තාදිසං ආණාපෙති, අඤ්ඤෙසම්පි තතො නිවාරකත්තා. අථ වා ඡින්දාහීති මම ආණාය අස්ස සීසං ඡින්දන්තො විය අත්තානං දස්සෙහි, එවං සො තත්ථොවාදපටිකරත්තපත්තො ඔදමෙය්‍යාති, තථා චෙව උපරි පටිපත්ති ආගතා. තත්ථාති එතස්මිං පච්චන්තිමනගරෙ.

උප්පත්තෙනාති සමථකම්මට්ඨානෙ උප්පත්තෙන.

තස්සෙවාති සක්කායසංඛ්‍යාතස්ස නගරස්ස “ද්වාරානි”ති වුත්තානීති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. “සීසං දුතයුග”න්ති වුත්තාති යොජනා. හදයවත්ථුරුපස්ස මජ්ඣෙ සිඬ්ඤාටකභාවෙන ගහිතත්තා “හදයවත්ථුස්ස නිස්සයභූතානං මහාභූතාන”න්ති වුත්තං. යදි එවං වත්ථුරුපමෙව ගහෙනබ්බං, තදෙවෙත්ථ අග්ගහෙත්වා කස්මා මහාභූතග්ගහණත්ති ආහ “වත්ථුරුපස්ස හී”තිආදි. යාදිසොති සම්මාදිට්ඨිආදීනං වසෙන යාදිසො එව පුබ්බෙ ආගතවිපස්සනාමග්ගො. “අයම්පි අට්ඨකිගසමන්තාගතත්තා තාදිසො එවා”ති වත්ථා අරියමග්ගො “යථාගතමග්ගො”ති වුත්තො. ඉදං තාවෙත්ථාති එත්ථ එතස්මිං සුත්තෙ ධම්මදෙසනත්ථං ආහතාය යථාවුත්තඋපමාය ඉදං සංසන්දනං.

ඉදං සංසන්දනන්ති ඉදානි වක්ඛමානං උපමාය සංසන්දනං. නගරසාම්උපමා පඤ්චක්ඛන්ධවසෙන දස්සනවිසුද්ධිපත්තං බිණ්ණසවං දස්සෙතුං ආහතා. සිඬ්ඤාටකුපමා චතුර්මහාභූතවසෙන දස්සනවිසුද්ධිපත්තං බිණ්ණසවං දස්සෙතුං

ආහතාති යොජනා. “චතුසච්චමෙව කථිත”න්ති චත්ථා තාති සච්චාති නිද්ධාරෙත්ථා දස්සෙතුං “සකලෙනපි භී”තිආදි වුත්තං. ඉධ නගරසමිභාරො ඡද්ථාරාදයො. තෙන භි ඡචස්සායනනාදයො උපමිතා. තෙ පන දුක්ඛසච්චපරියාපන්තාති වුත්තං “නගරසමිභාරෙන දුක්ඛසච්චමෙව කථිත”න්ති.

කිංසුකොපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. විණොපමසුත්තවණ්ණනා

246. භික්ඛුස්ස වා භික්ඛුනියා වාති කාමං පාළියං පරිසාද්වයමෙව ගහිතං, සෙසපරිසානං පන තදඤ්ඤෙසමිපි දෙවමනුස්සානන්ති සබ්බසාධාරණොවායං ධම්මසඬගහොති ඉමමත්ථං උපමාපුබ්බකං කත්ථා දස්සෙතුං “යථා නාමා”තිආදි ආරද්ධං. යජන්තොති දදන්තො. වින්දිතබ්බොති ලද්ධබ්බො, අධිගන්තබ්බොති අත්ථො.

ඡන්දොති තණ්හාඡන්දො. තෙනාහ – “දුබ්බලතණ්හා සො රඤ්ජෙතුං න සක්කොති”ති. පුබ්බුජ්ජත්තිකා එකස්මිං ආරම්මණෙ පයමං උජ්ජන්තා. සා භි අනාසෙවනත්තා මන්දා. සොති ඡන්දො. රඤ්ජෙතුං න සක්කොති ලද්ධාසෙවනත්තා. දොසො නාම විත්තදුසනත්තා. තානීති දණ්ඩාදානාදීනි. තම්මුලකාති ලොහමුලකා තාව මායාසායේයාමානාතිමානදිට්ඨිවාපලාදයො, දොසමුලකා උපනාහමක්ඛපලාසඉස්සාමච්ඡරියථම්භසාරම්භාදයො, මොහමුලකා අහිරික-අනොත්තජ්ජ-ථීනමිද්ධවිචිකිච්ඡුද්ධච්ච-විපරිතමනසිකාරාදයො, සංකිලෙසධම්මා ගහිතාව හොන්ති තංමුලකත්තා. යස්මා පන සබ්බෙපි සංකිලෙසධම්මා ද්වාදසාකුසලවිත්තුජ්ජපාදපරියාපන්තා එව, තස්මා තෙසම්පෙත්ථ ගහිතභාවං දස්සෙතුං “ඡන්දො රාගොති වා”ති වුත්තං.

භායිතබ්බට්ඨොන සහයො. හෙරවට්ඨොන සජ්ජට්ඨයො. කුසලපක්ඛස්ස වික්ඛම්භනට්ඨොන සකණ්ටකො. කුසලඅනවජ්ජධම්මෙහි දුරවගාහට්ඨොන සගහනො. භවසම්පත්තිභවනිබ්බානානං අජ්ජදානභාවතො උම්මග්ගො. දුග්ගතිගාමිමග්ගත්තා කුම්මග්ගො. ඉරියනාති චත්තනා පටිපජ්ජනා. දුග්ගතිගාමිනාය කිලෙසො එව කිලෙසමග්ගො. න සක්කා සම්පත්තිභවං ගන්තුං කුතො නිබ්බානගමනන්ති අධිජ්ජායො.

අසුභාවජ්ජනාදීභීති ආදි-සද්දෙන අනිච්චමනසිකාරාදීනමිපි සඬගහො දට්ඨබ්බො. චිත්තං නිචත්තති සරාගචිත්තං න උජ්ජජ්ජති පටිපක්ඛමනසිකාරෙන විනොදිතත්තා. මජ්ඣන්තාරම්මණෙහි අඤ්ඤාණුපෙක්ඛට්ඨානියෙ ආරම්මණෙ. උද්දෙස...පෙ.... ආවජ්ජන්තස්සාති උද්දිසාපනවසෙන උද්දෙසං, පරිපුච්ඡාපනවසෙන පරිපුච්ඡං, ගරුතං සන්තිකෙ වසනවසෙන ගරුවාසං ආවජ්ජන්තස්ස. චිත්තන්ති ගම්භීරඤ්ඤාණුවරිය-පච්චවෙක්ඛණ-පඤ්ඤවන්ත-පුග්ගලසෙවනවසෙන තදධිමුත්තිසිද්ධියා අඤ්ඤාණචිත්තං නිචත්තති.

යථා “පුජ්ජනවච්ඡං පුඤ්ඤ”න්ති වුත්තං “එවමිදං පුඤ්ඤං පවඨස්සති”ති (දී. නි. 3.80), එවං කිට්ඨසම්භවත්තා “කිට්ඨ”න්ති වුත්තන්ති ආහ “කිට්ඨන්ති කිට්ඨට්ඨානෙ උජ්ජන්තසස්ස”න්ති.

සටාති සිඬගයුගං ඉධාධිජ්ජෙනන්ති ආහ “ද්විත්තං සිඬගානං අන්තරෙ”ති. සටාති ගොණාදීනං සිඬගන්තරට්ඨස්ස සමඤ්ඤාති වදන්ති. නාසාරජ්ජුකෙති නාසාරජ්ජුපාතට්ඨානෙ.

දමෙති පුටුත්තාරම්මණෙන නිවාරෙති. නන්ති චිත්තං. යං සුත්තං සුභාසිතං මයා. තදස්සාති තදා අස්ස භික්ඛුනො. ආරම්මණෙති කම්මට්ඨානාරම්මණෙ.

සුදුජිතන්ති නිබ්බිසෙවනභාවකරණෙන ජිතං. සුතජිතන්ති සුට්ඨ දුරකරණෙන ජිතං, තථාභුතඤ්ච තජ්ජිතං නාම භොතිති තථා වුත්තං. ගොවරජ්ඣක්තන්ති අජ්ඣක්තභුතො ගොවරො. කම්මට්ඨානාරම්මණඤ්ඤි බහිද්ධාරුපාදිආරම්මණවිධුරතාය අජ්ඣක්තන්ති වුච්චති. සමථො අනුරක්ඛණං එතස්සාති සමථානුරක්ඛණං. යථා ඉන්ද්‍රියසංවරසීලං සමථානුරක්ඛණං භොති, තථා කථිතන්ති අත්ථො. යථා හි ඉන්ද්‍රියසංවරසීලං සමථස්ස පච්චයො, එවං සමථොපි තස්ස පච්චයොති.

වාදියමානාය විණාය. චිත්තං රඤ්ජෙතිති රජ්ජනෙන. අවිස්සජ්ජනියතාය චිත්තං බන්ධනිති බන්ධනීයො. වෙට්ඨකෙති තන්තිනං ආසජ්ජනවෙට්ඨකෙ. කොණන්ති කවණතො විණාය සද්දකරණතො කොණන්ති ලද්ධනාමං දාරුදණ්ඩං සිඬගාදීසු යෙන කෙනවි කතං සට්ඨං. තෙනාහ “චතුරස්සං සාරදණ්ඩක”න්ති.

යස්මා සො රාජා රාජමහාමත්තො වා සද්දං යථාසභාවතො න අඤ්ඤාසි, තස්මි. තස්ස අජානනාකාරමෙව දස්සෙතුං “සද්දං පස්සිස්සාමි”තිආදි වුත්තං.

අසති කිරායන්ති පාළියං ලිඬගවිපල්ලාසෙන වුත්තන්ති යථාලිඬගමෙව වදන්තො “අසා”ති ආහ. “අසතිති ලාමකාධිවචන”න්ති වත්වා තත්ථ පයොගං දස්සෙතුං “අසා ලොකිත්ථීයො නාමා”ති වුත්තං, ලොකෙ ඉත්ථීයො නාම අසතියොති අත්ථො, තත්ථ කාරණමාහ “වෙලා තාසං න විජ්ජති”ති. පකතියා ලොකෙ ජෙට්ඨභාතා කනිට්ඨභාතා මාතුලොතිආදිකා වෙලා මරියාදා තාසං න විජ්ජති. කස්මා? සාරත්තා ව පගබ්බා ව සබ්බෙසමිපි සම්භොගවසෙන විනියොගං ගච්ඡන්ති. කථං? සිඬි සබ්බසංයො යථා. තෙනෙවාහ —

“සබ්බා නදී වඬිකගති, සබ්බෙ කට්ඨමයා වනා;
සබ්බිත්ථීයො කරෙ පාපං, ලහමානෙ නිවාතකෙ”ති. (ජා. 2.21.308);

අඤ්ඤම්පි තන්තිබද්ධං චතුරස්සඅම්මණවාදිතාදීනි. විණා විය පඤ්චක්ඛන්ධා අනෙකධම්මසමුහභාවතො. රාජා විය යොගාවචරො තජ්ජට්ඨබද්ධධම්මගවෙසකත්තා. අස්සාති යොගාවචරස්ස.

නිරයාදිතො අඤ්ඤස්මිම්පි ගති-සද්දො වත්තති. තතො විසෙසනත්ථං
 “ගතිගති”ති වුත්තං “දුක්ඛදුක්ඛං, රූපරූප”න්ති ච යථා, ගතිසඤ්ඤිතං
 පවත්තිට්ඨානන්ති අත්ථො. තෙනාහ – “ඵත්ථන්තරෙ සංසරති වත්තති”ති.
 සඤ්ජායනපදෙසො ඵව ගතීති සඤ්ජාතිගති.

තං පන ගතිං සත්තානං සංවෙගවත්ථුභූතස්ස පච්චක්ඛස්ස ගබ්භාසයස්ස වසෙන
 දස්සෙතුං “අයමස්ස කායො”තිආදි වුත්තං. රූපධම්මස්ස සලක්ඛණං ගති නිට්ඨා,
 තතො පරං අඤ්ඤං කිඤ්චි නත්ථීති සලක්ඛණගති. අභාවො අච්චන්තාභාවො.
 සන්තානවිච්ඡේදො විභවගති තංනිට්ඨානභාවා. භෙදොති ඛණනිරොධො, ඉධාපි
 තංනිට්ඨානතායෙව පරියායො. යාව භවග්ගාති යාව සබ්බභවග්ගා.
 සලක්ඛණවිභවගතිභෙදගතියො “ඵසෙව නයො”ති ඉමිනාව පකාසිතාති න ගහිතා.
 තස්ස ඛණාසවස්ස න භොති අග්ගමග්ගෙන සමුච්ඡින්නන්තා.

සීලං කථිතං රූපාදීසු ඡන්දාදිනිවාරණස්ස කථිතන්තා. මජ්ඣෙ සමාධිභාවනා
 කථිතා “අජ්ඣත්තමෙව සන්තිට්ඨති...පෙ.... සමාධියති”ති ජොතිතන්තා.
 පරියොසානො ච නිබ්බානං කථිතං “යම්පිස්ස...පෙ.... න භොති”ති වචනතො.

විණොපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. ජප්පාණකොපමසුත්තවණ්ණනා

247. වණසරිරොති වණ්ණසරිරො. පක්කත්තාති කුටීතන්තා. සරදණ්ඨෙසු
 සරසමඤ්ඤාති කණ්ඩ-සද්දො සරපරියායොති ආහ – “සරවනන්ති
 කණ්ඩවන”න්ති. අරුගත්තො...පෙ.... වෙදිතඛිබ්බො ගුණසරිරස්ස
 ඛණ්ඩඡ්ද්දසීලාදීහි භෙට්ඨා මජ්ඣෙ උපරිභාගෙ ච
 භෙදවිසමච්ඡින්නවිකාරදොසන්තා. ඵත්ථ කුසා “කණ්ටකා”ති අධිප්පෙනා
 කණ්ටකසදිසන්තා, කුසතිණානං ඵව චා වුත්තාකාරපදෙසො “කුසකණ්ටකො”ති
 වුත්තො.

ගාමවාසීනං විජ්ඣනට්ඨෙනාති නාරහොව භුත්වා තෙසං කාරානං
 පටිග්ගහණවසෙන පිළනට්ඨෙන.

පක්ඛිත්ති හත්ථිලිඬගසකුණං. තස්ස කිර හත්ථියොණ්ඩසදිසං මුඛං, තස්මා
 “හත්ථියොණ්ඩසකුණ”න්ති වුත්තං. විස්සජ්ජෙය්‍යාති රජ්ජයා යථාබද්ධං ඵව
 විස්සජ්ජෙය්‍ය.

භොගෙහීති අත්තතො සරිරභොගෙහි. මණ්ඩලං ඛන්ධිත්ථාති යථා සරිරං
 මණ්ඩලාකාරෙන නිට්ඨති, ඵවං කත්ථා. සුපිස්සාමීති නිද්දං ඔක්කමිස්සාමි.
 ඛෙතුකාමොති උප්පතිතුකාමො. දිසා දිසන්ති දිසතො දිසං.

ඡ පාණකා විය ඡ ආයතනානි නානඡ්ඤාසයත්තා, නානඡ්ඤාසයතා ව නෙසං
නානාවිසයනින්තතාය දට්ඨබ්බා. දළ්භරඡ්ඡු විය තණ්හා තෙසං බන්ධනතො.
මජ්ඣෙ ගණ්ඨි විය අවිඡ්ඡා බන්ධනස්ස දුබ්බිනිමිමොවනහෙතුතො. ආරම්මණං
බලවං හොති මනුස්සද්දහාවෙන වෙව තත්ථ තණ්හාහිනිවෙසස්ස දළ්භහාවෙන ව.

සරික්ඛකෙන වා උපමාය ආහරණපක්ඛෙ. අප්පනානි සංසන්දනා. පාළියංයෙව
අප්පිතා උපමා “එවමෙව ඛො”තිආදිනා. රූපචිත්තාදිවිසමනින්තත්තා වක්ඛුස්ස
විසමඡ්ඤාසයතා. එස නයො සෙසෙසුපි.

කණ්ණවිඡ්ද්දකුපකෙති කණ්ණවිඡ්ද්දසඤ්ඤිතෙ ආවාටෙ. තස්සාති සොතස්ස.
පච්චයො හොතීති උපනිස්සයො හොති තෙන විනා සද්දග්ගහණස්ස අභාවතො.
“අප්පාකාසොපි වට්ටති එවා”ති වත්වා තස්ස පච්චයභාවං දස්සෙතුං
“අන්තොලෙණස්මි”න්තිආදි චුත්තං. ධාතුපරම්පරා සට්ටෙන්තොති
භූතපරම්පරාසඬ්ඨිසට්ටෙන්තො.

එවං සන්තෙති එවං භූතපරම්පරාවසෙන සද්දෙ සොතපට්ඨාගච්ඡන්තෙ.
සම්පත්තගොචරතා හොති සොතස්ස. සානාදීනං විය “දුරෙ සද්දො”ති ඡානනං න
සම්භවෙයා සම්පත්තගාහිභාවතො. තථා තථා ඡානනාකාරො හොති
මනොවිඤ්ඤාණස්ස ගහණාකාරවිසෙසතො. සොතවිඤ්ඤාණප්පච්ඡන්ති පන
උභයත්ථ සමානාව. දුරෙ ධිතොපි සද්දො තාදිසෙ යානෙ පටිසොසාදීනං පච්චයො
හොති අයොකන්තො විය අයොවලාසස්සාති දට්ඨබ්බං. ධම්මතාති ධම්මසභාවො,
සද්දස්ස සො සභාවොති අත්ථො. තතො තතො සවනං හොති ආකාසසඤ්ඤිතස්ස
උපනිස්සයස්ස ලබ්භනතො. යදි පන සොතං සම්පත්තගාහි සියා,
චිත්තසමුට්ඨානසද්දො සොතවිඤ්ඤාණස්ස ආරම්මණපච්චයො න සියා. පට්ඨානෙ
ව අවිසෙසෙන “සද්දායතනං සොතවිඤ්ඤාණස්ස ආරම්මණපච්චයෙන
පච්චයො”ති චුත්තො, බහිද්ධා ව චිත්තජස්ස සද්දස්ස සම්භවො නත්ථි. අථ වා
චිත්තජො සද්දො ධාතුපරම්පරාය සොතපසාදං සට්ටෙති, න සො චිත්තජො සද්දො,
යො පරම්පරාය පච්ඡන්තො. උතුජො හි සො, තස්මා යට්ඨප්පන්තො සද්දො, තත්ථ
ධිතොව සොතපසාදස්ස ආපාථං ආගච්ඡතීති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං. තෙන චුත්තං
“අසම්පත්තගොචරමෙවෙත”න්ති.

තදා එකග්ගචිත්තතං ආපඡ්ඡති පරිස්සයානං අභාවතො.
නාසවිඡ්ද්දසඬ්ඨාතආකාසසන්තිස්සයෙ වත්තනතො සානං ආකාසඡ්ඤාසයං චුත්තං.
වාතෙන විනා ගන්ධගහණස්ස අසම්භවතො වාතුපනිස්සයගන්ධගොචරං. තෙනාහ
“තථා හි”තිආදි.

ගාමතො ලද්ධබ්බං ආහාරං ගාමං, තන්තින්තතාය ගාමඡ්ඤාසයතා චුත්තා. තථා
හි ජීවිතනිමිත්තං රසො ජීවිතං, තස්මිං නින්තතාය තං අවිභායතීති ජීවිතා. න සක්කා
බෙලෙන අතෙමිතස්ස රසං ඡානිතුං, තස්මා ආපොසන්තිස්සිතරසාරම්මණං ජීවිතාති.

ආමකසුසානතො බහි. උපාදිණ්ණකප්ඤ්ඤාසයොති උපාදිණ්ණකනින්තො. කායපසාදසන්තිස්සයභුතාය පථවියා ථොට්ඨබ්බාරම්මණෙ සට්ඨෙ එව තත්ථ විඤ්ඤාණුප්පත්ති, න අඤ්ඤාපාති චුත්තං.

“පථවීසන්තිස්සිතථොට්ඨබ්බාරම්මණො”ති. තථා භීතිආදි කායස්ස උපාදිණ්ණකප්ඤ්ඤාසයනාය සාධකං. අප්ඤ්ඤාත්තිකබාහිරාති අප්ඤ්ඤාත්තිකා බාහිරා වා. අස්සාති කායස්ස. සුසන්ථතස්සාතිආදි තස්ස පථවියා පච්චයභාවදස්සනං.

නානප්ඤ්ඤාසයොති නානාරම්මණනින්තො. තෙන මනස්ස මක්කටස්ස විය අනවට්ඨිතතං දස්සෙති. තෙනාහ “දිට්ඨපුබ්බෙපි”තිආදි. මූලභවභිග්ගහණෙන පිට්ඨිභවභිග්ගං නිවත්තෙති. අස්සාති මනස්ස. එවං කිරියමයං විඤ්ඤාණං දට්ඨබ්බං. නානත්තත්ති හෙදො.

යථාරුචිප්පවත්තියා නිවාරණවසෙන බද්ධානං. නිබ්බිසෙවනභාවත්ති ලොලතාසඬ්ඛාතපරිප්පන්දස්ස අභාවං. නාකඬ්ඬතීති සවිසයෙ රූපාරම්මණෙ විත්තසන්තානං, තංසමඬ්ඬිගිනං වා පුග්ගලං නාකඬ්ඬතී. පුබ්බභාගවිපස්සනාව කථිකා ආයතනමුඛෙන “එවඤ්ඤි වො, හික්ඛවෙ, සික්ඛිතබ්බ”න්ති චුත්තත්තා.

ඡප්පාණකොපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. යවකලාපිසුත්තවණ්ණනා

248. යවපුඤ්ජො සුපරිපක්කයවසමුදායො. කාප්භත්ථාති දණ්ඩහත්ථා. පොථෙය්‍යුන්ති යථා යවසඬ්ඛාතං ධඤ්ඤං චණ්ටනො මුච්චති, එවං පොථෙය්‍යුං. යවෙ සාවෙත්ථාති යවසිසතො යවෙ පොථනෙන මොචෙත්ථා විචෙචෙත්ථා.

චතුමභාපථො විය ඡ ආයතනාති ආරම්මණදණ්ඩකෙහි හනනට්ඨානත්තා. යවකලාපි විය සත්තො තෙහි හඤ්ඤාමානත්තා. ඡ බ්‍යාභඬ්ඬිගියො විය සභාවතො ඡධාපි පච්චෙකං ඉට්ඨානිට්ඨමප්ඤ්ඤාත්තවසෙන අට්ඨාරස ආරම්මණාති යවකලාපට්ඨානියස්ස සත්තස්ස හනනතො. භවපත්ථනාය අපරාපරුප්පත්තිං සන්ධාය “භවපත්ථනා කිලෙසා”ති බහුවචනනිද්දෙසො. භවපත්ථනා ව තස්ස පච්චයභුතා කිලෙසා වාති භවපත්ථනාකිලෙසාති එවං වා එත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. යස්මා සත්තානං චට්ටදුක්ඛං නාම සබ්බමපි තං භවපත්ථනාමූලකං, තස්මා චුත්තං “එවං සත්තා”තිආදි. භවපත්ථනාකිලෙසාති ච භවපත්ථනාමූලකං කිලෙසං.

භුම්මන්ති සමීපත්ථෙ භුම්මං. තෙනාහ “සුධම්මාය ද්වාරෙ”ති. න කතන්ති දුක්ඛුප්පාදනං න කතං. නවගුප්පකරං වියාති නවගුප්භක්ඛසුකරං විය. විත්තෙනෙවාති යො බප්ඤ්ඤාති, තස්ස විත්තෙනෙව. තස්මාති යස්මා වෙපවිත්තිබන්ධනස්ස බන්ධනමුච්චනං විය, තස්මා “වෙපවිත්තිබන්ධන”න්ති චුත්තං. ඤාණමොක්ඛං බන්ධනන්ති ඤාණෙන මුච්චනං බන්ධනං.

මඤ්ඤමානෝති පරිකප්පිතතණ්හාවසෙන “එතං මම” ති, දිට්ඨිවසෙන “එසො මෙ අත්තා” ති, මානවසෙන “එසොහමස්මි” ති මඤ්ඤන්තො. ඛන්ධවිනිමුත්තස්ස මඤ්ඤමානවත්ථුනො අභාවා “ඛන්ධෙ මඤ්ඤන්තො” ති වුත්තං. එතන්ති “මාරස්සා” ති එතං සාම්චවනං. කිලෙසමාරෙන ඛද්ධොති කිලෙසමාරෙන තෙනෙව කිලෙසඛන්ධනෙන ඛද්ධො. මුත්තොති එත්ථාපි එසෙව නයො.

තණ්හාමඤ්ඤනාය සති දිට්ඨිමානමඤ්ඤනානං පසඩ්ගො එව නත්ථීති යථා “අස්මි” ති පදෙන දිට්ඨිමානමඤ්ඤනා වුත්තා භොන්ති, එවං තණ්හාමඤ්ඤිතාපීති වුත්තං “අස්මිති පදෙන තණ්හාමඤ්ඤිතං වුත්ත” න්ති. අයමහමස්මිති පදෙන දිට්ඨිමඤ්ඤිතන්ති එතරහි ලබ්හමානදිට්ඨිවත්ථුවසෙනෙව. හවිස්සන්ති අනාගතදිට්ඨිවත්ථුවපරිකප්පනවසෙනෙව දිට්ඨිමඤ්ඤිතං. යෙභුයොන හි අනාගතාලිඬගනා සස්සතදිට්ඨි. උච්ඡෙදවසෙන දිට්ඨිමඤ්ඤිතමෙවාති ආනෙත්වා සම්ඛන්ධො. රුපිතිආදීනි පදානි. සස්සතස්සෙවාති සස්සතගාහස්සෙව පහෙදදීපනානි. යස්මා මඤ්ඤිතං ආබාධවසෙන රොගො, අන්තොදොසවසෙන ගණ්ධො, අඬගතිකන්තවසෙන සල්ලං, තස්මා ඉමෙහි තණ්හාදීහි කිලෙසෙහි පාකට්ඨලනවසෙන ඉඤ්ජන්ති වෙව, අපාකට්ඨසඤ්චලනවසෙන එන්දන්ති ව. පපඤ්චිතං සංසාරෙ විරායනං දට්ඨබ්බං, ඛන්ධසන්තානස්ස වා විත්ථාරණං. පමත්තාකාරජපත්තා මුච්ඡනාකාරජපත්තා. තෙසන්ති තණ්හාදිට්ඨිකිලෙසානං. ආකාරදස්සනත්ථන්ති පවත්තිආකාරදස්සනත්ථං.

මානො නාම “සෙයොහමස්මි” තිආදිනා මජ්ජනාකාරජපවත්ති. තණ්හාය සම්පයුත්තමානවසෙනාති කස්මා වුත්තං? නනු සබ්බො මානො තණ්හාසම්පයුත්තො? සති හි බ්‍යභිවාරෙ විසෙසනං ඉච්ඡිතබ්බන්ති. සච්චමෙතං, තණ්හා පන අත්ථි මානස්ස පච්චයභුතා, අත්ථි මානස්ස අප්පච්චයභුතා, යතො මානො අනියතො වුච්චති. තථා හි පට්ඨානෙ “සංයොජනං ධම්මං පටිච්ච සංයොජනො ධම්මො උප්පජ්ජති හෙතුපච්චයා” ති එත්ථ සංයොජනාති සංයොජනෙහි යථාලාභං යොජෙත්වා දස්සිතයොජනාය “කාමරාගසංයොජනං පටිච්ච මානසංයොජනං අවිජ්ජාසංයොජන” න්ති වත්වා “කාමරාගසංයොජනං පටිච්ච අවිජ්ජාසංයොජන” න්ති, “මානසංයොජනං පටිච්ච භවරාගසංයොජනං අවිජ්ජාසංයොජන” න්ති ව වත්වා “භවරාගසංයොජනං පටිච්ච අවිජ්ජාසංයොජන” න්ති වුත්තං. එත්ථ ව කාමරාගභවරාගසංයොජනෙහි මානස්ස අනියතභාවො පකාසිතො. තත්ථ යා තණ්හා බලවතී, තං සන්ධාය ඉදං වුත්තං “තණ්හාය සම්පයුත්තමානවසෙනා” ති. බලවතණ්හාසම්පයුත්තො හි මානො සයම්පි බලවා හුත්වා අස්මිති සවිසෙසං මජ්ජනවසෙන පවත්තති.

දිට්ඨිවසෙනාති මානමූලකදිට්ඨිවසෙන. “සෙයොහමස්මි” තිආදිනා හි බහුලමානුපෙතස්ස පුග්ගලස්ස රූපාදීසු එකං උද්දිස්ස අයමහමස්මිති දිට්ඨියා උප්පන්නාය මානස්ස අප්පහීනත්තා මානොපි තත්ථ තත්ථෙව උප්පජ්ජති. ඉති මානමූලකං දිට්ඨිං සන්ධායාහ “අයමහමස්මිති දිට්ඨිවසෙන වුත්ත” න්ති. වොදකො පන ඉමමත්ථං අජානන්තො අනුපලබ්හමානමෙව සම්පයොගත්ථං ගහෙත්වා “නනු

වා”තිආදිනා වොදෙති. ඉතරො “ආම නත්ථි”ති තමත්ථං සම්පට්ඨිත්වා “මානස්ස පනා”තිආදිනා පරිහාරමාහ. තස්සත්ථො චුත්තො ඵව.

යවකලාපිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආසිවිසවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුත්ථො පණ්ණාසකො.

සළායතනසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. වෙදනාසංයුත්තං

1. සගාථාවග්ගො

1. සමාධිසුත්තවණ්ණනා

249. වෙදනා ව පජානාතීති සච්චාභිසම්බොධවසෙන චුච්චමානවෙදනානං පජානනං සාතිසයසමාධානපුබ්බකන්ති භගවතා “සමාහිතො”ති චුත්තන්ති ආහ “උපවාරෙන වා අප්පනාය වා සමාහිතො”ති. වෙදනාති තිස්සොපි වෙදනා. දුක්ඛසච්චවසෙනාති දුක්ඛසච්චභාවෙන, පරිජානනවසෙනාති අත්ථො. සම්භවන්ති සමුදයං තණ්හාවිජ්ජාකම්මඵස්සාදිප්පහෙදං උප්පත්තිකාරණං. තෙනාහ “සමුදයසච්චවසෙන පජානාතී”ති. යත්ථාති යංනිමිත්තං, යං ආගම්ම කාමතණ්හාවිජ්ජාදිනිරොධා වෙදනානිරොධො, තෙසං අයං නිරොධො. නිබ්බානං ආරබ්භ අරියමග්ගප්පවත්තියා හි නිබ්බානං වෙදනානිරොධොති චුත්තො. ඛයං ගමෙතීති ඛයගාමී, තං ඛයගාමීනං. ඡාතං චුච්චති තණ්හා කාමානං පාතුකාමතාවසෙන පවත්තනතො, අච්චන්තමෙව සමුච්ඡින්නත්තා නත්ථි ඵතස්මිං ඡාතන්ති නිච්ජාතො. තෙනාහ “නිත්තණ්හො”ති. සම්මසනවාරවෙදනාති සම්මසනුපවාරවෙදනා. ද්විහි පදෙහිති “සමාහිතො සම්පජානො”ති ඉමෙහි ද්විහි. “සතො”ති පන ඉදං සම්පජානපදස්සෙව උපබුහනන්ති අධිප්පායො. සෙසෙහි චතුහි චතුසච්චං කථිතං, ඉතරෙහි පන ද්විහි චතුසච්චවුජ්ඣානමෙව කථිතං. සබ්බසඬ්ඛාහිකොති සබ්බසභාවධම්මානං සඬ්ඛණ්හනකො. තෙනාහ “චතුහුමකධම්මපරිච්ඡෙදො චුත්තො”ති.

සමාධිසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සුඛසුත්තවණ්ණනා

250. දුක්ඛං න භොතීති අදුක්ඛං, සුඛං න භොතීති අසුඛං, ම-කාරො පදසන්ධිකරො. අදුක්ඛමසුඛන්ති වෙදයිතසද්දාපෙක්ඛාය නපුංසකනිද්දෙසො. සපරසන්තානගතෙ සන්ධාය අජ්ඣත්තබ්බිද්ධාගහණන්ති ආහ “අත්තනො ව

පරස්ස වා”ති. තෙන සබ්බමිපි වෙදයිතං ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. නස්සනසභාවන්ති ඉත්තරබණ්ණාය භඩ්ගතො උද්ධං අපස්සිතබ්බසභාවං. පලොකො හෙදො එතස්ස අත්ථිති පලොකිතං. තෙනාහ “භිජ්ජනසභාව”න්ති. ඤාණෙන චුසිත්වා චුසිත්වාති පුබ්බභාගෙ විපස්සනාඤාණෙන අනිච්චා පහඩ්ගුනොති ආරම්මණතො, උත්තරකාලං අසම්මොහතො මග්ගපරම්පරාය චුසිත්වා චුසිත්වා වයං පස්සන්තො. විරජ්ජතිති මග්ගවිරාගෙන විරජ්ජති. සම්මසනවාරවෙදනා කථිතා ආරද්ධවිපස්සකානං වසෙන දෙසනාති. ලොකියලොකුත්තරෙහි ඤාණෙහි යාථාවතො පරිජානනං පටිවිජ්ඣකං ඤාණචුසනං.

සුබසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පභානසුත්තවණ්ණනා

251. සබ්බමිපි අට්ඨසතපහෙදං තණ්හං ඡින්දි සමුච්ඡේදපභානවසෙන පජහි. තෙනාහ “සමුච්ඡින්දි”ති. යදග්ගෙන තණ්හා සබ්බසො සමුච්ඡින්තා, තදග්ගෙන සබ්බානිපි සඤ්ඤාපනානීති ආහ “දසවිධමිපි”තිආදි. සම්මාති සුට්ඨු. පභානඤ්ච නාම උපායෙන ඤායෙන පභානන්ති ආහ “හෙතුනා කාරණෙනා”ති. දස්සනාභිසමයාති අසම්මොහපටිවෙධා. අරහත්තමග්ගො හි උප්පජ්ජමානොව සභාවපටිච්ඡාදකං මොහං විද්ධංසෙන්තො එව පවත්ති, තෙන මානො යාථාවතො දිට්ඨො නාම හොති, අයමස්ස දස්සනාභිසමයො. යථා හි සුරියෙ උට්ඨිතෙ අත්ඨකාරො විද්ධංසියමානො විහතො, එවං අරහත්තමග්ගෙ උප්පජ්ජමානෙ සො සබ්බසො පහිනො එව හොති, න තස්මිං සන්තානෙ පතිට්ඨං ලහති, අයමස්ස පභානාභිසමයො. තෙන චුත්තං “අරහත්තමග්ගො හි”තිආදි. කිව්වවසෙනාති අසම්මොහපටිවෙධසඬ්ඛාතස්ස දස්සනකිව්වස්ස අනිජ්ඣාදනවසෙන.

යෙ ඉමෙ චත්තාරො අන්තාති සම්බන්ධො. මරියාදන්තොති මරියාදසඬ්ඛාතො අන්තො. එස නයො සෙසත්තයෙපි. තෙසුති චතුසු අන්තෙසු. අද්දං චතුත්ථකොට්ඨසඬ්ඛාතං සබ්බස්සෙව වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තං පරිච්ඡේදං අරහත්තමග්ගෙන මානස්ස දිට්ඨත්තා පහිනත්තා ව අකාසීති යොජනා. සමුස්සයො අත්තභාවො.

න රිඤ්චතීති න විවෙචෙති න විස්සජ්ජෙති. තෙනාහ “සම්පජ්ඤ්ඤං න ජහති”ති, සම්පජ්ඤ්ඤං න පරිච්චජතිති අත්ථො. සඬ්ඛයං නොපෙතීති ඉමස්ස “දිට්ඨධම්මෙ අනාසවො”ති ඉමස්ස වසෙන අත්ථං වදන්තො “රත්තො දුට්ඨො”ති අවොව සඋපාදිසෙසනිබ්බානවසෙන. සඬ්ඛයං නොපෙතීති වා දිට්ඨෙ-ධම්මෙ අනාසවො ධම්මට්ඨො වෙදගු කායස්ස හෙදා මනුස්සො දෙවොති වා පඤ්ඤත්ති. න උපෙතීති අනුපාදිසෙසනිබ්බානවසෙනපි අත්ථො චත්තබ්බො. එත්ථ ව සුඛාදීසු වෙදනාසු යථාක්කමං රාගානුසයාදයො කථිතාති ආහ – “ඉමස්මිං සුත්තෙ ආරම්මණානුසයො කථිතො”ති. යො හි රාගාදි පච්චයසමවායෙ අතිඉට්ඨාදීසු

උප්පජ්ජනාරහො මග්ගෙන අප්පභීනො, සො “රාගානුසයො” තිආදිනා චුත්තො,
අප්පභීනත්ථො සො මග්ගෙන පහාතඛිබ්බො, න පරියුට්ඨානාභිභවත්ථොති.

පහාතසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පාතාලසුත්තවණ්ණනා

252. යත්ථ පතිට්ඨා නත්ථි එකන්තිකාති එකන්තිකස්ස මහතො පාතස්ස
අලන්ති අයමෙත්ථ අත්ථො අධිප්පෙතොති ආහ “නත්ථි එත්ථ පතිට්ඨා”ති.
අසම්භූතත්ථන්ති න සම්භූතත්ථං, මුසාති අත්ථො. සොති අස්සුතවා පුටුප්පනො. යං
තං උදකං පතතිති යොජනා. යස්මා සමුද්දපිට්ඨෙ අන්තරන්තරා වෙරම්භවාතසදිසො
මහාවාතො උට්ඨන්තිවා මහාසමුද්දෙ උදකං උග්ගච්ඡාපෙති, තං කදාවි
චක්කවාළාහිමුඛං, කදාවි සිනෙරුපාදාහිමුඛං ගන්ත්වා තං පතිහනති, තස්මා චුත්තං
“බලවාමුඛං මහාසමුද්දස්සා”තිආදි. වෙගෙන පක්ඛන්දිත්ථාති මහතා වාතවෙගෙන
සමුද්ධතං තෙනෙව වෙගෙන පක්ඛන්දන්තඤ්ච හුත්වා. මහානරකපපාතො වියාති
යොජනායාමචිත්ථාරගම්භීරසොඛිහපපාතො විය හොති. තථාරූපානන්ති තත්ථ
චසිතුං සමත්ථානං. අසන්තන්ති අභූතං. අත්ථවසෙන හි වාවා අභූතං නාම.

න පතිට්ඨාසීති පතිට්ඨං න ලහි. අනිබද්ධන්ති අනිබන්ධනත්ථං යංකිඤ්චි.
දුබ්බලඤ්ඤාණොති ඤාණබලරහිතො. “අස්සුතවා පුටුප්පනො”ති වත්ථා “සුතවා
අරියසාවකො”ති චුත්තත්තා “සොතාපන්තො ධුර”න්ති චුත්තං. ඉතරෙසු
අරියසාවකෙසු චත්තඛිබ්බෙව නත්ථි. තෙසඤ්ඤි වෙදනා සුපරිඤ්ඤාතා.
බලවච්ඡස්සකො...පෙ.... යොගාවචරොපි වට්ටති මත්තසො වෙදනානං
පරිඤ්ඤාතත්තා.

පාතාලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. දට්ඨබ්බසුත්තවණ්ණනා

253. විපරිණාමනවසෙන දුක්ඛතො දට්ඨබ්බාති කිඤ්චාපි සුඛා, පරිණාමදුක්ඛතා
පන සුඛවෙදනාය එකන්තිකාති. විනිවිජ්ඣනට්ඨෙතාති පිළනවසෙන අත්තභාවස්ස
විජ්ඣනට්ඨෙන. හුත්ථාති පච්චයසමාගමෙන උප්පජ්ජිත්ථා. තෙන
පාකභාවපුබ්බකො අත්තලාහො චුත්තො. අභාවාකාරෙතාති හඬගුපගමනාකාරෙන.
තෙන විද්ධංසභාවො චුත්තො. උභයෙන උදයබ්බයපරිච්ඡින්නතාය සිඛප්පත්තං
අනිච්චතං දස්සෙති. ස්වායං හුත්ථා අභාවාකාරො ඉතරාසුපි වෙදනාසු ලබ්භතෙව,
අධිකො ච පන ද්විත්තං දුක්ඛසභාවො. දුක්ඛතාවසෙන පුරිමානං වෙදනානං
දට්ඨබ්බතාය දස්සිතත්තා පච්ඡිමාය වෙදනාය එවං දට්ඨබ්බතා දස්සිතා. අද්දාති
ඤාණගතියා සච්ඡිකත්ථා අදක්ඛි. ඤාණගමනඤ්ඤෙතං, යදිදං දුක්ඛතො දස්සනං.
සන්තසභාවං සුඛදුක්ඛතො උපසන්තරූපත්තා.

දට්ඨබ්බසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සල්ලසුත්තවණ්ණනා

254. ද්විසු ජනෙසුති සුතවන්තඅස්සුතවන්තෙසු ද්විසු ජනෙසු. අනුගතවෙධන්ති පුබ්බෙ පවත්තවෙධස්ස අනුගතවෙධං. බලවතරා දිගුණා විය හුත්වා දළ්භතරපවත්තියා. එවමෙවාති යථා විද්ධස්ස පුරිසස්ස අනුවෙධනා බලවතරා, එවමෙව. සමාධිමග්ගඵලානි නිස්සරණං වික්ඛම්භනසමුවිජෙදපට්ඨපස්සද්ධිවසෙන. සමාධිසීසෙන හෙත්ථ ඤානඤ්ච ගහිතං. සො න ඡානාති අනධිගතත්තා. නිස්සරණන්ති ඡානාති අනිස්සරණමෙව. තාසං සමධිගතානං සුබදුක්ඛවෙදනානං. න විජ්ජසුත්තො අප්පහීනකිලෙසත්තා. සඬබ්බතධම්මස්සාති සඬබ්බාය පඤ්ඤාය පරිඤ්ඤාතවතුක්ඛන්ධස්ස. තෙනාහ “තුලිතධම්මස්සා”ති. ඉමස්මිම්පි සුත්තෙ පුරිමසුත්තෙ විය ආරම්මණානුසයොව කට්ඨො, සො පන තත්ථ චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. අනුරොධවිරොධපහානස්ස චුත්තත්තා බ්ණාසවො ධුරං. අනාගාමීපි වට්ඨති, තස්ස විරොධප්පහානං ලබ්භති.

සල්ලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. පයමගෙලඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා

255. සද්දහිත්වා ගිලානෙ උපට්ඨාතබ්බෙ මඤ්ඤිස්සන්තිති යොජනා. තත්ථාති තස්මිං යානෙ. කම්මට්ඨානානුයොගො සප්පායො යෙසං තෙ කම්මට්ඨානසප්පායා, සතිපට්ඨානරතාති අත්ථො. අනිච්චතං අනුපස්සන්තොති කායං පටිච්ච උප්පන්නාය වෙදනාය ව අනිච්චතං අනුපස්සන්තො. වයං අනුපස්සන්තොතිආදීසුපි එසෙව නයො. වයන්ති පන තාය එව බයසඬබ්බාතං. විරාගන්ති විරජ්ජනං. පටිනිස්සග්ගන්ති පටිච්චාගපටිනිස්සග්ගං, පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගම්පි වා.

ආගමනීයපටිපදාති අරියමග්ගස්ස ආගමනට්ඨානියා පුබ්බභාගපටිපදා. පුබ්බභාගායෙව න ලොකුත්තරා. සම්පජ්ඤ්ඤං පුබ්බභාගියමෙව. තිස්සො අනුපස්සනා පුබ්බභාගායෙව විපස්සනාපරියාපන්නත්තා. මිස්සකාති ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා. භාවනාකාලො දස්සිතො “නිරොධානුපස්සිතො විහරතො, පටිනිස්සග්ගානුපස්සිතො විහරතො රාගානුසයො පහීයති”ති චුත්තත්තා.

පයමගෙලඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8-9. දුතියගෙලඤ්ඤසුත්තාදිවණ්ණනා

256-257. එස්සං පටිච්චාති එත්ථ එස්සසීසෙන එස්සායතනානං ගහණං. න හි එස්සායතනෙහි විනා එස්සස්ස සම්භවො. තෙනාහ “කායොව හි එත්ථ එස්සොති චුත්තො”ති, එස්සසීසෙන චුත්තොති අධිප්පායො. නවමං උත්තානමෙව හෙට්ඨා චුත්තනයත්තා.

දුතියගෙලඤ්ඤසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. එස්සමුලකසුත්තවණ්ණනා

258. සුඛවෙදනාය භිතං සුඛවෙදනියං. සො පනෙස භිතභාවො පච්චයභාවෙනාති ආහ “සුඛවෙදනාය පච්චයභූත”න්ති. ඉමස්මිම්පි සුත්තද්වයෙනි ඉමස්මිං නවමෙ දසමෙ ච සුත්තෙපි. සම්මසනචාරවෙදනාති සම්මසනියවෙදනා එව කථිතා, න ලොකුත්තරාති අධිප්පායො.

එස්සමුලකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සගාථාවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. රහොගතවග්ගො

1. රහොගතසුත්තවණ්ණනා

259. යංකිඤ්චි වෙදයිතන්ති “සුඛං දුක්ඛං අදුක්ඛමසුඛං”න්ති චුත්තං වෙදයිතං දුක්ඛස්මිං අන්තොගධං, දුක්ඛන්ති චත්තබ්බතං ලහති පරියායෙනාති අත්ථො. තෙනාහ “තං සබ්බං දුක්ඛන්ති අත්ථො”ති. යා එසාතිආදීසු යො සඬ්ඛාරානං අනිච්චතාසඬ්ඛාතො හුත්වා අභාවාකාරො, යා ඛයසභාවතා විනස්සනසභාවතා ජරාය මරණෙන චාති ද්විධා විපරිණාමනසභාවතා, එතං සන්ධාය උද්දිස්ස සබ්බං වෙදයිතං දුක්ඛන්ති මයා චුත්තන්ති අයං සඬ්ඛෙපත්ථො. සාති සඬ්ඛාරානං අනිච්චතා. වෙදනානම්පි අනිච්චතා එව සඬ්ඛාරසභාවත්තා. තාසං අනිච්චතා ච නාම මරණං භඩ්ගොති කත්වා තතො උත්තරි දුක්ඛං නාම නත්ථිති සබ්බා වෙදනා “දුක්ඛා”ති චුත්තා, යථා “යදනිච්චං තං දුක්ඛං”න්ති ච, “පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛා”ති ච චුත්තං. ඉදං සුත්තපදං. චත්තාරො ආරුප්පාති චතස්සො අරුපසමාපත්තියො. එත්ථාති ච එතස්මිං පටිප්පස්සද්ධිවාරො.

රහොගතසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අගාරසුත්තවණ්ණනා

262. පුරත්ථිමාති විහත්තිලොපෙන නිද්දෙසො, නිස්සක්කෙ චා එතං පච්චත්තවචනං. පයමජ්ඣානාදිවසෙනාති පයමදුනියජ්ඣානවසෙන. අනුස්සතිවසෙනාති නිදස්සනමත්තං අඤ්ඤස්සපි උපචාරජ්ඣානග්ගහිතස්ස සචිතක්කචාරස්ස නිරාමිසස්ස සුඛස්ස ලබ්භනතො. තස්සපි චා පයමජ්ඣානාදීති එත්ථ ආදි-සද්දෙන සඬ්ගහො දට්ඨබ්බො. කාමහෙතු දුක්ඛජ්ජත්තානං දුක්ඛවෙදනා කාමාමිසෙන සාමිසා වෙදනා. අනුත්තරවිමොක්ඛා නාම අරහත්තඵලං. “කුදාස්සු නාමාහං තදායතනං උපසම්පජ්ජ විහරිස්සාමි”ති එවං පිභං උපට්ඨාපයතො තස්මිං අනිජ්ඣමානෙ පිභජ්ජවචයා උජ්ජන්තදොමනස්සවෙදනා. තෙක්ඛම්මනිස්සිතා උපෙක්ඛාවෙදනා නිරාමිසා අදුක්ඛමසුඛා නාම. සවිසෙසං පන දස්සෙතුං “චතුත්ථජ්ඣානවසෙන උජ්ජන්තා අදුක්ඛමසුඛවෙදනා”ති චුත්තං.

අගාරසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5-8. පයමආනන්දසුත්තාදිවණ්ණනා

263-266. හෙට්ඨා කථිතනායානෙව, වෙනෙයාප්ඤ්ඤාසයනො පන තෙසං දෙසනාති දට්ඨබ්බං. එත්ථාති එතෙසු චතුසු සුත්තෙසු. පුරිමාති ද්වෙ “පයමං ඤානං සමාපන්නස්ස වාචා පටිප්පස්සද්ධා හොති” තිආදිනා නයෙන යාව ඛිණාසවස්ස කිලෙසපටිප්පස්සද්ධි, තාව දෙසනාය පවත්තත්තා “පරිපුණ්ණපස්සද්ධිකාති” ති වුත්තාති. තාව පරිපුරං කත්වා අදෙසිතත්තා “පච්ඡිමාති උපඨ්ඨපස්සද්ධිකාති, දෙසනායා” තිආදි වුත්තං.

පයමආනන්දසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9-10. පඤ්චකඨගසුත්තාදිවණ්ණනා

267-268. දණ්ඩමුග්ගරං අග්ගසොණ්ඩමුග්ගරං. කාලසුත්තපක්ඛිපනං කාලසුත්තනාලි. වාසිආදීති පඤ්ච අඨගාති අස්සාති පඤ්චකඨගො. වත්ථුච්ඡ්ඡාය වුත්තවිධිනා කත්තබ්බනිස්සයාති යපෙතීති උපති. පණ්ඩිතඋදායිත්ථෙරො, න ලාභදායිත්ථෙරො. ද්වෙපානන්දාති අට්ඨකථාය පද්දධාරො කතො – “ද්වෙපි මයා ආනන්දා” ති පන පාලියං. පසාදකායසන්නිස්සිතා කායිකා, වෙනොසන්නිස්සිතා චෙතසිකා. ආධිපච්චට්ඨෙත සුඛමෙව ඉන්ද්‍රියන්ති සුඛින්ද්‍රියං. උපච්චාරවසෙනාති රූපාදීති උපෙච්ච විවරණවසෙන. අතීතෙ ආරම්භණෙ. පච්චුප්පන්නෙති අද්ධාපච්චුප්පන්නෙ. එවං අට්ඨාධිකං සතං අට්ඨසතං.

පාටියෙක්කො අනුසන්ධිති පුච්ඡානුසන්ධිආදීහි විසුං තෙහි අසම්මිස්සො එකො අනුසන්ධි. එකාපි වෙදනා කථිතා “තත්‍ර, හික්ඛවෙ, සුතවා අරියසාවකො” ති ආහරිත්වා “එස්සපච්චයා වෙදනා” ති. යස්මා භගවා චතුත්ථස්සානුපෙක්ඛාවෙදනං වත්වා – “අත්ථානන්ද, එතස්මා සුඛා අඤ්ඤං සුඛ” තිආදිං වදන්තො උපතිනො වාදං උපත්ථම්භෙති නාම. තෙන හි උපෙක්ඛාවෙදනා “සුඛ” තිතෙව වුත්තා සන්නසභාවත්තා. අභික්කන්තතරන්ති අතිවිය කන්තතරං මනොරමතරං. තෙනාහ “සුන්දරතර” ති. පණ්ණිතතරන්ති පධානභාවං නීතතාය උලාරතරං. තෙනාහ “අතප්පකතර” ති. සුඛන්ති වුත්තා පටිපක්ඛස්ස සුට්ඨු බාදනෙන, සුකරං ඔකාසදානමස්සාති වා. නිරොධො සුඛං නාම සබ්බසො උදයබ්බයාභාවතො. තෙනාහ “නිද්දුක්ඛභාවසඬ්ඛාතෙන සුඛට්ඨෙතා” ති.

සුඛස්මිංයෙවාති සුඛමිච්චෙව පඤ්ඤපෙති. නිරොධසමාපත්තිං සීසං කත්වාති නිරොධසමාපත්තිදෙසනාය සීසං උත්තමං කත්වා. දෙසනාය උද්දෙසාධිමුත්තෙ උට්ඨාපෙත්වා විත්ථාරිතත්තා “නෙයාපුග්ගලස්ස වසෙතා” ති වුත්තං. දසමං අනන්තරසුත්තෙ වුත්තනායත්තා උත්තානත්ථමෙව.

පඤ්චකඨගසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රහොගතවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. අට්ඨසතපරියායවග්ගො

1. සීවකසුත්තවණ්ණනා

269. චූළා පන අස්ස මහති අත්ථි සව්සෙසා, තස්මා “මොළියසීවකො”ති වුවිති. ඡන්තපරිබ්බාජකොති කම්බලාදිනා කොපිනපට්ඨිජාදකපරිබ්බාජකො. පිත්තපච්චයානීති පිත්තහෙතුකානි. “තිස්සො වෙදනා”ති වත්වා තාසං සම්භවං දස්සෙතුං “කට්”න්තිආදි වුත්තං. කුසලවෙදනා උප්පජ්ජති පිත්තපච්චයා. පිත්තහෙසජ්ජං කරිස්සාමීති හෙසජ්ජසම්භරණත්ථඤ්චෙව තදත්ථං ආමිසකිඤ්ජක්ඛසම්භරණත්ථඤ්ච පාණං හනතීති යොජනා. මජ්ඣන්තො හෙසජ්ජකරණෙ උදාසීනො.

තස්මාති යස්මා පිත්තාදිපච්චයහෙතුකන්ති අත්තනො ව ලොකස්ස ව පච්චක්ඛං අතිධාවන්ති යෙ සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා, තස්මා තෙසං මිච්ඡා. පිත්තාදීනං තිණ්ණමිපි සමොධානසන්නිපාතෙ ජාතානි සන්නිපාතිකානි. පුරිමඋතුනො විසදිසො උතුට්පරිණාමොති ආහ “විසභාගඋතුනො ජාතානී”ති. අනුදකො ථද්ධලුබ්භුමිවිභාගො ජඩ්ගලදෙසො, වුත්තවිපරියායෙන අනුපදෙසො වෙදිතබ්බො. මලයං හිමසීතබ්බුලො, ඉතරො උණ්භබ්බුලො.

අත්තනො පකතිවරියානං විසමං කායස්ස පරිහරණවසෙන, ජාතානි පන අසය්හසහනඅදෙසඅකාලවරණාදිනා වෙදිතබ්බානීති ආහ “මහාභාරවහනා”තිආදි. පරස්ස උපක්කමනො නිබ්බත්තානි ඔපක්කමිකානීති ආහ – “අයං වොරො වා”තිආදි. කෙවලන්ති බාහිරපච්චයං අනපෙක්ඛිත්වා කෙවලං තෙනෙව. තෙනාහ “කම්මවිපාකතොව ජාතානී”ති. සක්කා පටිබාහිතුං පතීකාරෙන. ලොකවොහාරො නාම කථිතො පිත්තසමුට්ඨානාදිසමඤ්ඤාය ලොකසිද්ධත්තා. කාමං සරිරසන්නිස්සිතා වෙදනා කම්මනිබ්බත්තාව, තස්සා පන පච්චුප්පන්නපච්චයවසෙන එවමයං ලොකවොහාරොති වුත්තඤ්චෙව ගහෙත්වා පරවාදපටිසෙධො කතොති දට්ඨබ්බං.

සීවකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2-10. අට්ඨසතසුත්තාදිවණ්ණනා

270-278. වෙදනානං අට්ඨාධිකං සතං, තස්ස අට්ඨසතස්ස තබ්භාවස්ස පරියායො කාරණං එත්ථ අත්ථිති අට්ඨසතපරියායො, සුත්තං. තෙනාහ “අට්ඨසතස්ස කාරණභූත”න්ති. ධම්මකාරණන්ති පරියත්තිධම්මභූතං කාරණං. කායිකාති පඤ්චද්වාරකායිකා. තෙනාහ “කාමාවචරෙයෙව ලබ්භන්ති”ති, කාමභූමිකාති අත්ථො. අරුපාවචරෙ නත්ථි, තිභූමිකාති අත්ථො. තෙනාහ – “අරුපෙ තිකචතුක්කජ්ඣානං උප්පජ්ජති, තඤ්ච බො ලොකුත්තරං, න ලොකිය”න්ති. ඉතරා

උපෙක්ඛාවෙදනා. උපවිවරන්ති උපෙව්ව පජ්ජන්තිති අත්ථො. තංසම්පයුත්තානන්ති විවාරසම්පයුත්තානං.

පටිලාභතොති පටිලද්ධභාවතො. සමනුපස්සතොති පව්වචෙක්ඛතො පස්සතො. අතීතං ඛණත්තයාතික්කමෙන අතික්කන්තං, නිරුද්ධජ්ජත්තියා නිරුද්ධං, පකතිවිජ්ඣනෙන විපරිණතං. සමනුස්සරතොති චිත්තයතො. ගෙහස්සිතන්ති කාමගුණනිස්සිතං. කාමගුණා හි ඉධ ගෙහනිස්සිතධම්මෙන ගෙහපරියායෙන වුත්තා.

විපරිණාමවිරාගනිරොධන්ති විපරිණාමනං විරජ්ජනලක්ඛණං නිරුජ්ඣනඤ්ච විදිත්වා. පුබ්බෙති අතීතෙ. එතරහීති ඉදානි චත්තමානා. සම්මජ්ජඤ්ඤාය පස්සතොති විපස්සනාපඤ්ඤාය වෙව මග්ගපඤ්ඤාය ව යාථාවතො පස්සතො. උස්සුක්කාපෙතුන්ති විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා මග්ගපට්ඨෙධං පාපෙතුං. නිබ්බානං උද්දිස්ස පවත්තිත්තතා නෙක්ඛම්මස්සිතසොමනස්සානි නාම. ලොකාමිසපට්ඨංයුත්තානන්ති කාමගුණනිස්සිතානං. තදායතනන්ති තං ආයතනං තං කාරණං අරහත්තං. අනුත්තරෙසු විමොක්ඛෙසුති අරියඵලධම්මෙසු. පිහන්ති අධිගම්ච්ඡං.

උපෙක්ඛාති සොමනස්සරහිතඅඤ්ඤාණුපෙක්ඛා. බාලායොගතො බාලස්ස, තතො එව මුල්භස්ස පුටුජ්ජනස්ස. කිලෙසොධීතං මග්ගොධීහි අජිත්තතා අනොධිජිතස්ස. සත්තමභවාදිතො උද්ධං පවත්තනවිපාකස්ස අජිත්තතා අවිපාකජිතස්ස. අනෙකාදීනවෙ වට්ටෙ ආදීනවස්ස අජානනෙන අනාදීනවදස්සාවිතො. පට්ඨපත්තිපට්ඨෙධබාහුසව්වාභාවෙන අස්සුතවතො පුටුජ්ජනස්ස. රූපං සා නාතිවත්තති න අතික්කමති ඤාණසම්පයුත්තාභාවතො. සබ්බසඬ්ඛාභකොති සබ්බධම්මෙ සඬ්ඛණ්භනකො. තතියාදීනි යාව දසමා හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා උත්තානත්ථානෙව.

අට්ඨසතසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. නිරාමිසසුත්තවණ්ණනා

279. ආරම්මණතො සම්පයොගතො ව කිලෙසාමිසෙන සාමිසා. නිරාමිසායාති නිස්සක්කවචනං. නිරාමිසතරාවාති එකංසවචනං තස්සා තථා නිස්සමෙතබ්බතාය. සා හි පීති සබ්බසො සන්තකිලෙසාමිසෙ සන්තානෙ පවත්තියා අව්චන්තසභාවධම්මාරම්මණවිසයතාය සයම්පි සාතිසයං සන්තසභාවාකාරෙන පවත්තියා නිරාමිසායපි නිරාමිසතරා වුත්තා. තෙනාහ “නනු වා”තිආදි. ඉදානි තමත්ථං උපමාය සාධෙතුං “යථා හී”තිආදිමාහ. අජ්ජපට්ඨාරිකන්ති පටිහරණරහිතං අජ්ජපට්ඨාරං, කෙනවි අනාවටන්ති අත්ථො. සෙසවාරෙසුති සුඛවාරඋපෙක්ඛාවාරෙසු.

විමොක්ඛවාරො පන න අතිදිට්ඨො ඉතරෙහි විසදිසත්තා. තෙනාහ “විමොක්ඛවාරෙ පනා”තිආදි. රූපපට්ඨංයුත්තොති භාවිතරූපපට්ඨංයුත්තො. සාමිසො නාම යස්මා සාමිසරූපපට්ඨෙධවුත්ති වෙව සාමිසරූපපට්ඨාගඤ්ච, තස්මා

“රූපාමිස” න්ති වුච්චති, තෙන රූපාමිසෙන සාමිසො නාම. අරූපාමිසස්ස අභාවතො අරූපපටිසංයුත්තො විමොක්ඛො නිරාමිසො නාම.

නිරාමිසසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අට්ඨසතපරියායවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වෙදනාසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. මාතුගාමසංයුත්තං

1. පඨමපෙය්‍යාලවග්ගො

1-2. මාතුගාමසුත්තාදිවණ්ණනා

280-281. අගුණඬගෙහීති අගුණකොට්ඨාසෙහි. රූපයනීති රූපං, සරීරරූපං. සරීරරූපං පාසංසං එතස්ස අත්ථිති රූපවා, තප්පටික්ඛෙපෙන න ව රූපවා, සම්පන්නරූපො න හොතීති අත්ථො. ඤාතිකුලතො අඤ්ඤතො වා ආගතාය හොගසම්පදාය අභාවෙන න හොගසම්පන්නො. දුස්සිලොති නිස්සිලො. නිස්සිලතාය එව වස්සා පුබ්බුට්ඨායිතාදිආචාරාභාවො වුත්තො. ආලසියොති ආලසියතාය යුත්තො. පජඤ්චස්ස න ලහතීති පජාභාවසීසෙන තස්සා පරිවාරභානි වුත්තා. පරිවත්තෙතඛිබන්ති පුරිසවසෙන පරිවත්තෙතඛිබං.

මාතුගාමසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. ආවෙණිකදුක්ඛසුත්තවණ්ණනා

282. ආවෙණිකඛිබතො මරියාදාය විසුං අසාධාරණතො පස්සිතඛිබතො ආවෙණිකානි. පටිපච්චෙකෙ පුග්ගලෙ නියුත්තානීති පාටිපුග්ගලිකානි. පරිවාරිකභාවන්ති උපට්ඨායිකභාවං.

ආවෙණිකදුක්ඛසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. තිහිධම්මෙහිසුත්තාදිවණ්ණනා

283-303. මච්ඡෙරමලපරියුට්ඨිතෙනාති මච්ඡරියමලෙන අභිභූතෙන. තෙනාති කස්සචි කිඤ්චි අදානෙන ව. එතං “මච්ඡෙරමලපරියුට්ඨිතෙනා” තිආදි වුත්තං. විලොකෙන්නො විවරති ඉස්සාපකතචිත්තතාය. පඤ්චමාදීනි යාව එකාදසමා උත්තානත්ථානෙව.

තිහිධම්මෙහිසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. බලවග්ගො

1. විසාරදසුත්තවග්ගො

304. රූපසම්පත්ති රූපබලං තංසමඛගිනො උපත්ථම්භකභාවතො. එස නයො සෙසෙසුපි. බලානි හි සත්තානං වුඩ්ඪියා උපත්ථම්භකපච්චයො හොති, යථා තං ආභාරො. තෙනාහ – “ඉමානි” තිආදි.

විසාරදසුත්තවග්ගො නිට්ඨිතා.

2-10. පසස්භසුත්තාදිවග්ගො

305-313. අභිභවිත්වා සබ්බං අන්තොජනං සාමිකඤ්ච. නාසෙන්තිති නාසනං අදස්සනං නෙන්ති නිහරන්තිති අත්ථො.

පසස්භසුත්තාදිවග්ගො නිට්ඨිතා.

මාතුගාමසංයුත්තවග්ගො නිට්ඨිතා.

4. ජම්බුබාදකසංයුත්තං

1. නිබ්බානපඤ්ඤසුත්තවග්ගො

314. නිබ්බානං ආගම්මානි එත්ථ ආගම්මානි සබ්බසඬ්ඛාරෙහි නිබ්බින්නස්ස විසඬ්ඛාරන්නස්ස ගොත්‍රභූතා විච්චිතමානසස්ස මග්ගෙන සච්ඡිකරණෙනාති අත්ථො. සච්ඡිකරියමානඤ්ඤි තං අධිගන්ත්වා ආරම්මණපච්චයභූතඤ්ච පටිච්ච අධිපතිපච්චයභූතෙ ච තස්මිං පරමස්සාසභාවෙන විමුත්තසඬ්ඛාරස්ස පරමගතිභාවෙන ච පතිට්ඨානභූතෙ පතිට්ඨාය බයසඬ්ඛාතො මග්ගො රාගාදිකෙ බෙපෙතීති තංසච්ඡිකරණාභාවෙ රාගාදීනං අනුප්පත්තිනිරොධගමනාභාවතො “නිබ්බානං ආගම්ම රාගො ඛියතී” ති වුත්තං.

ඉමිනාව සුත්තෙනාති ඉමිනාව ජම්බුබාදකසුත්තෙන. කිලෙසක්ඛයමත්තං නිබ්බානන්ති වදෙය්‍ය “රාගක්ඛයො” තිආදිනා සුත්තෙ ආගතත්තා. “කිලෙසක්ඛයමත්ත” න්ති අවිසෙසෙන වුත්තත්තා ආහ “කස්සා” තිආදි. අද්ධා අත්තනොති වක්ඛති “පරස්ස කිලෙසක්ඛයෙන පරස්ස නිබ්බානසම්පත්ති න යුත්තා” ති. නිබ්බානාරම්මණකරණෙන ගොත්‍රභුක්ඛණෙ කිලෙසක්ඛයප්පත්තිතා ච ආපන්නාති ආහ – “කිං පන තෙසු අබ්ණෙසුයෙවා” තිආදි. නනු ආරම්මණකරණමත්තෙන කිලෙසක්ඛයො අනුප්පත්තොති න සක්කා වත්තුං. විත්තඤ්ඤි අතීතානාගතාදිසබ්බං ආලම්බනං කරොති, න නිප්ඵන්නමෙවාති. ගොත්‍රභූපි මග්ගෙන යා කිලෙසානං අනුප්පත්තිධම්මතා කාතබ්බා, තං ආරබ්භ පවත්තිස්සතීති? න, අප්පත්තනිබ්බානස්ස නිබ්බානාරම්මණඤ්ඤාභාවතො. න හි

අඤ්ඤා ධම්මා විය නිබ්බානං, තං පන අතිගම්භීරත්තා අප්පත්තෙන ආලම්බිතුං න සක්කා, තස්මා තෙන ගොත්‍රභූතා පත්තබ්බෙන තිකාලිකසභාවාතික්කන්තගම්භීරභාවෙන භවිතබ්බං, කිලෙසක්ඛයමත්තතං වා ඉච්ඡතො ගොත්‍රභූතො පුරෙතරං නිප්පන්නෙන කිලෙසක්ඛයෙන භවිතබ්බං. අප්පත්තකිලෙසක්ඛයාරම්මණකරණෙ හි සති ගොත්‍රභූතො පුරෙතරචිත්තානිපි ආලම්බෙය්‍යන්ති.

තස්මාතිආදි චුත්තස්සෙව අත්ථස්ස නිගමනං. තං පනෙතං නිබ්බානං. රූපිනො ධම්මා අරූපිනො ධම්මාතිආදීසුති ආදිසද්දෙන ලොකුත්තරඅනාසවාදීනං සඬගභො දට්ඨබ්බො. අරූපධම්මාදිභාවග්ගහණෙන වස්ස පරිනිප්පන්නතා දීපිතා. තෙනාහ “න කිලෙසක්ඛයමත්තමෙවා”ති. කිලෙසක්ඛයමත්තතාය හි සති නිබ්බානස්ස බහුතා ආපජ්ජති “යත්තකා කිලෙසා බියන්ති, තත්තකානි නිබ්බානානී”ති. අභාවස්සභාවතො ගම්භීරාදිභාවො අසඬබතාදිභාවො ව න සියා, චුත්තො ව සො නිබ්බානස්ස, තස්මාස්ස පච්චෙතබ්බො පරිනිප්පන්නභාවො. යස්මා ව සම්මුතිසච්චාරම්මණං සඬබ්බධම්මාරම්මණං වා සමුච්ඡෙදවසෙන කිලෙසෙ පජ්ඣිතුං න සක්කොති, යතො මහග්ගඤ්ඤාණං විපස්සනාඤ්ඤාණං වා කිලෙසවික්ඛම්භනවසෙන තදඬගවසෙන වා පජ්ඣති, තස්මා අරියමග්ගඤ්ඤාණස්ස සම්මුතිසච්චසඬබ්බධම්මාරම්මණෙන විපරිතසභාවෙන ආරම්මණෙන භවිතබ්බං. තථා හි තං සමුච්ඡෙදවසෙන කිලෙසෙ පජ්ඣිති ඵලං පරිනිප්පන්නාසඬබ්බසභාවං නිබ්බානන්ති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බන්ති.

නිබ්බානපඤ්ඤාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3-15. ධම්මවාදිපඤ්ඤාසුත්තවාදිවණ්ණනා

316-328. පභාය ගතත්තාති අරියමග්ගෙන ජහිත්වා ඤාණගමනෙන ගතත්තා. සුට්ඨු ගතාති සම්මා ගතා පටිපන්නාති සුගතා. පරිජානනත්ථන්ති තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිජානනත්ථං. දුක්ඛසඬබ්බාතොති “දුක්ඛ”න්ති සඬබ්බාතබ්බො විදිතබ්බො ව දුක්ඛසභාවො ධම්මො දුක්ඛදුක්ඛතා. යස්මා දුක්ඛවෙදනාවිනිමුත්තසඬබ්බධම්මෙ සුඛවෙදනාය ව යථා ඉධ සඬබ්බාරදුක්ඛතා විපරිණාමදුක්ඛතාති දුක්ඛපරියායො නිරුප්පතෙව, තස්මා දුක්ඛසභාවො ධම්මො ඵකෙන දුක්ඛසද්දෙන විසෙසෙත්වා චුත්තො “දුක්ඛදුක්ඛතා”ති. සෙසපද්දවයෙති සඬබ්බාරදුක්ඛතා විපරිණාමදුක්ඛතාති ඵතස්මිං පද්දවයෙ. සඬබ්බාරභාවෙන දුක්ඛසභාවො සඬබ්බාරදුක්ඛතා. සුඛස්ස විපරිණාමනෙන දුක්ඛසභාවො විපරිණාමදුක්ඛතා.

ධම්මවාදිපඤ්ඤාසුත්තවාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

16. දුක්කරපඤ්ඤාසුත්තවණ්ණනා

329. පබ්බජ්ජායාති පබ්බජිතපටිපත්තියං. ධම්මානුධම්මජ්ජපටිපත්තො භික්ඛුනි ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජමානො භික්ඛු. පාතන්ති පාතො. නචිරස්සන්ති බිජ්ජමෙව. තෙනාහ “ලහුයෙවා”ති.

දුක්කරපඤ්ඤාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ජම්බුබාදකසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සාමණ්ඩකසංයුත්තවණ්ණනා

330-331. ඉමිනාව නයෙනාති යො ජම්බුබාදකසංයුත්තෙ අත්ථනායො, ඉමිනාව නයෙන. ඉමිනා හි ද්වෙ සංයුත්තාති පාළිතො අත්ථනො ව අඤ්ඤාමඤ්ඤං සදිසානෙවාති දස්සෙති.

සාමණ්ඩකසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. මොග්ගල්ලානසංයුත්තං

1-8. පයමජ්ඣානපඤ්ඤාසුත්තාදිවණ්ණනා

332-339. කාමසහගතෙසු සඤ්ඤාමනසිකාරෙසු උපට්ඨහන්තෙසු බ්‍යාපාදාදිසහගතාපි සඤ්ඤාමනසිකාරා යථාපච්චයං උපට්ඨහන්තියෙවාති වුත්තං “කාමසහගතාති පඤ්චනීවරණසහගතා”ති. නීවරණානඤ්ඤෙත්ථ නිදස්සනමත්තමෙතං, යදිදං කාමග්ගහණං. පභීනාවසෙසා චෙත්ථ නීවරණා චෙදිතබ්බා, තස්මා පඤ්චග්ගහණං න කත්තබ්බං. තස්සාති මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස සන්තතො උපට්ඨහිංසු අවිණ්ණවසිතාය. තෙනාහ “හානහාගියං නාම අහොසි”ති. ආරම්මණ...පෙ.... සහගතන්ති වුත්තං ඉතරෙසං අභාවතො.

පයමජ්ඣානපඤ්ඤාසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. අනිමිත්තපඤ්ඤාසුත්තවණ්ණනා

340. විපස්සනාසමාධිංයෙව, න ඵලසමාධිං. ජෙජ්ජකිච්චං න නිජ්ජජ්ජති අවිච්ඡෙදවසෙන අජ්ජවත්තනතො. නිකන්තීති විපස්සනං අස්සාදෙන්ති පවත්තතණ්හා. සාධෙතුං නාසක්ඛි උපක්කිලිට්ඨත්තා. නිමිත්තානුසාරීති නිච්චසුඛඅත්තනිමිත්තානං අපුරණතො රාගදොසමොහනිමිත්තානිපෙත්ථ නිමිත්තානෙව. වුට්ඨාන...පෙ.... සමාධින්ති ඵතෙන යාව මග්ගො නාධිගතො, තාව වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනමනුයුඤ්ජන්තොපි යථාරහං අනිමිත්තං අජ්ජණ්හිතං සුඤ්ඤතං චෙතොසමාධිං අනුයුත්තො විහරතීති වත්තබ්බතං අරහතීති දස්සෙති. විපස්සනාසම්පයුත්තන්ති විපස්සනාසම්බාහකඤ්ඤාණසම්පයුත්තං. චෙතොසමාධින්ති

චිත්තසිසෙත විපස්සනාසමාධිමාහ. උපරිමග්ගඵලසමාධිනි පයමග්ගසමාධිස්ස පගෙව අධිගතත්තා.

අනිමිත්තපඤ්ඤාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10-11. සක්කසුත්තාදිවණ්ණනා

341-342. අවෙච්චප්පසාදෙනාති චන්ද්‍රත්තයං යාථාවතො ඤාත්වා උප්පන්නපසාදෙන, මග්ගෙනාගතපසාදෙනාති අත්ථො. සො පන කෙනචි අසංහාරියො අසම්පවෙධිති ආහ “අවලප්පසාදෙනා”ති. අභිභවන්ති අත්තනො පුඤ්ඤානුභාවෙන.

සක්කසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මොග්ගල්ලානසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. චිත්තසංයුත්තං

1. සංයොජනසුත්තවණ්ණනා

343. භොගගාමන්ති භොගුප්පත්තිගාමං. පචත්තනීති අප්පට්ඨතං හුත්වා පචත්තති පටිසම්භිද්දප්පත්තියා.

සංයොජනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. පයමඉසිදත්තසුත්තවණ්ණනා

344. අවිසාරදත්තාති පඤ්ඤං ඛ්‍යාකාතුං වෙය්‍යත්තියාභාවෙන අසමත්ථත්තා. උපාසකො ථෙරෙසු ඛ්‍යාකාතුං අසක්කොන්තෙසු සයං ඛ්‍යාකාතුකාමො පුච්ඡති, න විභෙසාධිප්පායො. පයමච්චනෙන අඛ්‍යාකරොන්තෙ දිස්වාච පුනප්පුනං පුච්ඡිතං විභෙසො විය භොතීති කත්වා චුත්තං “විභෙසෙති”ති.

පයමඉසිදත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. දුතියඉසිදත්තසුත්තවණ්ණනා

345. අචන්තියාති අචන්තිරට්ඨෙ, තං පන මජ්ඣිමපදෙසතො දක්ඛිණදිසායං. තෙනාහ “දක්ඛිණාපථෙ”ති. අධිප්පායෙනාති තස්ස චචනස්ස අනුමොදනාධිප්පායෙන වදති, න පන තතො කිඤ්චි ගහෙතුකාමනාධිප්පායෙන.

දුතියඉසිදත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. මහකපාටිභාරියසුත්තවණ්ණනා

346. තෙසං අනුජානන්තොති තෙසං දාසකම්මකරානං සෙසකෙ යථාරූපි විචාරණං අනුජානන්තො. කුට්ඨිකන්ති බලවතා සූරියසන්තාපෙන සඬකුලීනං. තෙනාහ “හෙට්ඨා”තිආදි. අතිතිබ්බණන්ති අතිවිය තික්ඛධාතුකං. අසම්භින්නපදන්ති අඤ්ඤත්ථ අනාගතත්තා තිපිටකෙ අවොම්ඝ්ඝකපදං, ඉධෙව ආගතපදන්ති අත්ථො. පටිලියමානෙනාති පටිකංසෙන විසෙසනෙන විලියමානෙන කායෙන.

එත්ථ වාති එතස්මිං අධිට්ඨානිද්ධිකරණෙ. අබ්භමණ්ඩපං කත්ථාති සමන්තතො ඡාදනවසෙන මණ්ඩපං විය මෙසපටලං උප්පාදෙන්වා. දෙවොති මෙසො. එකමෙකං චූසිතකං චූසායතු ඡාලවිනද්ධං විය වස්සතු. එවං චූත්තප්පකාරෙන නානාපරිකම්මං නානාධිට්ඨානං එකතො පරිකම්මං එකතො අධිට්ඨානන්ති චතුක්කමෙත්ථ සම්භවතිති දස්සෙති “එත්ථ වා”තිආදිනා. යථා තථාති යථාචූත්තෙසු චතුසු පකාරෙසු යෙන වා තෙන වා පකාරෙන කරොන්තස්ස. කතපරිකම්මස්සාති “එවං වා එවං වා හොතු”ති පවත්තිතපරිකම්මචිත්තස්ස. “පරිකම්මානන්තරෙනාති අධිට්ඨානචිත්තප්පාදනත්ථං සමාපන්නපාදකජ්ඣානතො චුට්ඨාය අධිට්ඨානචිත්තස්ස එකාවජ්ජනවීරියං පවත්තපරිකම්මං සන්ධාය චූත්ත”න්ති වදන්ති.

මහකපාටිභාරියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පයමකාමභූසුත්තවණ්ණනා

347. එලං චූච්චති දොසො, තං එතස්ස නත්ථිති නෙලං, තං අඬගං එතස්සාති නෙලඬගො, සුචිසුද්ධසීලගුණො. තෙනාහ “නෙලඬගන්ති ඛො, හන්තෙ, සීලානමෙතං අධිවචන”න්ති. අට්ඨකථායං පන දොසාභාවමෙව දස්සෙතුං “නෙලඬගොති නිද්දොසො”ති චූත්තං. එතං භික්ඛුං ආගච්ඡන්තන්ති මහාකප්පිනත්ථෙරං සන්ධාය චූත්තං. අත්තනො දිට්ඨොන කථෙසීති අත්තනො සබ්බඤ්ඤාඤාඤානෙත පච්චක්ඛතො උපලක්ඛිතෙන අත්ථොන කථෙසී. අයං පන නයග්ගාහෙනාති අයං පන ගහපති අසුත්ථා කෙවලං නයග්ගාහෙන ආහ.

පයමකාමභූසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. දුතියකාමභූසුත්තවණ්ණනා

348. නිරොධං වලඤ්ථෙති අනාගාමිභාවතො. ඉමෙ සඬබාරාති ඉමෙ “කායසඬබාරො, වච්ඡසඬබාරො, චිත්තසඬබාරො”ති චූච්චමානා තයො සඬබාරා. සද්දනොපි, අත්ථනොපි අඤ්ඤමඤ්ඤං මිස්සා, තතො එව ආලුලිතා ආකුලා, අවිභූතා දුබ්බිභාවනා, දුද්දීපනා අසඬකරතො දිපෙතුං දුක්කරා. තථා හි කුසලවෙනනා එව “කායසඬබාරො”තිපි චූච්චති, “වච්ඡසඬබාරො”තිපි, “චිත්තසඬබාරො”තිපි. අස්සාසපස්සාසාපි කත්ථවි “කායසඬබාරො”ති, චිත්තකච්චාරාපි

“වික්තසංඛාරො” ති වුවුවන්ති, සඤ්ඤාවෙදනාපි “වික්තසංඛාරො” ති වුවුවන්ති. තෙන වුත්තං “තථා හී” තිආදි. තත්ථ ආකඬ්ඨිත්වා ගහණං ආදානං, සම්පත්තස්ස හත්ථෙ කරණං ගහණං, ගහිතස්ස විස්සජ්ජනං මුඤ්චනං, එන්දනං වොපනං පාපෙත්වා නිප්ථාදෙත්වා. හනුසඤ්ඤොපනන්ති කායවිඤ්ඤත්තිවසෙන පුබ්බහාගෙ හනුසඤ්ඤොපනං කත්වා. එවඤ්ඤි වට්ඨෙදකරණං. එවං ඉමෙතිආදි යථාවුත්තස්ස අත්ථස්ස නිගමනං.

පදත්ථං පුච්ඡති ඉතරසංඛාරෙහි පදත්ථතො විසෙසං කථාපෙස්සාමීති. කායනිස්සිතාති එත්ථ කායනිස්සිතතා ව නෙසං තබ්බාවහාවිතාය වෙදිතබ්බො, න කායස්ස නිස්සයපච්චයතාවසෙනාති දස්සෙන්නො “කායෙ සති භොන්ති, අසති න භොන්ති” ති ආහ. කායොති වෙන්ථ කරජකායො දට්ඨබ්බො. වික්තනිස්සිතාති වික්තං නිස්සාය තං නිස්සයපච්චයභූතං ලභිත්වා උප්පන්නා.

“සමාපජ්ජාමි” ති පදස්ස සම්පෙ වුවුවමානං “සමාපජ්ජස්ස” ති පදං ආසන්නානාගතකාලවාචි එව හවිතුං යුත්තං, න ඉතරන්ති ආහ – “පදද්වයෙන නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිකාලො කට්ඨො” ති. තයිදං තස්ස තථා වත්තබ්බතාය වුත්තං, න පන තස්ස තථා වික්තපවත්තිසම්භවතො. සමාපන්නෙපි එසෙව නයො. පුරිමෙහීති “සමාපජ්ජස්සං සමාපජ්ජාමි” ති ද්විති පදෙහි. පච්ඡිමෙනාති “සමාපන්නො” ති පදෙන.

භාවිතං භොති උප්පාදිතං භොති නිරොධසමාපන්නත්ථාය. අනුපුබ්බසමාපත්තිසමාපජ්ජනසංඛාරාය නිරොධභාවතාය තං වික්තං භාවිතං භොති. තෙනාහ “යං ත” තිආදි. දුතියජ්ඣානෙයෙවාති දුතියජ්ඣානක්ඛණෙ නිරුජ්ඣති. තත්ථ අනුප්පජ්ජනතො අනුප්පාදනතො හෙට්ඨා නිරොධොති අධිප්පෙතො. චතුත්තං අරූපක්ඛන්ධානං තජ්ජා පරිකම්මසිද්ධා යා අප්පවත්ති, තත්ථ “නිරොධසමාපත්තිසඤ්ඤා” ති, යා නෙසං තථා අප්පවත්ති. සා “අත්තොනිරොධෙ නිරුජ්ඣති” ති වුත්තා.

“වික්තසංඛාරො නිරුද්ධො” ති වචනතො තදඤ්ඤෙසං අනිරොධං ඉච්ඡන්නානං වාදං දස්සෙන්නො “වික්තසංඛාරො නිරුද්ධොති වචනතො” තිආදි. වත්වා තත්ථ අතිප්පසංඛිගදස්සනමුඛෙන තං වාදං නිසෙධෙතුං “තෙ වත්තබ්බො” තිආදිමාහ. අභිනිවෙසං අකත්වාති යථාගතෙ බ්‍යඤ්ජනමත්තෙ අභිනිවෙසං අකත්වා. ආවරියානං නයෙති ආවරියානං පරම්පරාගතෙ ධම්මනායෙ ධම්මනෙත්තියං යත්වා.

කිරියමයපවත්තස්මිත්ති පරිත්තභූමකකුසලාකුසලධම්මපබන්ධෙ වත්තමානෙ. තස්මිඤ්ඤි වත්තමානෙ කායික-වාචසික-කිරියසම්පවත්ති භොති, දස්සන-සවනාදිවසෙන ආරම්මණග්ගහණෙ පවත්තමානෙති අත්ථො. තෙනාහ – “බහිද්ධාරම්මණෙසු පසාදෙ සට්ඨන්තෙසු” ති. මක්ඛිතාති වියාති පුඤ්ජිතාති විය භොන්ති සට්ඨනාය විබාධිතත්තා. එතෙනායං සට්ඨනා පඤ්චද්වාරිකවිඤ්ඤාණානං

වෙගසා උප්පජ්ජනාය න ආරම්භණන්ති දස්සෙති. තෙනෙවාහ – “අන්තොනිරොධෙ පඤ්ච පසාදා අතිවිය විරොචන්ති”ති.

තතො පරං සචිත්තකො භවිස්සාමීති ඉදං අත්ථතො ආපන්නං ගහෙත්වා වුත්තං – “එත්තකං කාලං අචිත්තකො භවිස්සාමී”ති එතෙනෙව තස්ස අත්ථස්ස සිද්ධත්තා. යං එවං භාවිතන්ති එත්ථ විසුං චිත්තස්ස භාවනා නාම නත්ථී, අද්ධානපරිච්ඡේදං පන කත්වා නිරොධසමාපත්තත්ථාය කාතබ්බපරිකම්මභාවනාය එව තස්ස සිජ්ඣානතො.

සා පනෙසා නිරොධකථා. ද්විති බලෙහිති සමථවිපස්සනාබලෙහි. තයො ව සඬ්ඛාරානන්ති තිණ්ණං කායච්චිචිත්තසඬ්ඛාරානං පටිප්පස්සද්ධියා. සොළසහි ඤාණවරියාහිති අනිච්චානුපස්සනාදීනං අට්ඨන්තං අනුපස්සනාඤාණානං, අට්ඨන්තඤ්ච මග්ගඵලඤාණානං වසෙන ඉමාහි සොළසහි ඤාණජ්ජවත්තිහි. නවහි සමාධිවරියාහිති අට්ඨ සමාපත්තියො අට්ඨ සමාධිවරියා, තාසං උපචාරසමාධි සමාධිභාවසාමඤ්ඤෙන එකා සමාධිවරියාහි එවං නවහි සමාධිවරියාහි. වසිභාවනාපඤ්ඤාති වසිභාවනාසඬ්ඛාතා පඤ්ඤා. සඬ්ඛාකාරෙන විසුද්ධිමග්ගෙ කථිතා, තෙ තාව ආකාරා තිට්ඨන්තු, සරුපමත්තස්ස පනස්ස වත්තබ්බන්ති ආහ – “කො පනායං නිරොධො නාමා”ති. යදි බන්ධානං අප්පවත්ති, අථ කිමත්ථමෙතං ඤානසුඛාදිං විය සමාපජ්ජන්තිති ආහ “සඬ්ඛාරාන”න්තිආදි.

ඵලසමාපත්තිචිත්තන්ති අරහත්තං අනාගාමිඵලචිත්තං. “තතො පරං භවඬ්ගසමයෙ”ති වුත්තත්තා ආහ “කිං පන...පෙ.... න සමුට්ඨාපෙනී”ති. සමුට්ඨාපෙනී රූපසමුප්පාදකත්තා. ඉමස්සාති නිරොධං සමාපන්නහික්ඛුනො. සා න සමුට්ඨාපෙනීති සා චතුත්ථජ්ඣානිකා ඵලසමාපත්ති න සමුට්ඨාපෙනී අස්සාසපස්සාසෙ. ඵලසමාපත්තියා චතුත්ථජ්ඣානිකභාවො කථං නිච්ඡිනොති ආහ – “කිං වා එතෙනා”තිආදි. වක්ඛමානාකාරෙනපි පරිභාරො හොතිති. සන්තසමාපත්තියො නිරොධසමාපත්තියොව සන්ධාය වදති. අබ්බොහාරිකා හොන්ති අතිසුබ්බසභාවත්තා, සඤ්ජීවත්ථෙරස්ස පුබ්බෙ සමාපත්තික්ඛණෙ අස්සාසපස්සාසා අබ්බොහාරිකභාවං ගච්ඡන්ති. තෙන වුත්තං “භවඬ්ගසමයෙනෙවෙතං කථිත”න්ති.

කිරියමය ...පෙ.... උප්පජ්ජනීති කස්මා වුත්තං? නනු භවඬ්ගුප්පත්තිකාලම්පි විතක්කවිචාරා උප්පජ්ජන්තෙවාති? කිඤ්චාපි උප්පජ්ජන්ති, වට්ඨසඬ්ඛාරලක්ඛණජ්ජත්තා පන න හොන්තිති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං “කිං භවඬ්ග”න්තිආදි වුත්තං.

සුඤ්ඤතො එස්සොතිආදයො සගුණෙනපි ආරම්භණනාති ආරම්භණභූතමෙතං. සුඤ්ඤතා නාම ඵලසමාපත්ති නිව්චසුඛඅත්තසභාවතො සුඤ්ඤත්තා. “සුඤ්ඤතො එස්සො”ති වුත්තං වුත්තනයෙන සුඤ්ඤසභාවත්තා. අනිමිත්තා නාම ඵලසමාපත්ති රාගනිමිත්තාදීනං අභාවතො. අප්පණ්ණිකා නාම ඵලසමාපත්ති රාගපණ්ණිකාදීනමභාවතො. සෙසං වුත්තනයමෙව. තෙනාහ

“අනිමිත්තජපණ්ණිනෙසුපි එසෙව නයො”ති. රාගනිමිත්තාදීනන්ති එත්ථ ආදි-
සද්දෙන සඬබාරනිමිත්තස්සපි සඬගහො දට්ඨබ්බො. යදග්ගෙන
එලසමාපත්තිසම්ඵස්සො සුඤ්ඤතො නාම, තදග්ගෙන එලසමාපත්තිපි සුඤ්ඤතා
නාම, එස්සසිසෙන පන දෙසනා ආගතාති තථා වුත්තං. අනිමිත්තජපණ්ණිනෙසුපි
එසෙව නයො.

ආගමනං එත්ථ, එතායාති වා ආගමනිකා, සා එව ආගමනියා ක-කාරස්ස ය-
කාරං කත්වා. වුට්ඨාති නිමිත්තතො මග්ගස්ස උප්පාදනෙන. අනිමිත්තා නාම
නිව්වනිමිත්තස්ස උග්ගාටනතො. එත්ථ ව වුට්ඨානමෙව පමාණං, න
පරිග්ගහදස්සනාති. අජපණ්ණිකා නාම සුඛපණ්ණියා පටිපක්ඛතො. සුඤ්ඤතා නාම
අත්තදිට්ඨියා උජුපටිපක්ඛත්තා සත්තසුඤ්ඤතාය සුදිට්ඨත්තා. මග්ගො අනිමිත්තො
නාම විපස්සනාගමනතො. එලං අනිමිත්තං නාම මග්ගාගමනතො. විකප්පො
ආපජ්ජෙය්‍ය ආගමනස්ස වචන්ථානස්ස අභාවෙන, විපස්සනාය
අනිමිත්තාදිනාමලාහො අවචන්ථිතොති අධිජ්ජායො. තෙන වුත්තං “තස්මා”තිආදි.
යස්මා පන සා මග්ගවුට්ඨානකාලෙ එවරුපාපි හොතිති තස්ස වසෙන මග්ගඑලානං
විය එස්සස්සපි පවත්තිරුපත්තා යථාවුත්තො විකප්පො අනවසරොති දට්ඨබ්බං.
තයො එස්සා චුසන්තිති පුග්ගලභෙදවසෙන වුත්තං. න හි එකංයෙව පුග්ගලං එතස්මිං
බණ්ණ තයො එස්සා චුසන්ති. “තිවිධො එස්සො චුසති”ති වා භවිතබ්බං. යස්මා පන
“නිරොධඑලසමාපත්තියා වුට්ඨිතස්සා”තිආදි යස්ස යථාවුත්තා තයො එව එස්සා
සම්භවන්ති, තස්ස අනවසෙසග්ගහණවසෙනෙව වුත්තං “තයො එස්සා චුසන්ති”ති.

නිබ්බානං විවෙකො නාම සබ්බසඬබාරවිචිත්තභාවතො. තස්මිං විවෙකෙ
එකන්තෙනෙව නින්තපොණත්තා එව හි තෙ පටිජ්ජස්සද්ධසබ්බුස්සුක්කා
උත්තමපුරිසා චතුත්තං බන්ධානං අජ්ජවත්තිං අනවසෙසග්ගහණලක්ඛණං
නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජන්තිති.

දුතියකාමභූසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. ගොදත්තසුත්තවණ්ණනා

349. නෙසන්ති අජ්ජමාණවෙතොවිමුත්ති-

ආකිඤ්චඤ්ඤවෙතොවිමුත්තිසඤ්ඤිතානං ඤානානං. අත්ථොපි නානාති ආනෙත්වා
යොජනා. එරණඅජ්ජමාණතාය “අජ්ජමාණා වෙතොවිමුත්ති”ති ලද්ධනාමං
බ්‍රහ්මවිහාරජ්ඣානන්ති ආහ “භූමන්තරතො”තිආදි. ආකිඤ්චඤ්ඤා
වෙතොවිමුත්තිති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනජ්ඣානන්ති ආහ “භූමන්තරතො”තිආදි.
විපස්සනාති අනිව්වානුපස්සනා, සබ්බාපි වා. පමාණකරණො නාම යස්ස සයං
උප්පජ්ජති, තස්ස ගුණාභාවදස්සනවසෙන පමාණකරණතො.

එරණඅජ්ජමාණතායාති එරණවසෙන අජ්ජමාණගොචරතාය. නිබ්බානමපි
අජ්ජමාණමෙව පමාණගොචරානං කිලෙසානං ආරම්මණභාවස්සපි අනාගමනතො.

බලන්නී බලෙ පසාරිතසාලිසිසාදිහණ්ඩං. කිඤ්චෙහීති මද්දස්සු. තෙනාහ
 “මද්දනට්ඨො”ති. ආරම්මණභූතං, පලිබ්බද්ධකං වා නත්ථි එතස්ස කිඤ්චනන්ති
 අකිඤ්චනං, අකිඤ්චනමෙව ආකිඤ්චඤ්ඤං.

රූපනිමිත්තස්සාති කසිණරූපනිමිත්තස්ස. න ගහිතාති සරූපතො න ගහිතා,
 අත්ථතො පන ගහිතා ඵව. තෙනාහ – “සා සුඤ්ඤා රාගෙනාතිආදිවචනතො
 සබ්බත්ථ අනුපච්ඡාදා”ති.

නානාති සද්දවසෙන. එකත්ථාති ආරම්මණවසෙන ආරම්මණභාවෙන
 එකසභාවා. තෙනාහ “අප්පමාණං...පෙ.... එකත්ථා”ති. ආරම්මණවසෙනාති
 ආරම්මණස්ස වසෙන. චත්තාරො හි මග්ගා, චත්තාරි ඵලානි ආරම්මණවසෙන
 නිබ්බානපට්ඨිකාය එකත්ථා එකාරම්මණා. අඤ්ඤස්මිං පන යානෙති ඉදං විසුං විසුං
 ගහෙත්වා චුත්තං අප්පමාණාදි පරියායචුත්තං, නිබ්බානං ආරබ්භ පචත්තනතො.
 තස්මා “අඤ්ඤස්මි”ත්ති ඉදං තෙන තෙන පරියායෙන තත්ථ තත්ථ ආගතභාවං
 සන්ධාය චුත්තං.

ගොදත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. නිගණ්ඨනාටපුත්තසුත්තවණ්ණනා

350. ආගතාගමොති වාචුග්ගතපරියත්තිධම්මො. විඤ්ඤාතසාසනොති
 පටිවිද්ධසත්ථුසාසනො. තෙනාහ “අනාගාමී”තිආදි. නග්ගභොග්ගන්ති
 අවසනභාවෙන නග්ගං, කුට්ලජ්ඣාසයතාය භොග්ගං, තතො ඵව නිස්සිරිකං.
 නග්ගතාය හි සො රූපෙන නිස්සිරිකො, භොග්ගතාය චිත්තෙන. භගවතො
 සද්ධායාති භගවති සද්ධාය. තස්මිං සද්දහනා ඔකප්පනා තස්ස සද්ධාතිපි චත්තබ්බතං
 ලහති. ගච්ඡාමිති ආගච්ඡාමි, බුජ්ඣාමිති අත්ථො. එතං නිගණ්ඨයෙන
 පුච්ඡිතමත්ථමාහ.

කායං උත්තාමෙත්වාති කායං අබ්භූත්තාමෙත්වා. කුච්ඡිං නීහරිත්වාති පිට්ඨියා
 නින්තමනෙන කුච්ඡිං පුරතො නීහරිත්වා. භීවං පසාරණවසෙන පග්ගස්භ
 පග්ගභෙත්වා සබ්බං දිසං පෙක්ඛමානො. සබ්බමිදං නිගණ්ඨස්ස
 පහට්ඨාකාරදස්සනත්ථං “ඉදානි සමණස්ස ගොතමස්ස උපරි වාදං ආරොපෙතුං
 ලබ්භති”ති. තෙනාහ “වාතං වා සො”තිආදි. සකාරණාති යුත්තිසහිතා.
 පඤ්ඤමග්ගොති පඤ්ඤසඬ්ඛාතො විමංසා, ඵවං භවිතබ්බන්ති චිත්තෙනෙව පරිවිමංසා
 පඤ්ඤා. එකො උද්දෙසොති එකං උද්දිසනං අත්ථස්ස සංඛිත්තවචනං.
 වෙය්‍යාකරණන්ති නිද්දිසනං අත්ථස්ස විචාරෙත්වා කථනං. ඵවන්ති ඉමිනා නයෙන.
 සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු පඤ්ඤුද්දෙසවෙය්‍යාකරණෙසු අත්ථො විත්ථාරතො
 වෙදිතබ්බො.

නිගණ්ඨනාටපුත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. අවෙලකස්සපසුත්තවණ්ණනා

351. අලං සමත්ථො අරියභාවායාති අලමරියො. ඤෙය්‍යජානනට්ඨෙන ඤාණමෙව පච්චක්ඛතො දස්සනට්ඨෙන ඤාණදස්සනං, සොයෙව අතිසයට්ඨෙන ඤාණදස්සනවිසෙසො. පාවළා වුච්චති ආනිසදපදෙසො, තං පාවළං රජොහරණත්ථං නිජ්ථොට්ඨති එතායාති පාවළනිජ්ථොට්ඨනා, මොරපිඤ්ජවත්ති.

අවෙලකස්සපසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. ගිලානදස්සනසුත්තවණ්ණනා

352. මත්තරාජා නාම එකො භූමිමදෙවො භූතාධිපති සුරාපොතලරුක්ඛනිවාසී. තෙන වුත්තං “මත්තරාජකාලෙ”ති. “ඔසධිතිණවනජ්ජනීසු”ති වත්වා තෙ යථාක්කමං දස්සෙන්තො “හරීතකා...පෙ.... රුක්ඛෙසු වා”ති ආහ. පත්ථනාවසෙන විත්තං යපෙහි. සමිජ්ඣස්සතිති යථාධිප්පායං සමිජ්ඣස්සති. තෙන භීති යස්මා තං දෙවාපි ආසන්නමරණං මඤ්ඤන්ති, තස්මා සා වරමෙව භවිස්සති, තං තුම්භාකං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සතිති අධිප්පායො.

ගිලානදස්සනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

විත්තසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. ගාමණිසංයුත්තං

1. වණ්ඩසුත්තවණ්ණනා

353. “යෙන මිඨෙකච්චො වණ්ඩො වණ්ඩොත්ථෙව සඬ්ඛං ගච්ඡති”ති එවං පඤ්ඤපුච්ඡතො ධම්මසඬ්ඛගාහකත්ථෙරෙහි වණ්ඩොති ගභිතනාමො. පාකටං කරොතීති දස්සෙති අත්තනො වණ්ඩභාවං.

වණ්ඩසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. තාලපුටසුත්තවණ්ණනා

354. වාලොති වුච්චති තාලො, තස්ස තාලපුටං නාම. යථා ආමලකීඵලසමානකං, සො පන තාලසදිසමුඛවණ්ණත්තා තාලපුටොති එවංනාමකො. තෙනාහ “තස්ස කිරා”තිආදි. අභිනිහාරසම්පන්නො අනෙකෙසු කජ්ජෙසු සම්භතසාවකබොධිසම්භාරො. තථා හෙස අසිනියා මහාසාවකෙසු අභිහන්තරො ජාතො. සහස්සං දෙන්ති නච්චං පස්සිතුකාමා. සමජ්ජවෙසන්ති නෙපච්චවෙසං. කිළං කත්වාති නච්චකිළිතං කිළිත්වා, නච්චිත්වාති අත්ථො.

පුබ්බෙ තථාපචත්තචුත්තත්තදස්සනෙ සච්චෙන, තබ්බිපරියායෙ අලිකෙන.
 රාගපච්චයාති රාගුප්පත්තියා කාරණභූතා. මුඛතො...පෙ.... දස්සනාදයොති ආදි-
 සද්දෙන මුඛතො අග්ගිජාලනික්ඛමදස්සනාදිකෙ සඬගණ්භාති. අඤ්ඤෙ ව...පෙ....
 අභිනායාති කාමස්සාදසංයුත්තානං සිඬගාරහස්සඅබ්භුතරසානඤ්චෙව “අඤ්ඤෙ
 වා”ති චුත්තසන්තබ්භව්ඡරසානඤ්ච දස්සනකා අභිනායා. දොසපච්චයාති
 දොසුප්පත්තියා කාරණභූතා. හත්ථපාදච්ඡේදාදීති ආදි-සද්දෙන සඬගහිතානං
 රුද්දවීරහයානකරසානං දස්සනකා අභිනායා. මොහපච්චයාති මොහුප්පත්තියා
 කාරණභූතා. එවමාදයොති ආදි-සද්දෙන සඬගහිතානං කරුණාසන්තහයානකරසානං
 දස්සනකා අභිනායා. තෙ හි රසෙ සන්ධාය පාළියං “යෙ ධම්මා රජනියා, යෙ ධම්මා
 දොසනියා, යෙ ධම්මා මොහනියා”ති ව චුත්තං.

නටචෙසං ගහෙත්ථාව පච්චන්ති කම්මසරික්ඛවිපාකවසෙන. තං සන්ධායාති තං
 යථාචුත්තං නිරයෙ පච්චනං සන්ධාය. එතං “පභාසො නාම නිරයො, තත්ථ
 උපපජ්ජති”ති චුත්තං. යථා ලොකෙ අත්ථවිසෙසවසෙන සකම්මකානිපි පදානි
 අකම්මකානි භවන්ති “විමුච්චති පුරිසො”ති, එවං ඉධ අත්ථවිසෙසවසෙන
 අකම්මකං සකම්මකං කත්ථා චුත්තං – “නාහං, හත්තෙ, එතං රොදාමි”ති. කො පන
 සො අත්ථවිසෙසො? අසහනං අක්ඛමනං, තස්මා න රොදාමි න සහාමි, න
 අක්ඛමාමිති අත්ථො. රොදනකාරණඤ්ඤි අසහන්තො තෙන අභිභූතො රොදති.
 තමෙවස්ස සකම්මකභාවස්ස කාරණභූතං අත්ථවිසෙසං “න
 අස්සුචිමොචනමත්තෙනා”ති චුත්තං. මතං වා, අම්ම, රොදන්තීති එත්ථාපි මතං
 රොදන්ති, තස්ස මරණං න සහන්ති, නක්ඛමන්තීති පාකටොයමත්ථොති.

තාලපුටසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3-5. යොධාජීවසුත්තාදිවණ්ණනා

355-357. යුජ්ඣනං යොධො, සො ආජීවො එතස්සාති යොධාජීවො. තෙනාහ –
 “යුද්ධෙන ජීවිකං කප්පනකො”ති, උස්සාහං වායාමං කරොතීති යුජ්ඣනවසෙන
 උස්සාහං වායාමං කරොති. පරියාපාදෙන්තීති මරණපරියන්තිකං ආපදං පාපෙන්ති.
 තෙනාහ “මරණං පටිපජ්ජාපෙන්ති”ති. දුට්ඨු යපිතන්ති දුට්ඨාකාරෙන අත්තනො
 පරෙසඤ්ච අත්ථාවහභාවං න ගතං පටිපන්නං. පරෙහි සඬගාමෙ ජිතා හතා එත්ථ
 ජායන්තීති පරජිතො නාම නිරයො. අසිධනුගදායසඬකුචක්කානි පඤ්චාවුධානි. තං
 සන්ධායාති තං යොධාජීවං පුග්ගලං සන්ධාය. එතං “යො සො”තිආදි චුත්තං.
 චතුත්ථපඤ්චමෙසුති හත්ථාරොහඅස්සාරොහසුත්තෙසු. එසෙව නයොති එසො
 තතියෙ චුත්තො එව අත්ථතො විසෙසාභාවතො.

යොධාජීවසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අසිඛන්ධකපුත්තසුත්තවණ්ණනා

358. පව්‍යාභූමිවාසීනොති අපරදෙසවාසීනො. උදකසුද්ධිකභාවජානනත්ථායාති අත්තනො උදකසුද්ධිකභාවං ජානනත්ථඤ්චෙව ලොකස්ස ච උදකෙන සුද්ධි භොතීති ඉමස්ස අත්ථස්ස ජානනත්ථඤ්ච. උපරි යාපෙන්නීති උපරි බිරහ්මලොකං යාපෙන්නි. සම්මා ඤාපෙන්නීති සම්මා උජුකංයෙව සග්ගං ලොකං ගමෙන්නි. තෙනාහ – “සග්ගං නාම ඔක්කාමෙන්නි”ති, අවක්කාමෙන්නි ඔගාහාපෙන්නීති අත්ථො. අනුපරිගච්ඡෙය්‍යාති අනුපරිතො ගච්ඡෙය්‍ය.

අසිබන්ධකපුත්තසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. බෙන්තුපමසුත්තවණ්ණනා

359. ථද්ධන්ති කථිතං ලුඛං. උභසරන්ති උභජාතං. චතුහිපි ඔසෙහි අනභිභවතීයතාය අහං දීපො. සබ්බපරිස්සයෙහි අනභිභවතීයතාය අහං ලෙලෙණො. සබ්බදුක්ඛපරිත්තාසනතො තායනට්ඨෙන අහං තාණං. සබ්බභයහිංසනතො අහං සරණන්ති යොජෙතබ්බං.

උදකමණ්ණකොති මහන්තං උදකභාජනං. බහි විස්සන්දනවසෙන උදකං න හරතීති අහාරි, පරිතො න පග්ගරතීති අපරිහාරි. සක්කච්චමෙව දෙසෙන්නි සද්ධම්මගාරවස්ස සබ්බසත්තෙසු මහාකරුණාය ච බුද්ධානං සමානරසත්තා. චතස්සො පන පරිසා සත්ථුගාරවෙන අත්තනො ච සද්ධාසම්පන්නතාය සද්දහිත්වා ඔකප්පෙත්වා සුණන්ති, තස්මා තා දෙසනාච්චලෙන යුජ්ජන්ති. කිච්චසිද්ධියා සත්ථු දෙසනා තත්ථ සක්කච්චදෙසනා නාම ජාතා.

බෙන්තුපමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සඬබ්බමසුත්තවණ්ණනා

360. “යො කොචි පුරිසො පාණාතිපාතී මුසාවාදී, සබ්බො සො ආපායිකො”ති චත්වා පුන “යංබහුලං යංබහුලං කරොති, තෙන දුග්ගතිං ගච්ඡති”ති වදන්තො අත්තනාව අත්තනො වාදං භින්දති. එවං සන්තෙති යදි බහුසො කතෙන පාපකම්මෙන ආපායිකො, “යො කොචි පාණමතිපාතෙති”තිආදිවචනං මිච්ඡාති. චත්තාරි පදානීති “යො කොචි පාණමතිපාතෙති”තිආදිනා නයෙන චුත්තා චත්තාරො අත්ථකොට්ඨාසා. දිට්ඨියා පච්චයා භොන්ති “අත්ථි බො පන මයා”තිආදිනා අයොනියො උම්මුජ්ජන්තස්ස. බලසම්පන්නොති සමත්ථො. සඬබ්බමකොති සඬබස්ස ධමනකිච්චෙ ඡෙකො. අදුක්ඛෙනාති සුබෙන. උපචාරොපි අප්පනාපි වට්ඨති උභින්නං සාමඤ්ඤවචනභාවතො. අප්පමාණකතභාවො ලබ්භතෙව. තථා හි තං කිලෙසානං වික්ඛම්භනසමත්ථතාය දීඝසන්නානතාය විපුලච්චතාය ච “මහග්ගත”න්ති වුච්චති.

න ඔභීයතීති යස්මිං සන්නාතො කාමාවචරකම්මං, මහග්ගතකම්මඤ්ඤව කතුපචිතං විපාකදාතො ලද්ධාවසරං හුත්වා යීතං, තෙසු කාමාවචරකම්මං ඉතරං නීහරිත්වා සයං

තත්ථ ඔහිසිත්වා අත්තනො විපාකං දාතුං න සක්කොති, මහග්ගකම්මමෙව පන ඉතරං පටිබාහිත්වා අත්තනො විපාකං දාතුං සක්කොති ගරුභාවතො. තෙනාහ “කං කාමාවචරකම්ම” තිඤ්ඤාදි. කිලෙසවසෙනාති පාපකම්මස්ස මූලභූතකිලෙසවසෙන. පාණාතිපාතාදයො හි දොසමොහලොභාදිමූලකිලෙසසමුට්ඨානා. කිලෙසවසෙනාති වා කම්මකිලෙසවසෙන. චුත්තඤ්ඤෙනං – “පාණාතිපාතො ඛො, ගහපතිපුත්ත, කම්මකිලෙසො” තිඤ්ඤාදි (දී. නි. 3.245). යථානුසන්ධිනාව ගතන්ති යථානුසන්ධිසංඛ්‍යාතඅනුසන්ධිනා ඔසානං ගතං සංකිලෙසසම්මුඛෙන උට්ඨිතාය වොදානධම්මවසෙන නිට්ඨාපිතත්තා.

සංඛ්‍යාතමසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. කුලසුත්තවණ්ණනා

361. එවං පචත්තරිහිතිකාති එවං ද්විධා පචත්තරිහිතිකා. ද්විහිතිකා දුක්කරජීවිකපයොගා. සලාකමත්තං චුත්තං එත්ථාති සලාකා චුත්තා, පුරිමපදෙ උත්තරපදලොපො. උභතොකොට්ඨකන්ති යදි “කුලානුදයං න වණ්ණෙමි” ති වදති, “භූතා නික්කරුණා සමණ තුම්හෙ” ති වාදං ආරොපෙහි. අථ සබ්බදාපි “කුලානුදයං වණ්ණෙමි” ති වදති. එවං සන්තෙ “කස්මා එවං දුබ්භික්ඛෙ කාලෙ මහතියා පරිසාය පරිවුතො ජනපදවාරිකං වරන්තා කුලපච්ඡෙදාය පටිපජ්ජථා” ති එවං උභතොකොට්ඨකං වාදං ආරොපෙහිති ගාමණිං උයොයාපෙසි.

ද්වෙ අන්තෙති උභො කොට්ඨො. ඛහි නිහරිතුන්ති න වණ්ණෙමි වණ්ණෙමිති ද්වෙ අන්තෙ මොවෙත්තො තං පුච්ඡිතමත්ථං ඛහි නිහරති නාම. තත්ථ දොසං දත්වා වොදෙත්තො තං අපුච්ඡං කරොත්තො ගිලිත්වා විය අන්තො පවෙසෙති නාම.

ඉතො සො ගාමණිතිඤ්ඤාදි අත්තනො හික්ඛුනං අඤ්ඤෙසඤ්ච අත්ථකාමානං හික්ඛජ්ජදානෙන අනිට්ඨජ්ජත්තිඅභාවදස්සනත්ථං ආරද්ධං. දානෙන සම්භූතානීති දානමයෙන පුඤ්ඤකිරියවත්ථුනා සම්මදෙව භූතිං වඩ්ඪිං පත්තානි. සච්චෙන අරියවොහාරෙන සම්මදෙව භූතානි උජ්ජත්තානි සච්චසම්භූතානීති ආහ “සච්චං නාම සච්චවාදිතා” ති. සෙසසීලන්ති අට්ඨවිධඅරියවොහාරතො අඤ්ඤසීලං. නිහිතන්ති තස්මිං කුලෙ පුබ්බපුරිසෙහි නිධානභාවෙන නිහිතං. දුජ්ජයුත්තාති කසිවාණිජ්ජාදිවසෙන දුට්ඨු පයුත්තා කම්මන්තා. විපජ්ජන්ති නස්සන්ති. කුලඬිගාරොති කුලස්ස අඬිගාරසදිසො විනාසකපුග්ගලො. අනිච්චතාති මරණං. තස්මිං කුලෙ පධානපුරිසානං භොගානං වා සබ්බසො විනාසො. තෙනාහ “හුත්වා අභාවො” තිඤ්ඤාදි.

කුලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. මණ්ඩුලකසුත්තවණ්ණනා

362. තං පරිසන්ති තං රාජන්තෙපුරෙ නිසින්තං රාජපරිසං. නයග්ගාහෙති කුතොච්චි අසුත්වා කෙවලං අත්තනො එව මනියා නයග්ගහණෙ යත්වා.

කාරෙතුං වට්ටති සති සම්භවෙ පටිසංඛාරස්ස, සෙනාසනවිනාසො න අජික්ඛුපෙක්ඛිතබ්බොති අධිප්පායො. අත්තනො එත්ථ කිච්චාවසානෙ යං ගිහිනංයෙව සන්තකං තාවකාලිකං, තං ගිහිවිකතන්ති ආහ “ගිහිවිකතං කත්වා”ති. න වදාමි පබ්බජ්ජිතාසාරුප්පතො.

මණ්ඩුලකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. හදුකසුත්තවණ්ණනා

363. එවංනාමකෙති මල්ලා නාම ජානපදිනො රාජකුමාරා, නෙසං නිවාසනාය “මල්ලා” ඉව්වෙව බහුවචනවසෙන ලද්ධනාමත්තා එවංනාමකෙ ජනපදෙ. නත්ථි එතස්ස පත්තියා කාලන්තරසඤ්ඤිතො කාලොති අකාලො, සො එව අකාලිකො. තෙනාහ – “කාලං අනනික්කමිත්වා පත්තෙනා”ති. සො පන “යංකිඤ්චි දුක්ඛං උප්පජ්ජමානං උප්පජ්ජති, සබ්බං තං ඡන්දමූලක”න්ති එවං චුත්තො දුක්ඛස්ස ඡන්දමූලභාවො, එවං ඡන්දමූලකස්ස දුක්ඛස්ස කථිතත්තා “ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටදුක්ඛං කථිත”න්ති චුත්තං.

හදුකසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. රාසියසුත්තවණ්ණනා

364. රාසිං කත්වා මාරපාසවසෙන, තත්තාපි අන්තරහෙදෙන විහජිත්වා පුච්ඡිතබ්බපඤ්ඤෙ එකතො රාසිං කත්වා. තපනං අත්තපරිතාපනං තපො, සො එතස්ස අත්ථිති තපස්සි, තං තපස්සිං. සො පන තං තපං නිස්සාය යිතො නාම හොතිති චුත්තං. “තපනිස්සිතක”න්ති. සො පන අනෙකාකාරහෙදෙන ලුඛං ඵරුසං ජීවනසිලත්තා ලුඛජීවි නාම. තෙනාහ “ලුඛජීවික”න්ති. මජ්ඣිමාය පටිපත්තියා උප්පට්ඨාවෙන අවනියා ගන්ධබ්බාති අත්තා, තතො එව ලාමකත්තා අත්තා. ලාමකමිපි “අත්තො”ති චුච්චති “අත්තමිදං, භික්ඛවෙ, ජීවිකානං (ඉතිචු. 91; සං. නි. 3.80), එකො අත්තො”ති එවමාදීසු (සං. නි. 2.15; 3.90). අට්ඨකථායං පන අඤ්ඤමඤ්ඤආධාරභාවං උරිකත්වා “කොට්ඨාසා”ති චුත්තං. භීනො ගාමොති පාළි. ගාම-සද්දො භීනපරියායොති අධිප්පායෙනාහ “ගාමිමො”ති. ගාමෙ භවොති ගාමිමො. ගාම-සද්දො වෙන්ථ ගාමවාසිවිසයො “ගාමො ආගතො”තිආදීසු විය. අට්ඨකථායං පන “ගාමවාසිනං ධම්මො”ති චුත්තං, තෙසං වාරිත්තන්ති අත්ථො. අත්ත-සද්දො ඉධ සරීරපරියායො “අත්තත්තපො”තිආදීසු වියාති ආහ “සරීරදුක්ඛකරණන්ති අත්ථො”ති.

එත්ථාති එතස්මිං තපනිස්සිතගරභිතබ්බපදෙ කස්මා අත්තද්වයමජ්ඣිමපටිපදාගහණං? අත්තකිලමථානුයොගො තාව ගය්හතු

ඉදමත්ථිතායාති අධිප්පායො. කාමභොගීතපනිස්සිතකනිජ්ජරවත්ථුනං දස්සනෙ යථාධිප්පෙනස්ස අත්ථස්ස විහජිත්වා කථනං සම්භවතීති තෙ දස්සෙත්වා අධිප්පෙනත්ථො කථිතො.

තමත්ථන්ති යො “කාමභොගීතපනිස්සිතකෙසු ගරහිතබ්බෙයෙව ගරහති, පසංසිතබ්බෙයෙව ච පසංසති” ති චුත්තො අත්ථො, තමත්ථං පකාසෙත්තො. සාහසිකකම්මෙනාති අයුත්තෙන කම්මෙන. ධම්මෙන ච අධම්මෙන වාති ධම්මිකෙන අධම්මිකෙන ව. අයොනියො පවත්තං බාහිරකං සන්ධාය වොදකො “කථ”න්තිආදිමාහ. ඉතරො නයිදං තාදිසං අත්තපරිතාපනං අධිප්පෙනං, අථ බො යොනියො පවත්තං සාසනිකමෙවාති දස්සෙත්තො “චතුරඬගචීරියවසෙන වා”ති ආහ. තත්ථ “කාමං තවො ච න්හාරු ච අට්ඨි ච අවසිස්සතු” තිආදිනා (ම. නි. 2.184; සං. නි. 2.22.237; අ. නි. 2.5) නයෙන චුත්තා සරීරෙතිරපෙක්ඛවිපස්සනාය උස්සුක්කාපනවසෙන පවත්තා චීරියභාවනා “චතුරඬගචීරියවසෙනා” ති චුත්තා. තථා අබ්භොකාසිකනෙසජ්ජිකතපාදිනිස්සිතාව කිලෙසනිම්මථනයොග්ගා චීරියභාවනා “ධුතඬගවසෙන වා” ති චුත්තාති. අරියමග්ගෙන නිස්සෙසකිලෙසානං පජහනා නිජ්ජරා. සා ච අත්තපච්චක්ඛතාය සන්දිට්ඨිකා තිණ්ණං මූලකිලෙසානං පජහනෙන “තිස්සො” ති ච චුත්තා. තෙනාහ “එකොපි” තිආදි.

රාසියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

13. පාටලියසුත්තවණ්ණනා

365. “මායඤ්චාහං පජානාමි” ති වචනං කාමං තෙසං මායාවිභාවදස්සනපරං, භගවතො පන මායාසාධෙය්‍යාදිකස්ස සබ්බස්ස පාපධම්මස්ස බොධිමූලෙ එව සෙතුසාතො, තස්මා සබ්බසො පහීනමායො, සබ්බඤ්ඤාය මායං අඤ්ඤෙ ච ඤෙය්‍ය සබ්බසො ජානාති. තෙන චුත්තං “මායඤ්චාහං, ගාමණි, පජානාමි” තිආදි. මායඤ්ච පජානාමිති න කෙවලමහං මායං එව ජානාමි, අථ බො අඤ්ඤමපි ඉදඤ්චිදඤ්ච ජානාමිති.

ඉත්ථිකාමෙහීති ඉත්ථිහි වෙච තදඤ්ඤකාමෙහි ව. එකස්මිං යානෙති එකස්මිං පදෙසෙ. එකෙකස්සෙව ආගන්තුකස්ස ගහට්ඨස්ස වා පබ්බජිතස්ස වා. සත්තිඅනුරූපෙනාති විභවසත්තිඅනුරූපෙන. බලානුරූපෙනාති පරිවාරබලානුරූපෙන. සත්තිඅනුරූපෙනාති වා සද්ධාසත්තිඅනුරූපෙන. බලානුරූපෙනාති විභවබලානුරූපෙන. ධම්මෙසු සමාධි දසකුසලධම්මෙසු සමාධානං. අග්ගහිතචිත්තතා පරිශුච්ඡිකාරිතා. තෙන ලොකියසීලවිසුද්ධි දිට්ඨිවිසුද්ධි ච චුත්තා. තථා වාහ – “කො වාදි කුසලානං ධම්මානං, සීලඤ්ච සුචිසුද්ධං දිට්ඨි ච උජුකා” ති (සං. නි. 5.369). තත්ථ පතිට්ඨිතස්ස උපරි කත්තබ්බං දස්සෙතුං “ධම්මසමාධිස්මිං ධිතො” තිආදි චුත්තං. අයං පටිපදාති තස්ස කම්මඵලවාදිතො සත්ථු වචනං සබ්බෙසඤ්ච අයං මය්හං සීලසංවරබ්‍රහ්මවිහාරභාවනාසංඛාතාපටිපදා අනපරාධකතාය එව සංවත්තති. ජයග්ගාහොති උභයථාපි මය්හං කාචි ජාති නත්ථි.

පඤ්ච ධම්මා ධම්මසමාධි නාම, විපස්සනාමග්ගඵලධම්මමත්තං වා.
තතියවිකප්පෙ සීලාදිවිසුද්ධියා සද්ධිං බ්‍රහ්මචිහාරා යථාචුත්තතිවිධධම්මාවහත්තා ඵච
ධම්මසමාධි නාම. පූරෙත්තස්ස උප්පන්නා චිත්තෙකග්ගතාති
චුත්තබ්බිකචිත්තෙකග්ගතා. සාපි චිත්තස්ස සමාධානතො “චිත්තසමාධි”ති චුත්තා,
තස්ස පටිපක්ඛං චිත්තමිහන්ති සමුච්ඡින්නදන්ති ච හුත්වා පචත්තා යථාචුත්තසමාධි ඵච
විසෙසෙන චිත්තසමාධි නාම.

පාටලියසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ගාමණිසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. අසඬ්ඛතසංයුත්තං

1. පයමවග්ගො

1-11. කායගතාසතිසුත්තාදිවණ්ණනා

366-376. අසඬ්ඛතන්ති න සඬ්ඛතං හෙතුපච්චයෙති. තෙනාහ “අකත”න්ති.
භීතං එසන්තෙනාති මෙත්තායන්තෙන. අනුකම්පමානෙනාති කරුණායන්තෙන.
උපාදායාති ආදිශිත්වාති අයමත්ථොතිආහ “චිත්තෙන පරිග්ගහෙත්වා”ති.
අවිපරිතධම්මදෙසනාති අවිපරිතධම්මස්ස දෙසනා, පටිපත්තිම්පි සාවකා විය ගරුකො
හගවා. දායජ්ජං අත්තතො අධිට්ඨිතං නියායාතෙති.

භික්ඛාසම්පත්තිකාලාදීනං සත්තන්තං සප්පායානං සම්පත්තියා ලබ්භනකාලෙ.
විපත්තිකාලෙ පන එත්ථ චුත්තවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. භාරියන්ති
දුක්ඛබ්බුලතාය දාරුණං. අම්භාකං සන්තිකා ලද්ධබ්බො. තුම්භාකං අනුසාසනීති
තුම්භාකං දාතබ්බො අනුසාසනී.

කායගතාසතිසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියවග්ගො

23-33. අසඬ්ඛතසුත්තාදිවණ්ණනා

377-409. තත්ථ ච නත්ථි එත්ථ තණ්හාසඬ්ඛාතං නතං, නත්ථි එතස්මිං වා
අධිගතෙ පුග්ගලභාවොති අනතං. අනාසවන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො.
සච්චධම්මතාය සච්චං. වට්ඨදුක්ඛතො පාරමෙතීති පාරං. සණ්භට්ඨෙතාති
සුබ්බුට්ඨෙත නිපුණං. තතො ඵච දුද්දසතාය. අප්ප්ඡරං නිව්චසභාවත්තා. නත්ථි
එතස්ස නිදස්සනන්ති වා අනිදස්සනං. එතස්මිං අධිගතෙ නත්ථි සංසාරෙ. පපඤ්චන්ති
වා නිප්පපඤ්චං.

එතස්මිං අධිගතෙ පුග්ගලස්ස මරණං නත්ථිති වා අමතං. අතප්පකට්ඨෙන වා පණීතං. සුබ්බෙතූතාය වා සිවං. තණ්හා බියන්ති එත්ථාති තණ්හක්ඛයං.

අඤ්ඤස්ස තාදිසස්ස අභාවතො විම්භාපනියතාය අභූතමෙවාති. කුතොචි පච්චයතො අනිබ්බත්තමෙව හුත්වා භූතං විජ්ජමානං. තෙනාහ “අජාතං හුත්වා අත්ථි”ති. නත්ථි එත්ථ දුක්ඛන්ති නිද්දුක්ඛං, තස්ස භාවො නිද්දුක්ඛත්තං. තස්මා අනීතිකං ඊතීරහිතං. වානං වුව්චති තණ්හා, තදභාවෙන නිබ්බානං. බ්‍යාබජ්ඣං වුව්චති දුක්ඛං, තදභාවෙන අබ්‍යාබජ්ඣං. පරමත්ථතො සච්චතො සුද්ධිභාවෙන. කාමා එව පුපුජ්ජනෙහි අල්ලීයිතබ්බතො ආලයා. එස නයො සෙසෙසුපි. පතිට්ඨට්ඨෙනාති පතිට්ඨාභාවෙන වට්ටදුක්ඛතො මුච්චිතුකාමානං දීපසදිසං ඔසෙහි අනජ්ඣොත්ථරණියත්තා. අල්ලීයිතබ්බසුත්තට්ඨෙනාති අල්ලීයිතුං අරහභාවතො. තායනට්ඨෙනාති සපරතායනට්ඨෙන. භයසරණට්ඨෙනාති භයස්ස හිංසනට්ඨෙන. සෙට්ඨං උත්තමං. ගතීති ගන්ධබ්බට්ඨානං.

අසඬ්ඛතසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අසඬ්ඛතසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. අබ්‍යාකතසංයුත්තං

1. බෙමාසුත්තවණ්ණනා

410. බිම්බිසාරස්ස උපාසිකාති බිම්බිසාරස්ස ඔරොධභූතා උපාසිකා. පණ්ඩිච්චං සික්ඛිතභාවෙන. වෙය්‍යත්තියං විසාරදභාවෙන. විසාරදා නාම තිහෙතුකපට්ඨසන්ධිසිද්ධසාභාවිකපඤ්ඤා, තාය සමන්තාගතා.

අවිජ්ජදකගණනාය කුසලොති නවත්තගණනාය කුසලො. අඬ්ගුලිමුද්දාය ගණනාය කුසලොති අඬ්ගුලිකාය එව ගණනාය කුසලො සෙය්‍යථාපි පාදසිකා. පිණ්ඩගණනායාති සඬ්කලනපටුප්පත්තකාරිතො පිණ්ඩවසෙන ගණනා. තථාගතොති බිණාසවො, තථාගතං සන්ධාය පුච්ඡතීති බිණාසවොති වස්ස අරහත්තඵලවසිභාවිතබන්ධෙ උපාදාය අයං පඤ්ඤත්ති හොති. තෙසු බන්ධෙසු සති බිණාසවා සත්තසඬ්ඛාතා හොන්තීති වොහාරොන පඤ්ඤපෙතුං සක්කා භවෙය්‍ය, අසන්තෙසු න සක්කා, තස්මා පරං මරණාති වුත්තත්තා තෙසං අභාවා “අබ්‍යාකතමෙත”න්ති වුත්තං. යදි එවං තෙසං අභාවතො “න හොති තථාගතො පරං මරණා”ති පුට්ඨාය “ආමා”ති පටිජානිතබ්බා සියා, තං පන සත්තසඬ්ඛාතස්ස පුච්ඡිතත්තා න පටිඤ්ඤාතන්ති දට්ඨබ්බං. යෙන රූපෙනාති සත්තතථාගතෙ වුත්තරූපං සබ්බඤ්ඤතථාගතෙ පටික්ඛිපිතුං “තං රූප”න්තිආදි වුත්තං. යං උපාදායාති යං බන්ධපඤ්චකං උපාදාය. තදභාවෙනාති තස්ස බන්ධපඤ්චකස්ස අභාවෙන. තස්සා පඤ්ඤත්තියාති සත්තපඤ්ඤත්තියා අභාවං. නිරුද්ධං න නිදස්සෙති.

බෙමාය ටේරියා වුත්තං පයමං සුත්තං භගවතො සෙට්ඨත්ථදීපනතො අග්ගපදාවචරංව භොතීති වුත්තං “අග්ගපදස්මි”න්ති.

බෙමාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අනුරාධසුත්තවණ්ණනා

411. ඉධ සළායතනවග්ගෙ සඬ්ඛායනවසෙන සඬ්ඛිතිකාරෙහි වුත්තං.

3-8. පයමසාරිපුත්තකොට්ඨිකසුත්තාදිවණ්ණනා

412-417. රූපමත්තන්ති එත්ථ මත්ත-සද්දො විසෙසනිවත්තිඅත්ථො. කො පන සො විසෙසොති? යො බාහිරපරිකප්පිතො ඉධ තථාගතොති වුවිචමානො අත්තා. අනුපලබ්භියසභාවොති අනුපලබ්භියත්තා.

පයමසාරිපුත්තකොට්ඨිකසුත්තාදිවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. කුතුහලසාලාසුත්තවණ්ණනා

418. නානාවිධන්ති තංතංදිට්ඨිවාදපට්ඨසංයුත්තං අඤ්ඤමිපි වා නානාවිධං තිරච්ඡානකථං. බහුතං කුතුහලප්පත්තිට්ඨානතොති යොජනා. යාව ආභස්සරමුග්ගලොකා ගච්ඡන්ති අග්ගිනා කප්පවුට්ඨානකාලෙ ගච්ඡති, තං සන්ධාය වුත්තං. ඉමඤ්ච කායන්ති ඉමං රූපකායං. වුත්තිත්තෙන නික්ඛිපතීති වුත්තිත්තෙන හිප්පමානෙන නික්ඛිපති. වුත්තිත්තස්ස හි ඔරං සත්තරසමස්ස චිත්තස්ස උප්පාදක්ඛණෙ උප්පන්නං කම්මජරූපං වුත්තිත්තෙන සද්ධිං නිරුප්ඤ්ඤාති, තතො පරං කම්මජරූපං න උප්පජ්ජති. යදි උප්පජ්ජෙය්‍යා, මරණං න සියා, වුත්තිත්තං රූපං න සමුට්ඨාපෙති, ආහාරපස්ස ව අසම්භවො එව, උතුපං පන වත්තතෙව. යස්මා පටිසන්ධික්ඛණෙ සත්තො අඤ්ඤතරණාය උප්පජ්ජති නාම, වුත්තික්ඛණෙ පටිසන්ධිචිත්තං අලද්ධං අඤ්ඤතරණාය, තස්මා වුත්තං “වුත්තික්ඛණෙ...පෙ.... භොතී”ති.

කුතුහලසාලාසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. ආනන්දසුත්තවණ්ණනා

419. තෙසං ලද්ධියාති තෙසං සස්සතවාදානං ලද්ධියා සද්ධිං එතං “අත්ථත්තා”ති වචනං එකං අභවිස්ස. තතො එව අනුලොමං තං නාභවිස්ස ඤාණස්සාති අසාරං එතන්ති අධිජ්ජායො. අපි නු මෙතස්සාති මෙ එතස්ස අනත්තාති විපස්සනාඤාණස්ස අනුලොමං අපි නු අභවිස්ස, විලොමකමෙව තස්ස සියාති අත්ථො.

ආනන්දසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. සහියකච්චානසුත්තවණ්ණනා

420. යස්සප්ප්සානි පාඨස්ස අයං පිණ්ඩත්ථො ‘‘ආවුසො’’තිආදි. තත්ථායං සම්බන්ධො – ආවුසො, යස්සපි පුග්ගලස්ස තිණි වස්සානි වුට්ඨො, එත්තකෙන කාලෙන ‘‘හෙතුම්භි සති රුපීතිආදිපඤ්ඤාපනා හොති, අසති න හොති’’ති එත්තකං ඛ්‍යාකරණං භවෙය්‍ය, තස්ස පුග්ගලස්ස එත්තකමෙව බහු, කො පන වාදො අතික්කන්තෙ! ඉතො අතික්කන්තෙ ධම්මදෙසනානයෙ වාදොයෙව වත්තබ්බමෙව නත්ථීති ථෙරස්ස පඤ්ඤාඛ්‍යාකරණං සුත්වා පරිබ්බාජකො පිතිසොමනස්සං පවෙදෙසි.

සහියකච්චානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අඛ්‍යාකතසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සාරත්ථප්පකාසිනියා සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

සළායතනවග්ගවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා සමත්තා.